

ДНЕВНИКЪТ

(стенографски)

на

XIV^{то} обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия.

LVI заседание, четвъртък, 13 януарий 1911 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. Н. Гимиджийски, въ 2 ч. 40 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни)
Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да провѣри отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретаръ Г. Копринаровъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Алипий Аврамовъ, Добри Алексиевъ, Никола Андрѣевъ, Георги Арабаджиевъ, Цанко Бакаловъ, Константинъ Ватоловъ, Андрѣй Башевъ, Димитъръ Бончевъ, Константинъ Велиновъ, Недѣлко Вельовъ, Никола Георгиевъ, Георги Георговъ, Никола Гешевъ, Йонко Гунчевъ, Георги Дананловъ, д-ръ Стоянъ Даневъ, Милошъ Дановъ, Василь Димчевъ, Георги Динковъ, Байко Друмевъ, Владимиръ Дяковичъ, Никола Дяковичъ, Манолъ Златановъ, Тодоръ Икономовъ, Мустафа Исмаиловъ, д-ръ Георги Калинковъ, Александъръ Каназирски, Димитъръ Каранешевъ, Георги Кермедчиевъ, Никола Коларовъ, Христо Конкилевъ, Димитъръ Константиновъ, Атанасъ Краевъ, Рапко Маджаровъ, Димитъръ Манойловъ, Илия Марковски, Василь Милевъ, Никола Митевъ, Георги Палашевъ, Стефанъ Паприковъ, Паскаль Паскалевъ, Недко Пеневъ, Петъръ Пешевъ, д-ръ Стефанъ Поповъ, Никола Поповъ, Станьо Пранджовъ, Стефанъ Родевъ, Стоименъ Савовъ, Иванъ Саллабапчевъ, Иванъ Самарджиевъ, Панчо Стаменовъ, Теодоръ Теодоровъ, Иванъ Терзиевъ, Христо Тоневъ и Александъръ Христовъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Отсъствуватъ 53 души. Значи, има налице нужното число народни прѣдставители, за да се състои засѣданието законно.

Прѣди да пристъпимъ къмъ дневния редъ съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че отъ прѣдседателството е разрѣшенъ отпускъ на слѣдующитѣ г. г. народни прѣдставители: на бургазкия Димитъръ Стефановъ — 2 дена и на станимашкия Александъръ Христовъ — 1 день.

Освѣтъ това, слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители сж поискали, по важни домашни причини и по болестъ, отпускъ: пловдивския Милошъ Дановъ, ловчанския Александъръ Екимовъ, балчикския Димитъръ Бончевъ, силистренския Христо Тоневъ и плѣвския Асѣнъ Милчевъ.

Отъ прѣдседателството е разрѣшенъ на казанитѣ лица своеврѣменно допустимия отъ правилника отпускъ; затова исканиятъ отъ тѣхъ отпускъ трѣбва да бѣде разрѣшенъ отъ Народното събрание.

Моля ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни, што на пловдивския народенъ прѣдставителъ г. Милошъ Дановъ да се дадатъ 7 дена отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни, што на ловчанския народенъ прѣдставителъ г. Александъръ Екимовъ да се дадатъ 10 дена отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се даде на балчикския народенъ прѣдставителъ г. Димитъръ Бончевъ, по болестъ, констатирана съ медицинско свидѣтелство, 15 дена отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се даде на силистренския народенъ прѣдставителъ г. Христо Тоневъ безсроченъ отпускъ, по причина на болестъ, констатирана съ медицинско свидѣтелство, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се даде на плѣвския народенъ прѣдставителъ г. Асѣнъ Милчевъ 1 день отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Днесъ сутринъта на 4 ч. се помина, слѣдъ тежко болѣдуване, всеросийскитѣ пълномощенъ министъръ и извънреденъ пратеникъ Димитрий Константиновичъ Семеновски-Курило. Вѣренъ и прѣданъ служителъ на своя господаръ и на своето отечество, той бѣше и добъръ приятелъ на България. Моля народното прѣдседателство да почетемъ паметъта на този покойникъ съ ставане на крака и да кажемъ: „Богъ да го прости“. (Всички ставатъ и казватъ: „Богъ да го прости“)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Пристапимъ къмъ дневния редъ: отговоръ отъ г. министра

на външните работи и на изповяданията на запитването на народния пръвдствител г. Димитър Копстантиновъ, по назначението за архиерейски наместникъ въ Радомиръ свещеника И. П. Ивановъ. Има думата г. Димитър Константиновъ.

Обжадатъ се: Нѣма го.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Споредъ правилника, запитването му се изключва отъ реда.

Слѣдва отговоръ отъ сѣщия министъръ на запитването на г. Александра Поповъ, по стоеенето на чело на Старозагорската епархия двама владици.

Има думата народниятъ пръвдствител г. Александъръ Поповъ.

А. Поповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдствители! Имамъ слѣдующето запитване до г. министра на външните работи и на изповяданията: (Чете)

„1. По силата на какво каноническо правило или законъ седятъ на чело на управлението на Старозагорската епархия двама владици — митрополитъ Методий, канонически избранъ, и епископъ Йосифъ, за управляющъ сѣщата епархия, отъ петъ години?

„2. Защо тая привилегия за тая само епархия, когато е извѣстно, че тя е една отъ най-малките епархии?

„3. Ако високопрѣосвещенниятъ Методий е отстраненъ отъ администрацията на епархията, това трѣбва да е станало въз основа на една присѣда.

„4. Ако пакъ нѣма такава присѣда, докога г. министърътъ ще държи за управляющъ Старозагорската епархия епископа Йосифъ, защото неговата длъжностъ е излишна и щета на държавното съкровище, тъй като титулярниятъ ѝ митрополитъ извършва всичката си длъжностъ: освещава храмове, ржкополага свещеници, подписва всички рѣшения на епархийския съвѣтъ и пр.

„5. Тоже за излишенъ не намира ли г. министърътъ и софийския епископъ Варлаамъ? Защото съ това се дава поводъ на всички останали митрополити да искатъ помощници (викарии), съ което косвено да се ощетява държавната хазна.“

Г. г. народни прѣдствители! Доколкото проучихъ тази работа, излиза, че между нашитѣ синодални старци отъ дълго врѣме насамъ, още при избиране на Негово Блаженство Йосифа за екзархъ въ Цариградъ, се е водила голѣма вражда, голѣма борба. Вижда се, при самия изборъ е имало нѣкой отъ тѣхъ кандидатъ, е имало нѣкой противъ избрания, та борбата даже още не е прѣстанала. Но, за да могатъ едни други, тъй да се каже, да си напакуватъ, тѣ сж успѣвали — съ какво? Назначили сж, както виждате, втори владика, за да може нѣкой отъ тѣхъ да бѣде принуденъ, както е съ Старозагорския, да си подаде оставката. Азъ доколкото прослѣдихъ тая работа, виждамъ, че отъ тая тѣхна борба, отъ това гонение, то може да си остане тѣхна работа; но, отъ друга страна, че тѣхното гонение не е само тѣхна частична и лична вражда, че постоянно, намѣсто единъ владика, отива втори, и съ това косвено се увеличава бюджетътъ. Тѣй щото, азъ питамъ г. министра на външните работи: знае ли тая работа и на какво каноническо право се държатъ двама владици и се ощетява държавата съ нѣколко хиляди. Утрѣ може да се намѣримъ прѣдъ прага на едно искане отъ 12-тъ владици — може-би тѣ иматъ певече влияние — всѣки единъ отъ тѣхъ да иска и помощникъ-владика и косвено да се увеличи бюджетътъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министъръ-прѣдседателъ и министъръ на външните работи и на изповяданията.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдствители! Понеже въпросътъ, който повдига г. Александъръ Поповъ, е въпросъ канонически, азъ прѣдпочитамъ да прочета своя отговоръ: (Чете)

„Дѣйствително Старозагорската епархия се управлява отъ единъ иерархъ, митрополитъ Методий, за чисто духовната частъ и единъ, наскоро възведенъ въ този чинъ, епископъ Йосифъ, за административната частъ.“

„Това двойно управление на казаната епархия почива върху рѣшение на Св. Синодъ отъ 21 октомврий 1904 г., № 105, съ което митрополитъ Методий, поради доказани нередовности и прѣвипение на властъ се освобождава отъ грижитѣ по управлението на Старозагорската епархия, като му се запазватъ всички почести“ — азъ ви чета текста на рѣшението — „дължими на сана му, и правата да служи по църквитѣ, да ржкополага одобрени отъ Св. Синодъ кандидати за дяконски и свещенически чинъ; да освещава новопостроени църкви; да утвърждава рѣшения, издавани отъ Старозагорския епархийски съвѣтъ по бракоразводни дѣла и да подписва бракоразводнитѣ писма. Ржководеното дѣлата по управлението на епархията се възлага на управляющъ, опрѣдѣленъ отъ Св. Синодъ“ — тогава архимандритъ Йосифъ Бакърджиевъ, сега епископъ драговитския.

„Като почиващи на рѣшението на Св. Синодъ, казаното положение слѣдва да се смѣта каноническо, особено като се има прѣдъ видъ, че съвършеното отстранение на митрополитъ Методия, който не се е провинилъ въ догматическо нарушение на вѣрата, би било по-неканонично.“

„За да се отстрани и най-малката неканоничностъ, обаче, на това положение, ще трѣбва — споредъ мене — или Св. Синодъ, ако намѣри за оправдателно и благоврѣменно да вдигне наложеното митрополитъ Методию запрѣщение, или же самъ той, слѣдъ повече отъ петъ-годишна възбрана, да поиска възстановяване на всички свои права; ако това му се откаже, да подаде окончателно оставка.“

„Не може, освѣтъ да се пожелае проникването и на двата въ случая фактори отъ необходимостта да се отстрани всѣкакъвъ поводъ за тълкуване неканоничното положение въ Старозагорската епархия.“

И прѣдъ видъ на тѣзи мои прочетени заключителни думи, всичко, което ще направя, то е да помоля наново Синода да се произнесе окончателно по въпроса, съ който ме сезира народниятъ прѣдствител г. Александъръ Поповъ.

Това е по първата частъ на интерпелацията.

По втората частъ пакъ ще си прочета отговора. (Чете)

„Касателно епископъ Варлаама, помощникъ на софийския митрополитъ Партений, чл. 47 отъ екзархийския уставъ допуца помощници на прѣстарѣли и заболѣли епархийски архиереи.“

„Назначението на епископъ Варлаама за помощникъ на митрополитъ Партения е станало съгласно цитирания членъ по желание на послѣдния и одобрението на Св. Синодъ, прѣдъ видъ обширността на Софийската епархия, особено слѣдъ присъединението къмъ нея на закритата, съ овдовяването си, Самоковска епархия, и доста напредналата възраст на титулярния кириархъ“ — когато вие всички познавате.

„Чл. 47 отъ екзархийския уставъ гласи: (Чете) „Прѣмѣстване на канонически архиереи отъ една въ друга епархия е забранено; забранено е такожде и ржкоположението на архиерей безъ епархия. Обаче за прѣстарѣли или заболѣли епархийски архиереи допуца се, било по тѣхно желание“ — а тукъ е станало по желанието на дѣдо Партения — „било по разпореждане на Св. Синодъ“ — а тукъ имаме и разпореждане на Св. Синодъ — „да се ржкополагатъ за тѣхни помощници епископи изъ списъка

на кандидатитѣ за архиерейски чинъ“, какъвто е отецъ Варлаамъ. Слѣдователно, назначението на Варлаама е станало съгласно прѣдписанието на чл. 47 отъ екзархийския уставъ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Поповъ.

А. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра само по втората точка, за тукашната митрополия, защото дѣйствително двѣ епархии вече оставатъ да се управляватъ отъ единъ митрополитъ. Но за първата частъ, както чувамъ г. министърътъ прочете чл. 47, че втори владика въ една епархия не може да отиде, както му се забранява да ржкополага, тъй и да изпълнява всички функции, които се отнасятъ до неговото вѣдомство. Азъ мисля, че на мнозина отъ васъ е известно, какво дѣдо Методий не е много старъ човѣкъ; той много по-добъръ си изпълнява своята работа, стколкото другитѣ владичи, но...

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Азъ за дѣдо Методия не цитирахъ чл. 47, а само за дѣдо Варлаама. Азъ ви казахъ, че за дѣдо Методия ще обърна още единъ пътъ вниманието на Св. Синодъ.

А. Поповъ: По втория въпросъ азъ съмъ доволенъ; имамъ основания да не съмъ доволенъ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Минаваме по-нататъкъ къмъ дневния редъ: слѣдва отговорътъ на г. министра на вътрѣшнитѣ работи на запитването на народния прѣдставителъ г. Александъръ Димитровъ, по памисането на софийския окръженъ управителъ въ работитѣ на Княжевския селско-общински съвѣтъ.

Обжадатъ се: Нѣма г. министра.

Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Азъ ще моля г. прѣдседателствуващия, тази интерпелация да се поотложи, докато пристигне г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Понеже г. министърътъ не вътрѣшнитѣ работи въ тоя часъ отсъствува, този отговоръ ще остане по-нататъкъ, въ промежутъка между другитѣ.

Слѣдва отговорътъ отъ г. министра на народното просвѣщение на запитването на народния прѣдставителъ г. Емануилъ Начевъ, по прѣмѣстването на учителитѣ отъ Царибродската прогимназия.

Има думата г. Емануилъ Начевъ.

Обжадатъ се: Нѣма г.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Запитването му, съгласно правилника, се изключва отъ дневния редъ.

Слѣдва отговорътъ отъ сѣщия министъръ на запитването на народния прѣдставителъ г. Иванъ Хаджиевъ, по аферата съ проф. Ганева.

Има думата г. Иванъ Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да сте чули за онази толкозъ проловута вече афера на проф. Ганева. Понеже за нея постоянно се говори и писа въ вѣстницитѣ, азъ направихъ едно запитване го тая афера до г. министра на народното просвѣщение, за която, слѣдъ като кажа нѣколко думи, ще моля г. министра да ми отговори.

Г. г. народни прѣдставители! Спомнете си, че прѣди двѣ години, при изработването на закона за народното просвѣщение, ние дадохме на нашия ака-

демически съвѣтъ, на нашето професорско тѣло автономия въ неговитѣ работи, автономия на нашия Университетъ; но, ако си спомняте добръ, тогава още обществото или мнозинството отъ него не мислѣше почти така, както мислѣхме ние; па и между самитѣ насъ тукъ, въ Народното събрание, имаше двѣ течения, и тя, автономията, благодарение застъпването на г. министра на народното просвѣщение тогава, който бѣше ангажиранъ отъ по-прѣди, че ще даде тая автономия на Университета, на професорското тѣло, едва можа да се прокара. Азъ бѣхъ единъ отъ тѣзи, които се застъпваха и които гласуваха за тая автономия. И азъ си спомнямъ сега и ще припомня тия мои думи и прѣдъ васъ, които тогава казахъ. Ние знаемъ, казахъ азъ, че нашитѣ професори сѣ хора отъ сѣщата срѣда, българи, съ сѣщитѣ слабости и страсти, съ сѣщитѣ недостатѣци, както сме всички ние, обаче, за доброто на българската млада наука, за доброто на българския университетъ, за доброто и ползата на научнитѣ истини, ние ще дадемъ тая автономия на нашия Университетъ, ние ще дадемъ автономия на нашитѣ г. г. професори, но при условие, казахъ азъ, щото и обществото, пъкъ и ние тукъ отъ тая зала да слѣдимъ какъ тая автономия ще бѣде използвана; ние ще бѣдемъ, казахъ азъ, най-голтѣмиятъ контролъ, може-би, и ние най-добъръ ще можемъ да слѣдимъ и, когато е нужно, да кажемъ своята дума — когато видимъ, че се злоупотрѣблява съ тая автономия, да кажемъ на г. г. професоритѣ, докѣдъ тѣ могатъ да отидатъ и докѣдъ морално сѣ задължени да прѣстанатъ да върватъ по-нататъкъ.

Г. г. народни прѣдставители! Единъ прѣсенъ случай, единъ конфликтъ наскоро даде да се разбере, че, дѣйствително, българинътъ, и като професоръ, пакъ си остава съ своитѣ слабости, съ своитѣ грѣшки, присѣщи на всѣки човѣкъ, а много въ по-голтѣмъ размѣръ на нашитѣ българи.

Г. г. народни прѣдставители! Автономията на Университета, автономията, съ която се ползуватъ г. г. професоритѣ, се проявява, било при избора на самитѣ професори, било въ отношенията имъ съ студентитѣ, било въ начина на прѣподаването, било при дисциплината, която тѣ трѣбва да държатъ въ Университета. Ако си спомняте добръ, миналата година вѣстницитѣ писаха надълго и нашироко, че г. г. професоритѣ, кой знае по какви съображения, бѣха отказали въ своята срѣда нѣкои отъ подавшитѣ заявленіе кандидати, които, споредъ мнѣнието на мнозина, сѣ отговаряли на условията, за да бѣдатъ въведени въ храма на науката. Нѣкои изтължуваха, че това било отъ желание, щото между срѣдата на сегашнитѣ професори да не се вмѣкватъ външни хора, тъй като отдавна се е запазила една традиция: повечето отъ професоритѣ да бѣдатъ своици въ Университета — кой шурей, кой баджанакъ, кой дѣдо, кой зетъ и т. н. Нѣма съмнѣние, азъ нѣма да отдамъ отказването да се приематъ нѣкои кандидати за професори на това, но казвамъ, че туй бѣше една мѣлва въ обществото, и доколко е вѣрно, остава г. г. професоритѣ съ своитѣ постѣпки да опровергаятъ тая мѣлва, да опровергаятъ тоя упрекъ, който имъ се хвърля. Но никой не може да оспорва, че дѣйствително въ сегашния професорски курсъ, ако мога така да кажа, има една свойщина, има грѣбъ даденъ единъ за другъ, има взаимна подкрѣпа единъ за другъ, което не е желателно и което не е нито въ интереса на науката, нито въ интереса на самия Университетъ, да се пазитая стара традиция, да се дава грѣбъ на свои хора, да се подкрѣпватъ само затуй, не защото сѣ кадрини да заематъ съ достойнство това мѣсто, ами, може-би, защото сѣ наши и защото ние всѣкога имаме една особена слабостъ къмъ нашитѣ. Това е

нежелателно, казвам азъ, и дано моитѣ думи и прѣдположения на нѣкои, които мислятъ така, се опровергаватъ отъ по-нататъшнитѣ дѣйствия и постѣпки на г. г. професоритѣ; защото, г. г. народни прѣдставители, послѣдствията отъ това не сѣ добри. И такова едно послѣдствие, като послѣдствие, може-би, отъ тия постѣпки, отъ тоя начинъ на дѣйствие на г. г. професоритѣ, е конфликтътъ, който напослѣдъкъ възникна съ проф. Ганева и студентитѣ отъ математическия факултетъ.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ искамъ да ви запозная накратко съ този конфликтъ и слѣдъ това ще дамъ своето заключение и ще отпраща своето питане къмъ г. министъра.

Г. проф. Ганева — другаръ съмъ още отъ III класъ съ него — познавамъ донѣкъдѣ. Разумѣва се, че той сега е професоръ, по-горѣ, и, може-би, да не съмъ толкова правъ да мисля, че мога да го познавамъ и днесъ отблизо; но, на всѣки начинъ, познавамъ го още отъ по-рано. Г. проф. Ганевъ скаралъ се напослѣдъкъ съ своитѣ студенти и въ послѣдствие математическия факултетъ се затвори почти формално. А фактически е той затворенъ и до днесъ. Отъ що произхожда този конфликтъ между студентитѣ и проф. Ганева? Единъ дребенъ инцидентъ, който само послужи за поводъ. Г. проф. Ганевъ си позволява единъ день да удари съ тетрадката единъ свой студентъ, когото билъ повикалъ, за да иска отъ него обяснение, за нѣкакви си клоки ужъ, хвърлени по неговъ адресъ и за нѣкои недоразумѣния ужъ между него и студентитѣ. Това е само видимиятъ мотивъ, видимиятъ поводъ за възникване на конфликта. Нѣщо по-друго има. Причинитѣ ще сѣ малко по-дълбоко, мотивитѣ за това сѣ малко по-инакви и азъ ще искамъ да изтъкна нѣкои отъ тѣхъ тукъ прѣдъ васъ.

Г. проф. Ганевъ се обвинява не само отъ студентитѣ, които можемъ винаги да смѣтаме, че сѣ заинтересовани, но и отъ неговитѣ другари — най-компетентнитѣ хора въ тои факултетъ, професоритѣ математици, въ незнание и неразбиране онова, което чете като професоръ. Да, г. г. народни прѣдставители, въ една брошура или по-добрѣ, въ едно изложение самитѣ студенти отъ математическия факултетъ изложиха тѣзи работи, и самитѣ професори, и самиятъ академически съветъ не може да отрече категорично истинитѣ, които се изложиха въ тая брошура. На стр. 5 отъ тая брошура се казва: (Чете) „Г. Ганевъ написва $div=vdu=udv$, безъ да се спре на различнитѣ условия, на които трѣбва да се подчиняватъ тия функции (и и v). Какъ тъй лесно се пристѣпва къмъ теория, за която другъ професоръ употребява по 2—3 семестра, това се необяснява, а и не може да се обясни, защото цитираната теория не може по никои начинъ да се разбере съ ораторствуване, рѣкомахане и пр. или просто, като се споменатъ заглавията, или изводитѣ на теоремитѣ, се каже велегласно: „Е добрѣ“. Тоя изразъ е хубавъ и намира добро мѣсто въ ораторитѣ, но въ математиката понятие като „добрѣ“ и „злѣ“ не сѣ по силитѣ на Ганева да ги доказва“.

На стр. 8 се казва: (Чете) „Ние твърдимъ, че г. Ганевъ не готви своитѣ лекции. И за да се разбере въ каква степенъ ги не готви, достатъчно е да се присѣтствува само на една негова лекция. Всѣки, който го е слушалъ, ще ви посочи какъ постоянно се е прѣписвало отъ листчетата, безъ които г. Ганевъ не влиза въ аудиторията и какъ съ едно „ragdon“ се заличаватъ цѣли изрази и на мѣстото имъ се пишавъ съвсѣмъ други, а слѣдъ туй ще се чуе: „На-ли е вѣрно, г-да?“ Общате се каква е работата. Г. професорътъ си написва онова, което трѣбва да прѣподаде на листчета, но не всѣкога прѣписва вѣрно онова, което е написалъ. И когато студентитѣ,

особено отъ горния курсъ, разумѣва се, хора вѣщи, почти свършили математиката, които не може така лесно да се лъжатъ, които лесно могатъ да хванатъ грѣшкитѣ на г. професора, забѣлѣжатъ, че професорътъ пише своитѣ формули на таблата, безъ да ги разбира самъ и когато тѣ сами поискатъ въ нѣщо да го поправятъ, или изкажатъ съмнѣние, г. професорътъ стрѣска се изеднѣжъ: „А, ragdon, г-да“, и захване изеднѣжъ та заличава. Тая работа може да си обясните, вие, г. г. народни прѣдставители, които, като ученици, сте имали такиви учители, които често пишавъ на дѣската и не разбиратъ това, което пишавъ. Азъ си спомнувамъ и сега онзи, който ми прѣподаваше въ училището математика — той пише формулитѣ съ една рѣка, а съ другата държи гѣба, сюнгеръ и заличава, за да не можемъ да схванемъ онова, което пише. Това бѣше за насъ неясно, защото г. учителътъ, както и сега г. професорътъ, не разбираше онова, което той пише; той бѣше го прѣписалъ, безъ да го разбира самъ и да го смеле въ своята глава, за да може да го прѣподаде на насъ. И ние какъ се увѣрихме въ това? Много лесно. Когато наближи врѣме за изпитъ, явихме се прѣдъ г. учителя — аналогиченъ случай виждате и тукъ, въ тая брошура, се излага: „Г. учителю, кажете ни формулата на двойнитѣ уравнения“ или еди-какво си“. Учителътъ казва: „Въ сѣбота ще дойда, въ недѣля ще дойда, други день ще дойда“. Единъ день ще опрѣдѣли да дойде, но този день не дохожда и до день днешенъ. Ясно бѣше, че учителътъ не разбираше онова, което го питаме. Ясно е, че професорътъ по аналогиченъ случай не е разбиралъ работитѣ, защото ще ви цитирамъ случаи. Питали сѣ го и той отговаря: „Отъ това нѣма нужда на изпита, „г-це“ или „г-не“. Не че нѣма нужда и не затуй, че професорътъ нѣма да го пита по него на изпита, ами защото професорътъ не разбира, и той намира за пужно, намира за умно за това, което той самъ не разбира, да не го подлага на изпитъ, и той, дѣйствително, не го подлага, но сѣмъврѣменно той утѣшава другитѣ студенти и студентки, като имъ казва: „Нѣма нужда, „г-це“, „Нѣма нужда, г-не“, „Това нѣма да ви трѣбва за изпита“. Спомнувамъ си, нашиятъ учителъ по математика тоже не туряше онѣзи мъчни въпроси отъ математика на изпита; даваше задачи отъ III и IV класове, а пѣкъ ние сме къмъ VI и VII класъ. Питаме го, защо? „А, това е въ свѣзка съ онова“. Такава ми се вижда и тукъ работата и туй ме улесни да си припомня всичкитѣ работи съ моя учителъ и не намирамъ, че има нѣщо неправдоподобно въ това, което се разправя тукъ, въ брошурата.

Ето, напр., единъ другъ случай. Студентитѣ казватъ по-нататъкъ: „Г. професорътъ даде формулата и тогава казва: формулата е така, па каквато щете го кажете, сѣ едно е“. Значи, нѣма нужда по-нататъкъ; формулата дадена, остава студентитѣ сами да разбиратъ. Тѣ го питатъ: „Какво е това комбинация или вариация?“ Той имъ отговаря: „Много ясно, г-да; азъ ви давамъ формулата, вие я гледате прѣдъ васъ, пѣкъ комбинация я речете, пермутация я наречете, вариация я наречете, както щете“. Както виждате, тукъ се прѣдава висша наука! Тежко и горко да изпаднете на мѣстото на студентитѣ и да ви се падне да държите изпитъ по висша математика прѣдъ тоя г. професоръ, който не може да ви различи, да-ли за вариация приказва, да-ли за комбинация приказва, или за пермутация. Ето, напр., дѣто ви казахъ по-напрѣдъ. Когато го питатъ за нѣщо: „Кажете ни това, г. професоре“ — той отговаря: „Защо Ви е, г-це; това не Ви трѣбва за изпита“, и по-нататъкъ не дава никакви обяснения. Не имъ трѣбва не затова, защото не трѣбва, но защото трѣбва да се разясни на студентитѣ, а г. професорътъ не може да стори това.

Това е по способноститѣ на г. професора. Нѣма да ви забавлявамъ по-нататѣкъ, защото трѣбва да изложѣ цѣлѣ редѣ факти.

Сега, има другъ въпросъ. Г. професорътъ, възползуванъ отъ своята професорска властъ, прави нѣкои злоупотреблениѣ съ нея. Не само това. Той даже нахалничи съ тая своя професорска властъ и азъ нѣма да ви отегчавамъ да чета всички факти подробно, за които имамъ писма въ оригиналѣ. Ще ви кажа само нѣкои, за да илюстрирамъ своята мисль.

Д-ръ И. Дрѣнковъ: Отдѣ черпите тѣзи свѣдѣния, г. Хаджиевъ?

И. Хаджиевъ: Имате брошура.

Д-ръ И. Дрѣнковъ: Кой е писалъ брошурата? Вие самъ анкета правили ли сте?

И. Хаджиевъ: Имате, при това, книжа; ако искате, г. д-ръ Дрѣнковъ, да Ви дамъ и писмата. Тѣ сѣ на Ваше разположение; пъкъ сѣ и на разположение на всѣки единъ отъ нашитѣ колеги, които поискатъ това. Г. професорътъ, съмнителенъ въ себе си, въ своитѣ дѣла и постѣпки, винаги, когато ще стане едно студентско събрание, подпитва да се научи не е ли станало дума за него, не е ли се е говорило за него нѣщо, и, нѣма съмнѣние, сѣ ще се намѣрятъ нѣкои слаби натури да му кажатъ, за да спечелятъ благоволенieto на професора; а какъ, г. г. народни прѣдставители, се възпитаватъ студентитѣ по тоя начинъ съ подписване, съ подпшване, за да знаешъ, какво правятъ тѣ въ своитѣ събрания, какъ, казвамъ, възпитателно дѣйствува това, вие сами разбирате, за да нѣма нужда да говоря по него. Напр., слѣдъ общото студентско събрание, г. професоръ Ганевъ пита г-ца К.: „Какво рѣшиха студентитѣ въ това събрание, какво мислятъ да правятъ?“ Такива случаи имаме много. Г. професорътъ има една слабостъ, която се забѣлѣзва много особено къмъ студентитѣ, и той не бѣга да я използва, а търси винаги случай за това. Това е, може-би, най-неморалното, което той върши, но той едва-ли подозира, че туй е неморално. Той злоупотребява съ своята професорска властъ: той общава нѣкому да пише хубава бѣлѣжка; той заплашва нѣкои отъ тѣхъ, че ще имъ намали бѣлѣжкитѣ, нѣкои успокоява, че изпитътъ ще бѣде лекъ за тѣхъ, че ще минатъ по медъ и масло; той много обича да отива на екскурзии и въ тия екскурзии особено да има студентки. Сега, г. г. народни прѣдставители, азъ мисля, че не бихъ могълъ да излагамъ това тукъ, ако то не бѣше писано черно на бѣло и ако можехъ да имамъ другъ единъ рѣчникъ, за да можехъ да назова нѣщата не съ самитѣ имъ имена, ами по единъ околненъ начинъ да дамъ да се разбератъ. Азъ нѣма да ви излагамъ всичко, но ще ви спомена само нѣколко факти. Необходимо е да знаемъ това, защото ние трѣбва да се произнесемъ по двѣ нѣща, г. г. народни прѣдставители: първо, трѣбва ли г. проф. Ганевъ да стои на своето мѣсто и, второ, г. г. професоритѣ отъ академическия съвѣтъ, слѣдъ като знаятъ всичко това, слѣдъ като сѣ провѣрили всичко това, тѣ, възползувани отъ своята академическа свобода, какво рѣшение сѣ вземали, и сѣ ли тѣ злоупотребили или не съ тая академическа свобода. Ето защо азъ съмъ длъженъ да ви цитирамъ нѣкои други факти, ето защо азъ съмъ длъженъ да ви приведа нѣкои други примѣри, защото само така ние ще можемъ да бѣдемъ начисто съ себе си, за да можемъ да вземемъ едно или друго рѣшение или, по-добрѣ, да си съставимъ по тоя въпросъ едно прецизно мнѣние. (Чете)

„На 24 юлий 1909 г. четири студентки работѣхме въ института. Дохожда г. Ганевъ и вика г-ца М. Зл.

въ съседния кабинетъ „подъ прѣдлогъ“ да ѝ каже нѣщо. Тя дълго отказва, но най-послѣ отстъпи на неговитѣ „настоявания“. Очудена, азъ погледнахъ въпросително другитѣ. Казахъ ми, че г. професорътъ щѣлъ да изпитва госпожицата по висша алгебра, тѣй като тя се готвѣше за изпитъ. Слѣдъ повече отъ половинъ часъ се явиха г. Ганевъ и г-ца Зл. — тя твърдѣ разстроена, а той почна да ѝ увѣрява, че тя чудесно отговаряла и затова свободно можела и трѣвало да отиде на бала въ военния клубъ на слѣдната вечеръ. За този балъ г. Ганевъ нѣколко пѣти, при многократнитѣ си идвания при насъ, говори и настоява прѣдъ г-ца Златарева да отиде, като ѝ питаше, при това, въ кое „кюше“ на салона ще бѣде, за да ѝ намѣри тамъ“. Това правя една отъ тѣзи госпожици, що сѣ чели въ сенара.

Г. г. народни прѣдставители! Ще ви кажа още единъ-два примѣра. (Чете) „Г-ца К. казва: „На екскурзия г. Ганевъ искаше непрѣмѣнно да присѣдствуватъ повече студентки. Ако отиде нѣкоя отъ насъ, той непрѣмѣнно ще ѝ запита, защо не сѣ отишли другаркитѣ ѝ.“ Присѣдствувайки на една „покана“ къмъ студентитѣ, студентътъ г. Ц. ѝ описва така:

„Той (засмѣно) — Защо не дойдохте съ мене на разходка вчера?

„Тѣ (свѣнливо) — Защото си имаме работа.

„Той — Ами утрѣ ще дойдете ли на екскурзията, която устройвамъ?

„Тѣ — Ще видимъ, защото, може-би, ще четемъ.

„Той — Но вие трѣбва да дойдете, защото... (придружи го съ едно най-безцеремонно намигване съ едното си око, което накара студенткитѣ тутакси да избѣгатъ). Г-ца С.: „Когато г. Ганевъ устрой екскурзията до Еоянския водопадъ, той пита всѣка студентка по математика, да-ли ще отиде. На тия, които казаха, че нѣма да отидатъ, отговори съ занвашио“ — не забравяйте, че има изпитъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Свършете вече съ това, г. Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Свършвамъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Можемъ ли да видимъ подписа подъ брошурата?

И. Хаджиевъ: Г-да! По-нататѣкъ, още единъ примѣръ, и ще свърша. (Чете) „Миналата година на 19 априлий 1909 г. ходихме на екскурзия до Черепинъ. Стана катастрофа и бѣхме принудени да прѣкараме нощта въ трена. За тая екскурзия г-ца Р. пише: Тука той (Ганевъ) си позволи много волности, между които — да ми дърпа роклята и ѝ притиски между вратата на вагона и пр. . .“ (за тоя моментъ, ако обича г. професорътъ, можемъ и по-подробно да се обяснимъ).

„А г-ца В. разказва: „Той еднѣжъ седна върху ржката ми, другъ пѣтъ седна до менъ на скамейката и като видѣ, че г-ца Х. ми направи мѣсто при себе си, защото забѣлѣза, че ми е неприятно да седа до него, то шомъ станахъ да се прѣмѣстя, той ме улови съ двѣтѣ си рѣцѣ и ме сложи на скамейката съ думитѣ: „хубаво Ви е тука мѣстото“.

На екскурзии обича да отива босъ, и когато го питатъ, защо е босъ, той казва: „Всѣки, който има хубави работи, трѣбва да ги показва: азъ имамъ хубави крака, затуй си показвамъ хубавитѣ крака“, и иска да танцува съ госпожицитѣ на боси крака.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Отъ дѣ говорите туй, г. Хаджиевъ?

Д-ръ И. Дрѣнковъ: Отъ дѣ черпите тия свѣдѣния, г. Хаджиевъ?

И. Хаджиев: Писано е тукъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има ли подписъ или Вие поемате отговорността?

Д-ръ И. Дрънковъ: Съ какво ще ни убѣдите, че тия мърсотии сж вѣрни? Самъ анкета правили ли сте?

И. Хаджиев: Да ви кажа. У насъ има законъ за печата. Тукъ е означена печатницата, и ако г. професорътъ не може да намѣри друго, който да отговаря за тая работа, да улови печатаря за ухото и да го даде подъ сждъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Хаджиев! Призовавамъ Ви къмъ благоприличие.

И. Хаджиев: Моля, понеже ме карате да Ви отговоря, отговарямъ Ви, кой има отговорност; нека професорътъ хване отговорното лице за ухото и го даде подъ сждъ. Това трѣбва да направи този, който е обиденъ отъ тая брошура, а не ние, които трѣбва да прѣцѣпимъ фактитъ и да видимъ, възможенъ ли е въ единъ университетъ единъ професоръ, който си е позволявалъ такива волности — а той си е позволявалъ това, защото и неговитъ колеги не отричатъ тѣзи работи, а ги заобикалятъ по околенъ начинъ, защото не могатъ да ги кажатъ открито. Ние сме длъжни да питаеме: защо стои на мѣстото си този господинъ, и какво трѣбва да чака той?

Но, г. г. народни прѣдставители, хайде да не продължаваме повече, макаръ да има и по-пикантни работи. Какво прави академическиятъ съвѣтъ слѣдъ тия изпесени факти? Слѣдъ като се изнася туй прѣдъ обществото, слѣдъ като академическиятъ съвѣтъ се увѣрява, че тукъ има нѣщо, той назначава нѣколко души професори отъ математическия факултетъ да прѣвѣрятъ способноститъ на г. професора, и тѣ сж гласуване приематъ, че донѣкъдъ туй, което се казва, е вѣрно; а що се касае до постѣпката на г. професора спрѣмо студента, когато е ударилъ съ тетрадката, тѣ тоже не отричатъ факта, но казватъ, че това е такава работа, която всѣки може да извърши, когато се намѣри въ раздражено състояние. — „Е, професорътъ, като е професоръ, не е ли човѣкъ? И той се е намѣрилъ въ едно раздражено състояние, и ударилъ студента. Обаче, то не е ударъ; той е рекълъ само тѣй съ тетрадката“.

Но, г. г. народни прѣдставители, въпросътъ става по-ясенъ, когато виждаме, че двама отъ професоритѣ, най-способнитѣ въ математическия отдѣлъ и основателитѣ на този факултетъ, именно г. г. Тинтеровъ и Ивановъ, си подаватъ оставкитѣ. Тѣ мотивиратъ своитѣ оставки съ туй, че не могатъ да стоятъ на професорскитѣ катедри наредъ съ г. Ганева, който не разбира своята работа, който не подготвя своята материя, когато излиза прѣдъ студентитѣ; не могатъ да носятъ името професори, докато туй име се носи отъ хора като г. Ганева. И какво прави академическиятъ съвѣтъ по този случай? Той приема много лесно оставката на двама професори за хатѣра на г. Ганева, за да го запази, или по-добрѣ, за да запази себе си, понеже по този начинъ всѣки денъ студентитѣ ще могатъ да се явяватъ съ претенции да уволняватъ своитѣ професори; той приема оставкитѣ на двама професори, за да запази своята сила — това мощно оръжие въ своитѣ рацѣ.

Какво е фактически положението днесъ? Проф. Ганевъ продължава да бѣде такъвъ? Той си е и днесъ професоръ. Добрѣ, но на какво? Студентитѣ не записватъ лекциитѣ му, ...

Д-ръ Н. Наковъ: Туй е отъ завистъ, г. Хаджиевъ.

И. Хаджиев: ... двама отъ професоритѣ, основатели на този факултетъ, сж вънъ отъ него, и слѣдъ всичо туй проф. Ганевъ още стои тамъ — стои и не мига. Обществото говори противъ него — той малко иска да знае; пресата пише противъ него — той малко иска да знае. Самитѣ професори, академическиятъ съвѣтъ, нѣматъ смѣлостта, нѣматъ куража да кажатъ въ очитѣ на г. Ганева: „Иди си“. Па и Ганевъ се е заинтересувалъ и не си отива. Студентитѣ губѣли — та какво отъ това? Да мислятъ бацитѣ имъ, които харчатъ по толкозъ лева на годината, за да ги поддържатъ. Че Университетътъ се поддържа въ основата си морално, какво отъ това, какво го е грижа г. Ганева за туй? Работата на г. Ганева изпада дотамъ, че той се поставя въ положението на Настрадаинъ-ходжа, когато билъ кметъ. Настрадаинъ-ходжа става кметъ; заявяватъ му, че никой го не ще; казватъ му: „нито комшинитѣ ти, нито жената ти, нито дѣтетото ти, нито обществото те иска — никой те не ще“; но той заявява категорически — ганевски иши: „Какъ, не ще ли ме обществото? Който ме не ще, да се вдигне отъ село“. Г. Ганевъ тоже обществото прѣнебрѣгва, студентитѣ прѣнебрѣгва, и си стои въ Университета; който не ще — да не отива въ Университета. И дѣйствително, той сполучи: 150 души студенти излѣзоха отъ Университета, или фактически стоятъ вънъ отъ него, а г. Ганевъ стои на мѣстото си. Той, а la Настрадаинъ-ходжа, стои въ селото си, кметува; комшинитѣ, ако го не щатъ, да си взематъ партушинитѣ и да се вдигнатъ отъ селото. Такава е логиката на г. Ганева. Добрѣ, г. Ганевъ може да е въ правото си: той иска да защити себе си, иска да защити престижа си, иска, може-би, да запази своето хубаво материално положение, па най-послѣ и професорското мѣсто. Послѣдното, ако не е много скъпо у насъ, има поне една друга награда, чисто морална: професоръ е туй, не е обикновена работа, не е работа négligeable, а е работа, която дѣйствително мажно се печели, и когато дойде врѣме да се изпусне, не бива и лесно да се изпусне.

Да оставимъ настрана въпроса за г. Ганева, но какво трѣбва да направи обществото, какво трѣбва да направи респективната власт, понеже г. г. професоритѣ, понеже академическиятъ съвѣтъ, опирайки се на автономията, която ние миналата година му гарантирахме тукъ, не иска да уволни г. Ганева. Модусътъ за това, срѣдството за това, какво трѣбва да се направи — това именно ме накара да отпращамъ туй запитване къмъ г. министра на народното просвѣщение. Азъ ще го прочета. То се състои въ слѣдното: (Чете)

„1. На г. министра е добрѣ известна аферата съ проф. Ганева въ нашия Университетъ, която е прѣдизвикала едно фактическио закриване на факултета по физико-математика; да, защото, знайно е, че двама най-добри и най-способни професори, г. г. Ивановъ и Тинтеровъ — основателитѣ на тоя факултетъ — сж си подали оставкитѣ при мотивъ, че не могатъ се върна въ Университета, докато Ганевъ е въ него професоръ, а при това, никой отъ студентитѣ-математици не е записалъ лекции при Ганева.“

„2. Нему сж тоже известни причинитѣ на тая афера — моралнитѣ, възпитателски и прѣподавателски достойнства на тоя професоръ — изложени въ специална брошура отъ самитѣ студенти — ко-свено признати отъ самия академически съвѣтъ въ неговото по тоя случай изложение; сж подписи, удостовѣрени отъ двама професори-специалисти, избрани да прѣвѣрятъ тия достойнства;“

„3. Той ще е добрѣ проучилъ вече“ — думата е за г. министра на народното просвѣщение — „вървамъ, пѣлитѣ, намѣренията и съображенията на академическия съвѣтъ да се застѣпни съсѣмъ не-

умѣстно за Ганева — да остане и занататъкът професорът, въпреки че двама негови по-старши и много по-способни колеги, професори, сж се изказали, че нему липсват професорски способности и морално достойнство за такъв, въпреки общото и едногласно негодувание на всички студенти и при явното прѣзрѣние на общество и общественото мнѣние;

„4. Той е съгласенъ, убѣденъ съмъ, съ мене, че когато прѣди двѣ години законополагахме академическата свобода за нашия младъ Университетъ, ние поставихме като условие, зорко да бди за нея — въ случай, че се поиска отъ нѣкого да злоупотрѣблява — общество, общественото мнѣние, интелигенция, а най-главно върховното въ страната учрѣждение — Народното събрание и всѣки на реда и на мѣстото си да издига гласъ противъ това злоупотрѣбление;

„5. Сега, когато академическиятъ съвѣтъ, при явна неправда, се застъпва съвсѣмъ ненамѣсто — криейки се задъ академическата свобода — за единъ свой членъ, противъ когото сж викнали студенти, професори и общество, съ което самъ подпомава реимето на Университета, крѣпейки тоя, признаватъ отъ специалисти, професори, некадъренъ тѣхенъ членъ, питамъ: що той, г. министърътъ на просвѣтатата, е сторилъ, за да се даде приличното наказание на негодния професоръ, да се повърнатъ на мѣстото си подавшитъ оставкитъ си двама способни такива и да се даде на почитаеми академически съвѣтъ да се замисли, че не е въ интересъ нито неговъ (на академическия съвѣтъ), нито на самата наука, да се злоупотрѣблява съ тая най-щедро дарена свобода“.

Азъ ще искамъ да чуя мнѣнието на г. министра по тоя въпросъ и слѣдъ това си запазвамъ правото да кажа още нѣколко думи въ заключение.

Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни прѣдставители! Запитването, което ми отправя почитениятъ кзълагатки народенъ прѣдставителъ, се отнася до една случка твърдѣ нежелателна, която прѣзъ миналата учебна година, въ край собствено на миналата учебна година, 1909/1910 г., внесе смутъ въ нашия университетски животъ, въ началото на която азъ не бѣхъ министъръ на просвѣщението и заварихъ само края, когато, въ дѣйствителност, академическиятъ съвѣтъ се бѣше вече произпесълъ. При все това, азъ дължа да дамъ на народното прѣдставителство надлежнитъ обяснения, като се ползвавамъ отъ свѣдѣнията, които притежавамъ въ качеството на официаленъ прѣдставителъ на народното просвѣщение тукъ, прѣдъ васъ, безъ да осветлявамъ въпроса едностранчиво, както това, за жалостъ, направи почитениятъ г. Хаджиевъ, защото той ви прочете само една брошура, която е била издадена и разпространена не само въ София, а и изъ цѣла България, прѣзъ миналото лѣто отъ страна на студентството.

Ето въ какво се състои работата. Азъ черпя свѣдѣнията си отъ протоколитъ на академическия съвѣтъ. (Чете) „Извънредно засѣдание на академическия съвѣтъ, 1 юний 1910 г.“ — когато става случката. „Ректорътъ съобщава за произведената тази сутринъ обструкция на проф. Ганева отъ 8—9 ч. отъ студентитѣ математици и прочете писмото на Ганева отправено до декана на физикоматематическия факултетъ за станалата случка между него и Трифона Николовъ въ математическия кабинетъ. Академическиятъ съвѣтъ рѣши веднага да се направи едно разслѣждане на тая случка“.

Въ какво се състои тя? Какъ отъ тѣзи изложения и свѣдѣния ще ви чета. Единъ день прѣди тая обструкция проф. Ганевъ ималъ свѣдѣния, съобщено му е, че нѣкой си студентъ Николовъ е разправялъ за него различни работи, докачителни за

неговата честъ. И той въ междучасието е изпратилъ разсилния да повика този студентъ, за да се обясни, да чуе отъ него какви нѣща е разправялъ за професора си. Студентътъ е отказалъ, като съобщилъ, че той не може да говори. Веднага самиятъ Ганевъ е отишълъ въ аудиторията и извикалъ сжщия студентъ да дойде съ него въ прѣподавателската стая. Тогава професорътъ е извикалъ своитѣ другари, които сж били тѣй сжщо въ междучасие, проф. Тинтеровъ, проф. Ивановъ, ако се не лъжа, и още двама-трима асистенти, които сж били едновременно въ сжщата тази стая; прѣдъ тѣхъ той е запиталъ студента — ако се не лъжа, фамилията му е Николовъ — да му събщи, какво е разправялъ за него. Студентътъ е мълчалъ. Той е отправилъ нѣколко пати сжщия въпросъ и слѣдъ туй студентътъ е започналъ да пише нѣщо върху своето тефтерче. Като не е получавалъ отговоръ и като е разбралъ, че това е единъ видъ необяснимо нѣщо за него, професорътъ е взелъ тази тетрадка или това тефтерче, и го захвърлилъ върху студента — захвърлилъ го е, обаче, безъ да го удари. Студентътъ излиза и съобщава тази история, или тази разправа, между него и професора на своитѣ другари. Въ слѣдствие на това, рѣшението на неговитѣ другари, на цѣлата аудитория е да не допуснатъ професора да чете лекция на другия день, което и става.

Оттукъ се започва разслѣждането и се започва въ сжщностъ цѣлата история. Както виждате, нейниятъ произходъ е много ясенъ и точенъ. Тя изхожда отъ една частна разправа между единъ професоръ и единъ студентъ по поводъ нѣкакви слухове, които студентътъ е разпространявалъ за професора си, въ сжщностъ една материя, която би трѣбвало да бѣде уредена отъ тѣхъ двамата безъ да става това въ университетското здание. Студентитѣ веднага излизатъ съ едно съобщение до вѣстникитѣ и академическиятъ съвѣтъ тогава, въ слѣдствие на обструкцията, на това, което е направено отъ професора и на това, което излиза въ вѣстникитѣ, се занимава изцѣло съ въпроса, и прѣди всичко намира, че проф. Ганевъ — ето неговото рѣшение — като е захвърлилъ тефтерчето напослѣдъкъ върху студента, макаръ и да се е намиралъ въ раздражено състояние, постъпилъ е несотвѣтствующе съ професорското си достойнство и затова чрѣзъ рѣшение, взето единогласно, прави му напомуване.

А. Екимовъ: Много слабо наказание.

Министъръ В. Молловъ: Ще разберете, г. г. народни прѣдставители, че когато академическиятъ съвѣтъ прави на единъ отъ своитѣ другари едно дисциплинарно наказание напомуване, което се записва въ протоколитъ на академическия съвѣтъ, наказанието е чувствително. Ще рече, академическиятъ съвѣтъ веднага е изпълнилъ своята длъжностъ.

По той се занимава и съ другата поѣвина на въпроса, именно съ това, какво сж направили студентитѣ. И като намира — ето мотивитъ — „1) че студентътъ Х. Николовъ въ обяснението си съ проф. Ганева се е държалъ прѣдизвикателно, защото упорно е мълчалъ и всичкитѣ въпроси на професора е оставилъ безъ отговоръ, когато се е касало за едно обяснение отъ твърдѣ важно естество“ — което е засѣгало моралнитѣ качество на професора; 2) че сжщиятъ е прѣувеличилъ и прѣнагналъ инцидента, както прѣдъ другаритѣ си, съ които се е срѣщналъ, слѣдъ излизането изъ аудиторията, а така сжщо слѣдъ обѣдъ въ сжщия день и прѣдъ събранието на студентитѣ математици, защото отъ показанията на разпитанитѣ студенти и студентки, а сжщо и отъ личнитѣ му показания, става явно, че той винаги е говорилъ за прѣтрѣпната отъ него

тласканица, и какво безъ застъпничество на г. проф. Тинтерова не би могълъ да се освободи отъ грозящото го физическо насилие отъ страна на г. проф. Ганева; 3) че сжщиятъ невѣрно е изложилъ инцидента въ изложението на студентитѣ математици до академическия съвѣтъ, което напълно се установява отъ личнитѣ му саморъчно подписани показания, защото въ тая частъ на изложението, която е написана отъ него лично, се твърди най-категорично, че върху него е упражнено физическо насилие, а въ показанията си това той рѣшително опровергава; 4) че сжщиятъ взелъ участие въ възпрѣтителстването на проф. Ганева на другия денъ — 1 юний 1910 г. — да държи лекцията си, и 5) че сжщиятъ е билъ извършилъ на 10 май измама спрѣмо университетскитѣ власти, като безъ знанието на проф. Тинтерова, но отъ негово име, е устроилъ студентска екскурзия, и е получилъ отъ Дирекцията на желѣзницитѣ 75% намаление и е правилъ едно такова пътуване — всичко това като взема прѣдъ видъ академическия съвѣтъ, отстранява го отъ Университета за двѣ полугодия. Отъ друга страна, академическия съвѣтъ като взема въ внимание направената обструкция, рѣшава да се изслѣдва и тя. Съ изслѣждането на тази обструкция, или по-добрѣ на причинитѣ, които вече студентитѣ сега отново показватъ за тази обструкция, той патоварва факултетния съвѣтъ, който избира трима професори-математици, а не двама, да направятъ надлежнитѣ изслѣждания, именно г. г. професоритѣ Емануилъ Ивановъ, Тинтеровъ и Въчваровъ. Трѣбва да отбѣлѣжа, за да бѣде ясенъ въпросътъ, че сега само се поддържа, че проф. Ганевъ се е държалъ недостойлно въ морално отношение, че той се е държалъ като професоръ недобрѣ, че той не е ималъ надлежната подготовка; до тази случка съ студента Николовъ, никакви протести, никакви оплаквания отъ страна на студентитѣ-математици до факултетния съвѣтъ или до академическия съвѣтъ не сж постѣпвали.

А. Краевъ: Колко години до това врѣме е билъ професоръ г. Ганевъ?

Министъръ В. Молловъ: Сега точно нѣмамъ послуженъ списъкъ, но, трѣбва да е билъ най-малко 12 години.

А. Краевъ: Продължавайте.

Министъръ В. Молловъ: Той е сега извънреденъ професоръ и за да получи тая титла, трѣбва да бѣде 10 години, и извънреденъ професоръ е 3 или 4 години, ако се не лъжа. — За да бѣда съвършено пълненъ, ще кажа, че и по-рано, въ началото на неговата професорска кариера, е имало едно недоразумѣние между него и студентитѣ, но тоя въпросъ е билъ изравненъ, никакви неприятности и въълнения не е имало тогава въ Университета. Азъ освѣтлявамъ народното прѣдставителство съвършено обективно, така, както даннитѣ сж отбѣлѣзани въ протоколитѣ на академическия съвѣтъ.

Сега, настѣпва другиятъ въпросъ: какво се установява отъ това изслѣждане? Комисията, която е била избрана отъ факултетния съвѣтъ, е рѣшила да събере показания, при туй писмени показания — защото често пъти много лесно може да се каже една дума, но когато тя трѣбва да се напише и подпише, става по-мѣчна — да събере писмени показания на студентитѣ-математици, разпитала трима души асистенти по математика и изискала сжщо тѣ писмени обяснения отъ г. Ганева. Комисията е прѣдставила този докладъ на факултетния съвѣтъ. Послѣдниятъ се е занимавалъ съ този докладъ, както и съ нѣколко новопостѣпили писмени показания на нѣколко души студенти-математици и едно колек-

тивно заявление отъ 43 души математици. (Чете) „Слѣдъ като направи единъ общъ прѣгледъ“ — това е заключението на анкетната комисия — „на всички постѣпили студентски показания, комисията намѣри, че всичкитѣ оплаквания и обвинения противъ Ганева се свеждатъ въ слѣднитѣ два пункта: 1. Ганевъ не е държалъ смѣтка за подготовката на слушателитѣ си, той не се е грижилъ, за да се поддържа абсолютно необходимата връзка между неговитѣ лекции и лекциитѣ на другитѣ прѣподаватели по математика“. За подкрѣпление на това се привеждатъ слѣднитѣ факти. (Чете) „а) прѣзъ изтеклата вече учебна година Ганевъ е чель висша алгебра едновременно, както на студентитѣ отъ трети и четвърти семестъръ, тѣй и на студентитѣ отъ първи и втори семестъръ, когато по подготовката си не сж могли да го разбиратъ“. Това обяснява и туй, което се пише въ брошурата — хора, които не разбиратъ, пишатъ брошура. (Чете) „б) прѣзъ зимното полугодие на 1908/9 г. г. Ганевъ е задѣлжилъ студентитѣ отъ пети семестъръ да слушатъ лекциитѣ му по послѣдната частъ отъ обща механика, безъ да сж слушали прѣднитѣ части; той не е взелъ въ внимание заявлението на студентитѣ, че не сж подготвени; в) прѣзъ лѣтното полугодие на учебната 1908/9 г. г. Ганевъ е чель обща механика едновременно отъ шести и четвърти семестъръ, когато студентитѣ отъ четвърти семестъръ не сж били никакъ подготвени, за да разбиратъ добрѣ този прѣдметъ“ — показани на студента Коста Димитровъ. При упражненията по тоя прѣдметъ студентитѣ отъ четвърти семестъръ разправятъ нѣкои курйози; г) г. Ганевъ е прилагалъ по нѣкои въпроси изъ механиката вариационното смѣтане, което е било непознато на слушателитѣ, безъ да имъ обясни въ какво се състои това смѣтане; той даже ги е заблудилъ съ това смѣтане, като имъ е казалъ, че варирането е сжщо диференциране, съ тая разлика само, че буквата D се замѣнява съ V; сжщо така, при разглеждане на единъ въпросъ отъ хидромеханика, г. Ганевъ е привелъ двѣ формули, които не могатъ да бѣдатъ обяснени и нито доказани, понеже се основаватъ на теория, която той отпослѣ, прѣзъ изтеклото полугодие, е чель“. Това сж фактитѣ, които подкрѣпятъ първия пунктъ.

(Чете) „2. Начинътъ, по който г. Ганевъ е чель лекциитѣ си е билъ незадоволителенъ“ — това е обвинението — „студентитѣ не сж го разбирали. При доказателствата на разни теореми, г. Ганевъ е отбѣгвалъ да дава разсѣждения и обяснения, като си е служилъ често съ думитѣ „ясно е“, „очевидно е“, когато за студентитѣ не е било нито ясно, а още по-малко очевидно. Лошо впечатлѣние правѣло на студентитѣ постоянното служене съ листчета, които сж съдържали бѣлѣжки по лекциитѣ, особено по специална механика лекциитѣ сж били просто прѣписвани на таблата отъ листчетата; изобщо, начинътъ на прѣподаването на г. Ганева е билъ такъвъ, щото на нѣкои студенти е правѣло впечатлѣние, че той не разбира прѣдмета си, а на други — като че той не си готви лекциитѣ, защото, се казва въ едно отъ показанията, че понѣкога е чель доста сполучливо, като се прѣдполага, че въ тия случаи той се е готвилъ“.

Ето това сж обвиненията, които сж били формулирани отъ анкетната комисия и които сж били подложени на разглеждане отъ факултетния съвѣтъ.

Сега, този именно докладъ на анкетната комисия е получилъ слѣдното разрѣшение отъ факултетния съвѣтъ, слѣдователно, отъ специалиститѣ. (Чете) „Въ заключение факултетниятъ съвѣтъ се произнесе така. Първо, по обвинението противъ г. Ганева, че не държалъ смѣтка за подготовката на слушателитѣ, че не се грижилъ да поддържа необходимата връзка между своитѣ лекции и лекциитѣ на другитѣ прѣподаватели математици, да-ли това обвинение е

основателно — съ 5 гласа да, 4 гласа не, една била бюлетина. Второ, по обвинението на г. Ганева, че начинът, по който е челъ лекциите си, е незадоволителен и че студентите му не го разбирали, дали това обвинение е донѣкъждѣ основателно — съ 5 гласа да, 3 гласа не и 3 бѣли бюлетини. Това е рѣшението на факултетния съвѣтъ. Това рѣшение на факултетния съвѣтъ е било внесено за разискване отъ академическия съвѣтъ.

Както виждате, за да бѣде съвършено ясно, колко обективно е билъ разглежданъ този въпросъ, какъ сж били събирани всичките данни, всичките свѣдѣния, които университетските власти сж могли да добиятъ, азъ резюмирамъ това, което се посочва срѣщу г. Ганева слѣдъ онази случка, въ два пункта: първо, че той е прѣподавалъ материя такава, каквато студентите не сж могли да разбиратъ, понеже сж били неподготвени — азъ ще обясня това по-сетнѣ, че то много често може да стане въ Университета, прѣдъ видъ на туй, че се слушатъ отъ различни семестри еднакви лекции — и на второ мѣсто, че той не е билъ достатъчно ясенъ въ тѣзи лекции, които е челъ за съотвѣтния семестъръ, и поѣкога правѣлъ впечатлѣние, че се явява неподготвенъ. По първия пунктъ факултетниятъ съвѣтъ намира, че дѣйствително това обвинение се смѣта за установено, т. е. че сж четени лекции и на неподготвени студенти. По отношение на второто обвинение факултетниятъ съвѣтъ намира, че оплакванията на студентите сж само донѣкъждѣ основателни и, слѣдователно, по въпроса за оцѣната на прѣподавателската дѣйност на проф. Ганева прѣдъ неговите слушатели, именно тѣзи, които сж били задължени да го слушатъ, факултетниятъ съвѣтъ се произнася, че оплакванията на студентите не могатъ да се приематъ изцѣло, но че е имало само извѣстни колѣбания въ начина на прѣподаването.

Академическиятъ съвѣтъ се занимава съ този въпросъ доста обширно и намира слѣдното: (Чете) „Прочете се и докладътъ на анкетната комисиия по прѣдставенитѣ отъ г. Ганева“ — защото слѣдъ туй сж били искани обяснения отъ г. Ганева и той е прѣдставилъ своите литографирани лекции, въобще, всичко, което е челъ като професоръ — „литографирани лекции, паметни бѣлѣжки и книгата за упражнение“. Заключениеето е за литографиранитѣ записки: „Изложение на материята е систематично и, съ изключение на нѣкои други опущения и редакционни недостатѣци, коректно“. Относително листчетата се казва: (Чете) „Тѣ сж очевидно служили на Ганева само за уплѣване и припомняне. Повечето отъ тѣхъ сж толкова кратки и неясни, што само г. Ганевъ е могълъ да си служи съ тѣхъ“. Относително упражненията се казва: (Чете) „Както по другитѣ математични дисциплини, тѣй и по висша алгебра, и аналитична механика, прѣподавани отъ г. Ганева, сж давани редовни упражнения“.

Относително прѣподавателската дѣйност на г. Ганева, академическиятъ съвѣтъ, слѣдъ обстойно съвѣщание, пакъ единодушно съ писмено гласуване намира, че нѣма основание да се счита тази дѣйност за незадоволителна.

Слѣдъ това академическиятъ съвѣтъ се занимава и съ другия въпросъ — собствено, едновременно се е занималъ и съ него; тѣзи засѣдания слѣдватъ едно слѣдъ друго, слѣдователно, нѣма защо да ги дѣлимъ по време — той се е занималъ и съ другитѣ оплаквания на г. г. студентите, именно съ тази, така да кажа, пикантна частъ, върху която така обстойно се спрѣ почтениятъ г. Хаджиевъ. Таа брошура, която има и която четохъ още въ самото начало, ми направи впечатлѣние, че въ нея сж събрани клюки, разправии, подѣщания, каквито могатъ да се разправятъ за всѣкиго, особено въ една срѣда, която може често пѣти да се държи по-волно, особено

когато това става на екскурзии или на една срѣща, която често пѣти носи другарски характеръ. Обаче, трѣбва да кажа, че академическиятъ съвѣтъ и въ това отношение е изгълнилъ добросъвестно задачата си. Той се е спрѣлъ и върху тази страна и се е спрѣлъ много подробно. Ако Народното събрание желае да изслуша издирванията на академическия съвѣтъ въ това отношение, азъ ще му ги съобща.

А. Стамболийски: Разбира се, това е най-интересното.

А. Краевъ: Кажете заключението.

Министъръ В. Молловъ: Тѣзи работи азъ ще ви ги съобща. Ето какво е намѣрилъ той, което да послужи вниманието му отъ всичко онова, което е изложено въ брошурата: (Чете) „Г. Ганевъ при една екскурзия въ Владая ходилъ цѣлъ день босъ. На запитването на една студентка“ — казва се името ѝ — „защо ходи цѣлъ день босъ, той е отговорилъ, че неговите крака сж хубави и нѣма защо да ги крие“. (Смѣхъ) Разбира се, това е една шега.

Т. Васильовъ: Може-би, по здравословни причини да е сторилъ това.

Министъръ В. Молловъ: То е ясно: понеже не е можалъ да ходи съ обуца, или му сж били натъртени краката; но на това любопитство е отговорилъ съ шега. — Сетиѣ, ужъ билъ казалъ на сѣщата студентка: „Вѣроятно Вашите крака не сж хубави, защото ги криете. Я ги изуйте да ги видимъ“. Този фактъ е билъ провѣренъ отъ страна на студентите и на други, които сж присѣтствували, и се установило, че е вѣренъ, че г. Ганевъ е ходилъ босъ, но послѣдната частъ отъ разговора между него и студентката не била вѣрна. (Чете) „Второ. На екскурзията за Владая г. Ганевъ, като седналъ, се облѣгналъ о сѣдѣщата задъ него студентка“ — еди-кой си — „и сѣдѣщата до нея друга студентка — еди-кой си — „възмутена, се е отдаличила и казала „нахалникъ“. Фактътъ, прочее, не се установява“. Той билъ седналъ въ едно колело, но да е имало такова облѣгане и такава дума не се установява.

„Трето, че на сѣщата екскурзия въ Владая, г. Ганевъ при играта „на прѣстенъ“ — студенти и студентки, като млади хора, играятъ тази игра — скочилъ вжтрѣ между играчитѣ и, като се прѣпъналъ, падналъ върху студентката“ еди-кой си. (Смѣхъ) Г. Ганевъ, казватъ по-нататѣкъ, е изпитвалъ частно, на самѣ, еди-кой си студентка, името на която се поменавя въ тази брошура. Отъ прѣвѣрката излиза, че той, въ дѣйствителностъ, не е я изпитвалъ, за да ѝ постави бѣлѣжка, но, по желанието на студентката, прѣвѣрилъ нейните познания, което, както твърди г. Ганевъ, е ставало винаги и съ него, когато той е слѣдвалъ математика въ други университети. Разбира се, това не винаги може да става въ всѣки Университетъ.

Това е било всичкото, което е могло да бѣде установено и което показва най-много едно — че г. Ганевъ не е взелъ въ съображение въ каква, какъ да кажа, още неустановена срѣда се намира.

А. Димитровъ: Съ жени има работа.

Министъръ В. Молловъ: Така щото, всѣка негова постѣпка, всѣки неговъ жестъ може да се изгълкува въ една смисълъ, каквато е била чужда на неговите побуждения, т. е. съ други думи, той не се е държалъ тактично.

А. Екимовъ: Ако ми позволите да Ви запитамъ: ергенъ ли е или е жененъ г. Ганевъ?

Министър В. Моллов: Г. Екимов! На този въпрос ще Ви отговоря: г. Ганев не е женен, но аз зная женени хора, които... (Общ смѣх). — Ето сжпото това рѣшава академическиятъ съвѣтъ. Установява се, обаче — това сж положителнитѣ факти, друго нѣма нищо установено — че въ това му поведение има нетактичностъ, и за тая му нетактичностъ академическиятъ съвѣтъ налага на г. Ганева наказанието „бѣлѣжка“. Академическиятъ съвѣтъ, като има прѣдъ видъ, че г. Ганевъ има опрѣдѣлено наказание „напомнюване“ заради нетактичностъ въ врѣме на инцидента съ студента Трифонъ Хаджиниколовъ, рѣши да се наложи на г. Ганева съвкупно наказание „мѣмрене“. Както виждате за онова, за което академическиятъ съвѣтъ установява известна провиненостъ, той не се стѣснява да наложи едно наказание — и азъ пакъ ще кажа, че за единъ професоръ това наказание е много чувствително.

Сега, да видимъ, какво е по-нататъшното продължение на тази „афера“ — тъй я озаглавиха вѣстници. Г. г. Емануилъ Ивановъ и Атанасъ Тинтеровъ оставатъ недоволни отъ това, че академическиятъ и факултетниятъ съвѣти не сж възприели напълно тѣхното мнѣние, и си даватъ оставките. Тѣ даватъ оставките си въ началото на юлий или прѣзъ юний — не помня добръ — но искатъ оставките имъ да се смѣтатъ отъ 1 октомврий т. г., т. е. слѣдъ започване на занятията. Слѣдъ 1 октомврий академическиятъ съвѣтъ надълго и нашироко се занимава съ въпроса за тѣхнитѣ оставки и при първото си рѣшение, като взема въ съображение тѣхнитѣ мотиви — а послѣднитѣ сж тѣзи, че академическиятъ съвѣтъ не ги е зачетълъ, като не е възприелъ тѣхното мнѣние — нѣщо, което не е право — и на второ мѣсто, че той не билъ ги извикалъ, устно да дадатъ своитѣ показания, когато проф. Ганевъ е билъ извиканъ да даде устно показанието си; слѣдъ това, сѣдятъ се заради туй, че рѣшението било взето съ явно, а не съ тайно гласоподаване и че академическиятъ съвѣтъ не билъ зачетълъ рѣшението на факултета, който се билъ произнесълъ противъ г. Ганева, като професоръ и, слѣдователно, съ това укорявалъ съвѣта — академическиятъ съвѣтъ, като разгледалъ подробно, какви сж тѣзи мотиви на двамата г. г. професори — ако желаете мога да ви ги чета, ...

Обаждатъ се: Нѣма нужда.

Министър В. Молловъ: ... но трѣбва да ви кажа, че тѣ се намиратъ и въ изложението на академическия съвѣтъ — послѣдниятъ взема едно рѣшение ...

А. Краевъ: Само заключението.

Министър В. Молловъ: ... да не се приематъ тѣхнитѣ оставки. Той, съ неприемане на тѣхнитѣ оставки, имъ дава, слѣдователно, възможностъ, още единъ пътъ да размислятъ върху този въпросъ и да го разрѣшатъ, да-ли е въ интереса на учебното дѣло, на лекциитѣ въ математическия отдѣлъ, да напуснатъ тѣхното четене или не. Обаче двамата г. г. професори настояватъ на своето мнѣние и вече отново подаватъ заявление, че тѣ си подаватъ оставките, понеже не могатъ да бѣдатъ колеги съ г. Ганева, като се основаватъ главно върху своето убѣждение, че той не може да бѣде достоенъ професоръ. Тѣзи оставки, слѣдъ това, бидоха приети отъ академическия съвѣтъ и поднесени бѣха на менъ прѣзъ октомврий. Азъ мислѣхъ, че този въпросъ може да бѣде разрѣшенъ, и, за да иматъ още врѣме да си помислятъ, не приехъ веднага оставките. Обаче, слѣдъ като не постѣпи оттегляне на тѣзи оставки, азъ ги приехъ.

Колкото се отнася до г. Ганева, слѣдъ като му биде наложено това наказание, въ началото на този семестъръ, слѣдователно въ октомврий мѣсецъ, постѣпи едно негово заявление, чрѣзъ факултетния и академически съвѣти, съ което искаше два мѣсеца отпускъ по болестъ. Този отпускъ азъ му разрѣшихъ. Слѣдъ изтичане на отпуска, постѣпи друго заявление за втори отпускъ по болестъ. Но прѣдъ видъ на това, че въ медицинското му свидѣтелство се говорѣше само за една неврастения, споредъ една обща практика, която сжществува въ Министерството на просвѣщението, въ срѣдата на учебната година поради неврастения да не се даватъ отпуска, азъ намѣрихъ, че тоя отпускъ не може да му бѣде даденъ и му отказахъ. Г. Ганевъ изглежда, че се е готвилъ да чете лекции, но понеже не е имало записани студенти и понеже академическиятъ съвѣтъ е намѣрилъ, че още не е удобно или не е врѣме да продължи или да започне своитѣ лекции, то, на основание чл. 351 — ако не ме лъже паметта — отъ закона за народното просвѣщение е спрѣлъ неговитѣ лекции до края на този семестъръ. Въ началото на слѣдующия семестъръ, слѣдователно, въпросътъ ще бѣде разискванъ наново отъ академическия съвѣтъ.

Това е вървежътъ на работитѣ, изложенъ съвършено обективно, безъ всѣко отклонение въ полза на едната или другата страна, безъ желание да се освобождава академическиятъ съвѣтъ или да се укоряватъ студентитѣ, или обратно — да се възприема мнѣнието на студентитѣ и да се укорява академическиятъ съвѣтъ, а да се оправдаватъ студентитѣ.

Отъ това изложение на фактитѣ, г. г. народни прѣдставители, излиза слѣдното, че цѣлиятъ инцидентъ между г. Ганева и студентитѣ математици изникна по поводъ на една случка, която нѣма нищо общо съ четене на лекциитѣ и съ моралното поведение на г. Ганева. Разпранията произлѣзъ по единъ поводъ, а слѣдъ туй вече се започватъ различни алюзии, различни посочвания, натяквания, които се изслѣдватъ. Тѣ се изслѣдватъ, сжщо така, по всичката оная процедура, която, както виждате, е доста сложна — при дисциплинарното прѣслѣждане на единъ професоръ. Това разслѣждане е ставало съвършено добросъвестно — азъ не вървамъ, че нѣкой може да заподозре или да прѣдполага, че уважаемитѣ г. г. Тинтеровъ, Ивановъ и Бѣчваровъ — отъ които само двамата сж основатели на Университета, не и г. Тинтеровъ, той е постѣпилъ по-късно въ Университета — сж измѣнили или измѣстили въ нѣщо въпроса. Тѣ сж записали всичко онова, което сж чули и което сж установили, и това е билъ именно материалътъ, на който се основава оцѣнката на факултетния съвѣтъ, на който се основава и оцѣнката на академическия съвѣтъ. Но и първиятъ, и вториятъ се произнасятъ по този въпросъ, оцѣняватъ както обвиненията, така и материалитѣ, които сж били събрани противъ Ганева. Сега, да-ли азъ, като министъръ на народното просвѣщение, мога да влѣза отново въ тая оцѣнка и въ това издирване, мисля, че това не е нито моя задача, нито мое назначение. Мога да направя това само въ онзи случай, въ който азъ бихъ установилъ известна нередовностъ въ процедурата, или ако бихъ установилъ едно несъмнено, безспорно, едно, така да кажа, явно отклонение отъ она редъ, който е установенъ, или отъ онѣзи очевидни, явни факти, които сж установени отъ едно изслѣждане. Струва ми се, че въ дадения случай, каквато и да бѣде нашата субективна оцѣнка — азъ не намѣсвамъ, както виждате, нито моето мнѣние за г. проф. Ганева, нито моето мнѣние за другитѣ негови колеги, за тѣзи, които сж го изслѣждали и т. н., азъ оставямъ този въпросъ настрана — казвамъ, че на-да-ли бихъ ималъ основание по този случай да хвърля укоръ на академическия съвѣтъ. Трѣбва да се каже, че тази прѣцѣпка и това из-

слѣдване винаги ще носятъ този характеръ. Тѣ сж хората, които работятъ по тази материя, която изслѣдватъ, които стоятъ близо до въпроса и които, слѣдователно, могатъ отъ мене и отъ васъ да цѣнятъ по-добрѣ. Моето лично мнѣние какво е — единъ въпросъ, по който нѣма да разискваме тукъ. Въ всеки случай, когато азъ установявамъ, че нѣма нередовностъ въ процедурата и че нѣма едно безспорно отклонение отъ установенитѣ факти, нѣмамъ право да се намѣся въ качеството си на върховенъ надзорникъ и, слѣдователно, мисля, че въ дадения случай ще трѣбва да оставимъ цѣлата отговорностъ, всичката отговорностъ върху академическия съвѣтъ. Академическиятъ съвѣтъ, при рѣшаването на този въпросъ, е дѣйствувалъ въ съзнание на нѣщата; той е зналъ и своята отговорностъ и послѣдствително на неговото рѣшение за сѣдбата и бѣдѣето на Университета. Той го е зналъ не само за далечното, но и за близкото бѣдѣе, защото азъ не мога да прѣдположа, че единъ академически съвѣтъ, съставенъ отъ първитѣ сили на Университета или поне отъ най-опитнитѣ и отъ най-старитѣ сили на Университета, ще остави изъ прѣдъ видъ, че въпросътъ, поставенъ така остро между г. г. студентитѣ-математици и г. проф. Ганева, изостренъ даже въ тѣзи отношения, че този въпросъ, слѣдъ като е било наложено наказание на г. Ганева, слѣдъ като е било наложено наказание на студентитѣ, може да бѣде разрѣшенъ по единъ начинъ, какъ да кажа, формаленъ. Не, азъ мисля, че академическиятъ съвѣтъ не ще си е правилъ тази иллюзия, и азъ мисля, че въ дадения случай ще е дѣйствувалъ и съ огледъ на близкото бѣдѣе, защото, ако сега случайно г. Ганевъ не чете лекции, то не ще рече, че този въпросъ нѣма да се появи въ началото на слѣдующия семестъръ, защото, споредъ моето убѣждение — тукъ, виждате, азъ имамъ право да се намѣся, споредъ както азъ разбирамъ закона за просвѣщеніето — това спираше, което академическиятъ съвѣтъ може да направи — отнася се за 6 мѣсеца, за единъ семестъръ, но вториятъ семестъръ азъ, разбира се, въ качеството си на върховенъ надзорникъ на просвѣтното дѣло, не мога да оставя лекциитѣ да не бѣдатъ застѣпени: ще трѣбва да бѣдатъ застѣпени. Слѣдователно, академическиятъ съвѣтъ е, който наедно съ факултетния съвѣтъ ще трѣбва да се погрижи за това, и по тоя начинъ азъ мисля, че така, както е взелъ това рѣшение, той е послѣ цѣлата отговорностъ, и мисля, че съ това въпросътъ трѣбва да се смѣта за свършенъ. Разбира се, юридическа отговорностъ ние, може-би, тукъ нѣма да установимъ, но моралната отговорностъ, отговорността, ако щете, за самата автономия на Университета е въ рѣцѣтъ на академическия съвѣтъ, и той ще трѣбва, слѣдователно, прѣди да прѣрѣже, 10 пѣти да прѣмѣри; то е неговата задача. И сега той, като е намѣрилъ едногласно, че въ дадения случай тѣй трѣбва да се постѣпи, прѣдполагамъ, че е ималъ своитѣ напълно сериозни основания, че той е билъ напълно убѣденъ въ правотата на своя възгледъ, защото иначе, едногласно рѣшение не може да се намѣри. Забѣлжете, че академическиятъ съвѣтъ не е съставенъ само отъ математици или филолози; той е съставенъ отъ членове на тритѣ факултета, слѣдователно, отъ хора, които стоятъ по-далечъ отъ професорската дѣйностъ на г. Ганева и които могатъ по-самостоятелно да я прѣцѣнятъ, отколкото неговитѣ близки колеги.

Колкото се отнася до другия въпросъ, до въпроса за оставката или за дѣйствието на г. г. професоритѣ Ивановъ и Тинтеровъ, трѣбва да кажа, че, споредъ моитѣ схващания — пълна почитъ къмъ тѣхната възраст и тѣхната опитностъ; и двамата ми сж били учители и любими учители — трѣбва да кажа, въ този случай тѣ не сж постѣпили тѣй, както, може-би, азъ бихъ постѣпилъ — но то е пакъ работа на

тѣхната съвѣсть, на тѣхното вътрѣшно убѣждение и на тѣхния моралъ; може-би тѣ сж постѣпили тѣй, както сж смѣтали, че трѣбва да постѣпятъ — защото тукъ тѣ би трѣбовало да взематъ въ опѣнка не само въпроса за тѣхното отношение съ г. Ганева, но и въпроса за сѣдбата на математическия отдѣлъ и, слѣдователно, за студентитѣ математици, които нѣматъ възможностъ да слушатъ тѣхнитѣ лекции. И при това положение, струва ми се, по-правилно е постѣпилъ тѣхниятъ колега по издирването, г. Бѣваровъ, като не е изострилъ тѣй въпроса, защото при втората оставка, когато г. г. професоритѣ казватъ: „Или ние ще останемъ, или еди-кой си ще излѣзе“, ако тоя въпросъ би се разширилъ по-сетнѣ въ друга една форма, било отъ група професори или даже отъ студентитѣ: „или ние ще излѣземъ, или еди-кой си ще излѣзе“, трѣбва да кажа, че разумно по тоя начинъ въпроситѣ не се разрѣшаватъ. Въ такова разрѣшение може да има много пнатъ; може-би по-силната страна ще побѣди — то е единъ другъ въпросъ — но разумъ въ такова разрѣшение нѣма, а пъкъ въ едно висше учебно заведение всичкитѣ въпроси трѣбва да се разрѣшаватъ, прѣди всичко, по разумъ и по съвѣсть. Може-би, казвамъ, азъ бихъ постѣпилъ иначе. Тѣ сж постѣпили така, както сж постѣпили и, слѣдователно, послѣдствително ще те-глятъ тѣ самитѣ. Но тѣ сж, въ дѣйствителностъ, първата причина за туй, че по тѣхнитѣ прѣдмети нѣма лекции въ математическия отдѣлъ. Академическиятъ съвѣтъ, обаче, е взелъ мѣрки, да бѣдатъ веднага направени конкурси, да бѣдатъ замѣстени тѣзи катедри отъ лица подготвени; дотогава тѣ се застѣпватъ, доколкото е възможно, отъ другитѣ прѣподаватели на сѣщия отдѣлъ — отчасти, струва ми се, въ извѣстни случаи, при упражненія по прѣдметитѣ, отъ асистентитѣ; родовни прѣподаватели, обаче, нѣма, и тѣ трѣбва да бѣдатъ намѣрени.

Да-ли това ще повлияе върху развитието, върху образованието на студентитѣ, които сж постѣпили по математическия отдѣлъ занаяпрѣдъ, т. е., да-ли тѣ ще иматъ възможностъ слѣдъ малко или по-дълго врѣме да слушатъ тия лекции, азъ трѣбва да кажа, че ще иматъ, защото въ Университета — може-би това да не е извѣстно всѣкому — прѣдъ видъ на това, че нѣма още единъ напълно установенъ персоналъ — особено за юридическия факултетъ това се отнася — често пѣти ставатъ такива промѣни, често пѣти може една лекция да бѣде незазѣпена; Университетътъ е ималъ единъ много буренъ животъ: прѣвъ послѣднитѣ нѣколко години билъ е затварянъ, имало е случаи, дѣто не е имало професори по нѣкои материи — не могатъ да се намѣрятъ лесно професори, та лекциитѣ, прѣдметитѣ, катедритѣ не сж били зазѣпвани, по при първа възможностъ тѣ сж били зазѣпвани, и затуй ние ще намѣрите въ онова, което се изтъква въ обяснението срѣщу г. Ганева — студенти отъ два различни семестра да слушатъ една и сѣща лекция, а това може да се допусне даже по редовния вървежъ на Университета, защото ние имаме семестрална система; една лекция се започва есенята, първи октомврий; поради това, че у насъ матуритетнитѣ изпити ставатъ и прѣвъ декемврий, има студенти, които се записватъ за втория семестъръ и които, слѣдователно, не могатъ да слушатъ вече тѣзи лекции; тѣ, слѣдователно, чакатъ да ги слушатъ по-нататѣкъ, по-сетнѣ. Поради туй винаги има слѣти, смѣсени семестри и между слушателитѣ на единъ професоръ винаги ще има студенти по-подготвени и студенти по-малко подготвени. Въ този случай, често пѣти, грѣшката не е на професора, а самата необходимостъ на работата го изисква и, слѣдователно, студентитѣ — защото тѣ иматъ пълна свобода да си нареждатъ лекциитѣ — ще трѣбва, когато не разбиратъ една лекция, да се стегнатъ малко и, вмѣсто да се разхождатъ единъ-

два часа повече в градината, да седнат да почетат. Туй се прави и другад. Всеки от нас, който е прѣкарал Университетъ, знае, че не винаги по свое желание е ималъ опѣзи лекции, които има въ Университета и, слѣдователно, е трѣбвало често пѣти да се готви и извън онова, което въ сѣщностъ дава лекцията. И аслѣж университетското прѣподаване — и тамъ е една основна грѣшка у насъ на студенти и на общество — не е прѣподаване, което да дава познания, но е прѣподаване, което въ сѣщностъ да дава методъ, възможност на лицето да работи да се развива въ висшата наука и по-нататѣкъ да излѣзе единъ самостоятеленъ дѣлецъ въ областта, въ която работи. Знания се черпятъ въ гимназиитѣ, знания се черпятъ само на второ мѣсто въ Университета. Лекциитѣ сѣ опѣвания, но не сѣ катехизисъ, не сѣ кошница съ знания, които ще се вливатъ въ главата на слушателя; той самъ ще трѣбва, прѣди всичко, да заработи. И ако Университетътъ може и сполучи да всели това убѣждение въ студента, че той самъ трѣбва да работи за своето развитие, че всичко се основава върху неговата самостоятелност, тогава бждете увѣрени, че тия оплаквания, които се слушатъ въ нашия Университетъ за лекции, за професори и затуй че има мнозина, които излизатъ неподготвени, ще прѣстанатъ. Въ никой университетъ нѣма да намѣрите това, което у насъ се изискава, отъ Университета. Ако посетите особено германскитѣ университети, които стоятъ на тая висота, вие ще видите, че най-забѣлжителнитѣ професори, професори, които иматъ всемирна известностъ, които сѣ направили самостоятелни открития, които сѣ пробили свой собственъ пѣтъ въ науката, на студентитѣ даватъ само едни дефиниции и казватъ: „За останалото отнесете се до книгитѣ — тамъ ще намѣрите всичко, което ви е потребно“. Та и обяснения не даватъ, а само дефиниции и диктатъ — често пѣти просто диктуватъ, и вие го разбирате самъ, защото студентитѣ не сѣ гимназисти и нѣма защо да имъ се даватъ прѣдвѣкани нѣща, както лѣстовицата храни своитѣ малки, ами сѣ хора самостоятелни и трѣбва да се подготвятъ и, когато критикуватъ единъ професоръ, трѣбва отъ това становецѣ да излизатъ. Не да казватъ, че е взелъ една хартия и отъ нея хартия е прѣписалъ. Това може да направи впечатлѣние въ първо отблѣнение, но въ Университета не бива да прави впечатлѣние, защото единъ може да има по-силна паметъ, а другъ — по-слаба, единъ може да учи наизустъ, а другъ може да не си спомня всичко. Вие нѣма да видите безъ такива бѣлѣжки нито единъ професоръ никдѣ въ странство — само такива, които говорятъ красиви фрази, съ които фрази записватъ своята аудитория, своитѣ слушатели, не взематъ бѣлѣжки, а като видите нѣкой старъ професоръ съ нѣкакви мухлясали бѣлѣжки, писани от прѣди 35 години, ще видите, че съ треперяща рѣка четете отъ тѣхъ и нѣкои бѣлѣжки, които е писалъ по крайщата. Но това никога не е давало право на слушателитѣ, на студентитѣ да се съмнѣватъ въ добросъвестността на единъ професоръ или да го корятъ за това. Въпросътъ е другадѣ; въпросътъ е въ взаимната работа на професоритѣ и студентитѣ, въ взаимното упѣтване, въ метода, който студентитѣ получаватъ, а главно въ тази самостоятелностъ, за която говорихъ. Та, всичко това трѣбва да бжде схванато, за да се разбере и онова положение, въ което се е намѣрилъ Университетътъ при разрѣшението на този въпросъ. Ние не можемъ да третираме въпроса, така, както почтениятъ г. Хаджиевъ го направи. И всички студенти мислятъ, че г. Ганевъ, като е прѣписвалъ, че той не е разбиралъ, защото не е давалъ и обяснения. Така ние ще се върнемъ въ първоначалното училище. Въ Университета така не се цѣни единъ професоръ; той се цѣни съвършено по другъ методъ и съвършено по другъ начинъ. Ако

той е могълъ да всели въ студента любовъ къмъ науката...

И. Хаджиевъ: И когато си загуби книжката, не знае нищо.

Министъръ В. Молловъ: Вие ли ще знаете до го критикувате? И азъ не го зная, и азъ не го критикувамъ, г. Хаджиевъ; виждате, колко съмъ добросъвестенъ. Бихъ могълъ да кажа много повече анекдоти, ако щете и за най-добритѣ професори. Искамъ да кажа, че методътъ е лошъ, и азъ ще кажа, че въ единъ университетъ — и тукъ азъ минавамъ къмъ моралната страна, за която, може-би, ще се съглася съ г. Хаджиева — моралната страна на въпроса въ единъ университетъ, по начина, по който се третира въ нашата преса и другадъ този въпросъ, не бива да се разрѣшава така. Това не е толкова важно. Азъ ще кажа друго, че така поставени отношенията между студентитѣ и професоритѣ, между тази опѣнка и въ тази взаимна работа между професори и студенти, винаги се образува нѣщо общо. Колкото студентътъ е по-неподготвенъ — а, за съжаление, имаме ги много, трѣбва да признаемъ тази горчива истина, безъ доказание за когото и да бжде, такива сѣ нашитѣ гимназии, така е трѣгнало, че често пѣти излизатъ неподготвени младежи — колкото, казвамъ, е по-долна аудиторията, толкова и професоритѣ е принуденъ да бжде по-долентъ; той нѣма да чете наука, а ще чете популярни лекции, които могатъ да се прѣподаватъ въ единъ народенъ, а не въ единъ истински Университетъ. Колкото пѣкъ по-горѣ стои аудиторията и повече изисква отъ професора, толкова повече той трѣбва да се готви. Но, отъ друга страна, не може да се откаже правото на студента да цѣни своя професоръ, стига да знае по кой методъ да го цѣни; и тогава ясно е, че професоритѣ ще усѣща тая контрола, защото тя е контрола не на пресата, а е контрола, която става всѣки день, която го съсища или въздига. Ясно е, че въ дадения случай тая въпросъ е много мѣченъ, много деликатенъ; той трѣбва да бжде разрѣшенъ въ сѣщностъ отъ самия професоръ. И когато неговитѣ колеги разрѣшаватъ този въпросъ съ петъ гласа противъ четири или съ петъ противъ три, когато академическиятъ съвѣтъ така редовно възлага едно наказание, самиятъ професоръ рѣшава въ своята съвестъ, може ли да прѣподава или не, ще може ли да работи съ тази колегия, ще може ли да работи съ тази аудитория или не; но, съгласете се, г. Хаджиевъ, то е единъ въпросъ отъ морално естество, въ това отношение принуда не може да има. Когато въпросътъ се разглежда дисциплинарно, академическиятъ съвѣтъ опрѣдѣля дисциплинарната отговорност, и той я е опрѣдѣлилъ: той е намѣрилъ, че споредъ ония изисквания, които се отправятъ на професора, проф. Ганевъ е развилъ една не неудовлетворена дѣятелностъ, ще кажа тъй, слѣдователно, поради тая дѣятелностъ той не може да получи онова наказание, което, прѣдполагамъ, г. Хаджиевъ е искалъ: академическиятъ съвѣтъ да постанови неговото уволнение или неговото отстранение отъ Университета. Това академическиятъ съвѣтъ не е могълъ да направи.

Сега, да-ли по-нататѣкъ тѣзи прѣподавания ще вървятъ или не, то е въпросъ на една опѣнка, която азъ сега не мога да направя, но която най-добре може да направи самъ проф. Ганевъ.

Съ това азъ мисля, че давамъ единъ съвършено изчерпателенъ отговоръ на интерпелацията на г. Хаджиева. Азъ не се спирамъ върху отдѣлнитѣ пунктове на неговата интерпелация. Мисля, че съмъ ги обгърналъ изцѣло, като казвамъ, че положението на въпроса е такова, че азъ по сѣщество не бихъ могълъ да интервенирамъ, защото не мога да се основавамъ на тази брошура, за да оборя рѣшението на академическиятъ съвѣтъ или да опороча мнѣнието на факул-

тетния съвѣтъ — такава право нѣмамъ; че, отъ друга страна, по отношение на процедурата азъ не можахъ да установя такива нередовности, които да ми дадатъ право да смѣтамъ, че рѣшението на академическия съвѣтъ е несправедливо или нередовно. По тоя начинъ, слѣдователно, азъ смѣтахъ, че не мога да интервенирамъ и не съмъ интервениралъ. Тамъ, където мислѣхъ, че моето положение на надзорникъ на учебното дѣло, слѣдователно и на Университета, ми дава право да интервенирамъ, както бѣше въпросътъ съ отпуска на г. Ганева, азъ интервенирахъ, и когато ще трѣбва азъ това да сторя, бждете увѣрени, че азъ ще го направя при пълно съзнание на моята отговорност, която нося не само лично, но която нося тукъ прѣдъ васъ и прѣдъ цѣлото наше общество, прѣдъ цѣлото учебно дѣло.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Иванъ Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Моето запитване косвено асжъ се отнася не толкова къмъ г. министра, колкото къмъ академическия съвѣтъ; но азъ го отправихъ къмъ г. министра на народното просвѣщение, като върховенъ надзорникъ надъ учебното дѣло въ тая страна. И когато ние тукъ ще разсждаваме по тоя въпросъ, нѣма да принуждаваме или не можемъ да принуждаваме г. министра да се намѣси въ работи, въ които законътъ у насъ не му позволява да се мѣси; но ние не можемъ да не искаме отъ г. министра, ако тия закони му даватъ право, да упражни своето влияние, да упражни своя контролъ дотолкозъ, доколкото тия закони му даватъ това право. Особено въ случая г. министърътъ, дѣйствително, не може да се намѣси така ефикасно въ работата на академическия съвѣтъ, комуто ние, законодателното тѣло, съ единъ законъ сме дали една свобода, но върховниятъ надзоръ на работитѣ остава пакъ въ рѣцѣтъ на г. министра. И когато ние видимъ, че академическия съвѣтъ не е изпълнилъ своя дългъ докрай, тогава ние се обръщаме къмъ г. министра като върховенъ контролъ и казваме: направете Вашия контролъ. Може-би г. министърътъ да ме обвини, че съмъ билъ едностранчивъ; обаче съ изложението, което той направи, дойде да подкрѣпи, не само че азъ не съмъ едностранчивъ, но онова, което азъ казахъ, на го е казалъ и го признава самъ академическия съвѣтъ. Академическия съвѣтъ се различава отъ мене само въ това, че където се казва, че проф. Ганевъ е виновенъ, той казва, че е неспособенъ. Когато азъ казвамъ, че проф. Ганевъ е виновенъ въ това или онова, академическия съвѣтъ казва, че това по е виновностъ, но е една не тактичност. Косвено той признава, но чисто отъ колегиялна коректностъ казва: още не разбрахте ли, че трѣбва да излѣзете отъ Университета? Затуй му прави едно мѣрене, една бѣлѣжка — както виждате, налага му едно наказание, което единъ чувствителенъ професоръ не, единъ чувствителенъ човѣкъ едва-ли би могълъ да попесе, безъ да си вземе книжкитѣ и самъ да си излѣзе; но г. Ганевъ настая на своето.

Азъ не мога да кажа, че съмъ недоволенъ отъ Вашия отговоръ, г. министре, доволенъ съмъ отъ отговора Ви, но същевременно азъ искамъ, щото ние, слѣдъ като дадохте Вашитѣ обяснения, да дадемъ съ нашето разискване тукъ да се разбере тамъ, където трѣбва, че ние не сме доволни отъ посылката на професоритѣ, че не сме доволни същевременно отъ тази пасивностъ, така да се каже, или, по-добрь, отъ това прѣдпазливо държане на академическия съвѣтъ спрѣмо единъ свой другаръ просто отъ една колегиялна коректностъ, и че обществото намира, че г. Ганевъ не може по-нататъкъ да стои вече съ полза на професорската катедра, че негово стоене тамъ ще бжде въ ущърбъ на учебното дѣло,

въ ущърбъ на нашия Университетъ, на нашата младежъ и на самата наука. Ето защо академическия съвѣтъ трѣбва да изпълни докрай своитѣ задължения, които му налагатъ законитѣ на тая страна — туй искамъ да се подчертае. Азъ нѣма да внасямъ дневенъ редъ, но бихъ казалъ да се подчертае туй, че се разбира, какво г. проф. Ганевъ по-нататъкъ съ полза не може да стои въ Университета и че академическия съвѣтъ, ако не иска да го обвинява обществото въ това, че той не се ползува както трѣбва съ оная академическа свобода, която ние му дадохме, която законитѣ му даватъ, трѣбва да изпълни добросъвестно докрай своя дългъ и трѣбва да каже по единъ или другъ начинъ на проф. Ганева, че той трѣбва да излѣзе отъ Университета.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Споредъ мене, тази интерпелация си нѣмаше мѣстото тукъ, но сѣ пакъ г. Хаджиевъ е билъ принуденъ подъ обществения натискъ да я направи. Какво ще постигнемъ ние съ тази интерпелация? Нищо, освѣнъ да изкажемъ едно възмущение отъ станалото.

И. Хаджиевъ: Туй е достатъчно.

А. Стамболийски: Ние сами миналата или по-миналата, ако се не лъжа, година, вързахме рѣцѣтъ на народното прѣдставителство и на министра на народното просвѣщение. Когато осигурихме академическата свобода на тѣзи хора, ние си затворихме вратата да бъркаме въ тази академическа свобода, да бъркаме въ Университета и да разправяме подобни работи. Оказа се, обаче, че и съ тази академическа свобода ще боравятъ пакъ хора, макаръ и учени; оказа се, че и тамъ има дребнавости, че и тамъ хората могатъ да се движатъ отъ човѣшки страсти, отъ низки побуждения. Още когато се гласуваха законитѣ за народното просвѣщение, отъ наша страна тукъ се каза, че ще дойде врѣме, когато между професори и студенти ще изникнатъ конфликти, и онзи, който е отговоренъ и прѣдъ парламента, и прѣдъ страната, прѣдъ българския народъ — министърътъ на просвѣщението — не ще може да разрѣши тѣзи конфликти, а обществото, а парламентътъ, а българскиятъ народъ, а родителитѣ на тѣзи студенти искатъ да се разрѣшаватъ тѣзи конфликти. Когато професорската колегия е заинтересована въ такива въпроси заедно съ студентството, трѣбва да има една рѣка надъ тѣхъ, трѣбва да има една личностъ или една сила, едно учрѣждение го кажете, една властъ, която да каже своето veto. Вие, обаче, собствено бившиятъ министъръ на просвѣщението, г. Мушановъ, отъ страхъ да не накръните тая свобода, приехте да не се вмѣква подобна рѣка, затворихте вратитѣ отвсѣкъдѣ. Не е само този случай, когато ние изпадаме въ таково неловко положение, и миналата година, мисля, имаше една подобна интерпелация за тази професорска колегия, и тогавашниятъ министъръ на просвѣщението каза: „Азъ не зная — професорската колегия е отговорна; азъ нищо не мога да направя“. Не е тя отговорна и не би трѣбовало г. Хаджиевъ да оправя питане къмъ нея. Петъ пари професорската колегия не струва прѣдъ насъ, прѣдъ парламента. Прѣдъ насъ е отговоренъ министърътъ на просвѣщението, него ние питаме и той трѣбва да даде отговоръ. Но неговитѣ рѣцѣ отъ сѣция парламентъ сж завързани и намъ остава да изкажемъ едно възмущение, както и българското общество е изказало това възмущение, и ако има хора тамъ честолубиви, да взематъ актъ отъ това наше възмущение и да сторятъ потребното.

Ние се питаме тукъ, кой е виновенъ. Между три лица или между три групи има стълкновение: отъ една страна проф. Ганевъ, отъ друга страна студентитъ, а отъ трета страна другитъ професори, които напускатъ Университета. Кой е виновенъ? Г. министърътъ на просвѣщението доказва, че туй, което се е писало въ брошурата, е вѣрно, че може всичко да не е вѣрно, може да има прѣкалености, но има нѣщо вѣрно.

Министъръ В. Молловъ: Между „нѣщо вѣрно“ и „всичко вѣрно“, има разлика.

А. Стамболийски: И азъ, когато четохъ тази брошура, питахъ се: защо този човѣкъ, ако е правъ, не даде въ сѣдъ тѣзи клеветници, ако дѣйствително сж клеветници? Възможно ли е досега да се търпи такъвъ произволъ, да се търпи такъвъ развратъ въ българския Университетъ? Какъ тѣй, ние съ такава брошура ще отидемъ да подбиваме репутацията на този Университетъ. Утрѣ ние ще пращаме тамъ нашитѣ дѣца. Възможно ли е при такива прѣподаватели да пращаме нашитѣ чада, нашитѣ момичета да се учатъ? Ако това е вѣрно, този човѣкъ би трѣбвало да се изхвърли отъ Университета, и азъ нѣма да осаждамъ нито единъ министъръ, който слѣдъ като се убѣди, че този професоръ е вършилъ такива произволи съ студентитъ, го хване за ухото и го изхвърли навънъ.

Министъръ В. Молловъ: Браво!

А. Стамболийски: Но сега е невъзможно да се изхвърли навънъ въпрѣки закона. Това е невъзможно да се търпи, ако е вѣрно, г. министре, и Вие трѣбваше да прѣдложите да се измѣни законътъ, защото Вие показахте съ Вашата декларация, че тукъ има нѣщо вѣрно.

Министъръ В. Молловъ: Вие тукъ съвѣстѣте анархически теории поддържате.

А. Стамболийски: Ганевъ си позволявалъ волности между студентитъ и върши това между една недоразвита срѣда. Каквито и да сж недоразвити, г. министре, студентитъ, сѣ ще видятъ нахадѣ клониятъ тѣзи цинизми на единъ професоръ. Хората излизатъ въ брошурата съ имена, сочатъ на свои другарки, сочатъ конкретни примѣри и този човѣкъ не е далъ подъ сѣдъ своитѣ клеветници, не е далъ подъ сѣдъ студентитъ. Казава се, че има нѣщо вѣрно отъ туй, а този човѣкъ и досега стои и получава заплата, безъ да прѣподава. А срѣщу това намиратъ се професори, които не искатъ да стоятъ при такъвъ другаръ професоръ. Тѣ виждатъ, че се е хвърлило едно клеймо на този Университетъ, и че то ще може да се изличи, само ако се махне човѣкътъ, който е оскандалилъ факултета; но този човѣкъ не се махва. Професорската колегия се раздѣля наполовина: едни казватъ, че има нѣщо вѣрно въ това, други казватъ — не. За мене поне е ясно, че проф. Ганевъ е виновенъ по всичко.

Какво може да се направи? Нищо сега-засега. Защо? Защото, както казахъ, рѣшитѣ на всички ни сж свързани. А професорската колегия си е казала своята дума и се е поставила въ чикмазъ-сокакъ, тя не може вече да се повръща на този въпросъ. Студентството е вземало извѣстно рѣшение, то е реагирало противъ тѣзи произволи, противъ тѣзи прѣстъпления на Ганева — и това му прави честъ, споредъ мене — то постоянно да реагира; сжщо и онѣзи професори, които сж се възмутили отъ поведението на г. Ганева, постоянно да реагиратъ, а постоянно и Ганевъ, въпрѣки всички тѣзи възмущения противъ него. Докога ще продължава това нѣщо? Дотогава, докогато законътъ даде право на министра да по-

сегне и разрѣши този въпросъ. Както каза г. министърътъ на просвѣщението, за идущето полугодие той ще трѣбва да се намѣси. Каква ще бѣде неговата намѣса? Споредъ менъ, тази намѣса е да хванете за ухото г. Ганева и да го изхвърлите вънъ, а да помолите старитѣ професори Тинтеровъ и Ивановъ да се повърнатъ. Значи, ще чакаме за идущето полугодие г. министърътъ на народното просвѣщение да извърши потребното и да се отвори този факултетъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Отъ това, което напоследѣкъ каза г. интерпелаторътъ, човѣкъ не може да заключи друго, освѣнъ че той иска отъ Народното събрание вотъ по тая работа. Той каза, отъ една страна, че е доволенъ, но, отъ друга страна, иска да каже да се произнесемъ, че академическиятъ съвѣтъ не билъ издалъ справедливо рѣшение. Въ такъвъ случай той си противорѣчи, защото, който не иска да прѣдложи мотивиранъ дневенъ редъ, той трѣбва тѣй да не говори. „Азъ, казва, собствено не правя интерпелация на г. министра, а думата ми е за дѣйствиата на академическия съвѣтъ, който издалъ несправедливо рѣшение“. Имаме печатъ, критикувайте академическия съвѣтъ, ако мислите, че той има послѣдната дума по дисциплинарното наказване на проф. Ганева. Щомъ, обаче, намирате, че министърътъ е невластенъ да направи нѣщо, тогава дайте единъ мотивиранъ дневенъ редъ, да поискате измѣнение на законъ за народното просвѣщение, та да може министърътъ да прави това, което Вие желаете да направи — нѣщо, което отчасти изказа и народниятъ прѣдставителъ г. Стамболийски. Но и той се подхлъзна. Тѣзи думи „да опъваме за ушитѣ“ било единъ човѣкъ или другъ, нашъ съгражданинъ, или „да ги уловимъ за ушитѣ“ даже не сж за тукъ; то е сѣ едно да взематъ да опъватъ и нашитѣ уши.

А. Стамболийски: Да, ако бждемъ прѣстѣпници.

К. Мирски: Само компетентната власть може да опъва ушитѣ на прѣстѣпницитѣ.

А. Стамболийски: И обществото.

К. Мирски: Ако Народното събрание не е компетентно да реформира рѣшението на академическия съвѣтъ, трѣбва да мълчите тогава. Тукъ, въ Народното събрание, само можете да поискате да се намали властта на академическия съвѣтъ.

А. Стамболийски: Азъ не казвамъ, че Народното събрание е властно. Има друга власть, която трѣбва да имъ опъне ушитѣ.

К. Мирски: Азъ станахъ повече за друго. Чл. 331 отъ закона за народното просвѣщение като че дава да се разбере, че академическиятъ съвѣтъ не е сѣдилище, но че той е само едно съвѣщателно тѣло, безъ съгласието на което не може да се накаже дисциплинарно единъ прѣподавателъ въ Университета. Текстътъ на втората алинея е такъвъ: (Чете) „Никой прѣподавателъ не може да бѣде дисциплинарно наказанъ, прѣди да се е произнесълъ по неговата прѣстъпка академическиятъ съвѣтъ“. Значи, академическиятъ съвѣтъ трѣбва да се произнесе по този въпросъ, и тогава да се накаже обвиняемиятъ прѣподавателъ. Кой е сѣдилището? Алинея първа на сжщия членъ дава да се разбере: (Чете) „Лицата отъ университетския персоналъ се уволняватъ по сжщия пѣтъ, по който се назначаватъ“. Излиза, че ако г. министърътъ на народното просвѣщение е на-

мѣрилъ, че академическиятъ съвѣтъ несправедливо се е произнесълъ за наказване само съ мѣрене проф. Ганева, той е могълъ да подпише да се накаже и по-строгичко. Азъ наумихъ това само, за да не се изпуска изъ прѣдъ видъ, че като че се налага необходимостъ за попълване или поясняване по законодателенъ редъ на чл. 331, защото г. министърътъ на народното просвѣщение иска, може-би, отъ голѣма почитъ къмъ своитѣ довчераши колеги, да счита, че академическиятъ съвѣтъ е сѣдилището, а не министърътъ по мотивирано заключение на академическия съвѣтъ. Проектътъ на този членъ бѣше малко по-друго-яче — тамъ се намѣсваха и сѣдни и, може-би, това щѣше да бѣде по-правилно, както, струва ми се, тогавашниятъ министъръ на народното просвѣщение отчасти поддържаше. На всѣки случай, желателно е да се направи онова, което е нужно, щото да не се наказватъ несправедливо, било въ утвърдителенъ, било въ отрицателенъ смисълъ, професоритѣ. Ако се намира, че въ днешния си съставъ тази властъ, която има да извършва днесъ тази работа, не е достатъчно компетентна за справедливи рѣшения, нека тогазъ се видоизмѣни законътъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ В. Молловъ: Азъ дължа да отговоря, г. г. народни прѣдставители, на това, което почитаниятъ г. Мирски ми отправи по тълкуването на чл. 331 отъ закона за народното просвѣщение.

Въпросътъ въ дадения случай, така както се слага въ интерпелацията и както слѣдва отъ съществуото ѝ, за мене има само една смисълъ: да-ли азъ, като министъръ на народното просвѣщение, имамъ, споредъ много — какъ да кажа — изразителната рѣчь на г. Стамболийски, право да уловя единъ професоръ за ухото и да го изхвърля изъ Университета. Азъ нѣмамъ това право.

А. Стамболийски: Да, нѣмате това право.

Министъръ В. Молловъ: Моля Ви се, оставете ме да говоря! — „Лицата отъ професорския персоналъ се уволняватъ по сѣщия пѣтъ, по който се назначаватъ“. Въпросътъ не е да направя бѣлѣжка или да виня нѣщо въ послужния списъкъ — за това ще говоримъ. Азъ мисля — пѣкъ и традицията, и практиката е такава — че на академическия съвѣтъ е прѣдоставено той да наказва дисциплинарно. Откогато е внесенъ този текстъ — той е и въ Шимановия законъ отъ 1905 г. — практиката е била такава, пѣкъ трѣбва да кажа, че сѣщата практика е била слѣдвана и до внасянето на този законъ, и, слѣдователно, въ това отношение има вече установена традиция.

Най-важниятъ въпросъ е, слѣдователно, въпросътъ за уволнението на г. Ганева. И трѣбва да кажа, че онуй, което азъ развихъ прѣдъ васъ, напълно отговаря на закона. Възгледитѣ, които почитаемиятъ прѣдставителъ на земеделската група поддържа тукъ, не сж нищо друго, освѣнъ единъ отзвукъ на онова, което покойниятъ министъръ Петковъ бѣше казалъ едно врѣме тукъ, въ Събранието, за нашия другаръ сега г. Данаиловъ: „Нѣма ли да се намѣри нѣкой да го хване за ухото и да го извади отъ Университета?“ И азъ мисля, че това сравнение е достатъчно, за да разбере г. Стамболийски, че е загазиленъ изъ просото. Такъвъ анархистически възгледъ не очаквахъ да се поддържа отъ прѣдставителъ на една група, която се мисли, че е демократическа, че е напѣдничавъ. Вие, г. Стамболийски, проповѣдвате една явна анархия; Вие искате, щото министърътъ да тури своето вътрѣшно убѣждение надъ закона, да господствува надъ него и да прави

каквото ще, стига да намѣрва, че туй трѣбва за спасението на обществото. Ние се борихме противъ тая теория, а Вие отново я поддържате, и това е много забѣлѣжително за Васъ. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

А. Стамболийски: Искамъ думата за обяснение, г. прѣдседателю.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Считате се за оскърбенъ отъ г. министра или що?

А. Стамболийски: За лично обяснение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Азъ не счетохъ, че има лично оскърбление.

Д. Драгиевъ: Дайте му думата, г. прѣдседателю, за пояснение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Стамболийски, за пояснение.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не казахъ г. министърътъ на народната просвѣта да стѣпче закона, да хване за ухото професора, но казахъ — и съмъ послѣдователенъ — че още миналата година, когато ние искахме въ такива конфликти да се даде право на отговорния прѣдъ насъ човѣкъ да извърши това, трѣбваше още тогава да вземете подъ внимание туй, а не да ни поставяте въ това смѣшно положение.

Министъръ В. Молловъ: Внесете законодателно прѣдложение.

А. Стамболийски: За мене, г. министре на народната просвѣта, нѣма да бѣде анархистично, ако хвана единъ човѣкъ, който се е провинилъ въ такива простѣпки, въ каквито се е провинилъ проф. Ганевъ, ако хвана единъ човѣкъ, както въ първата професорска колегия се провини въ още по-прѣстѣпни работи, и го изхвърля на улицата. Това нѣма да бѣде анархия; напротивъ, това, което е сега, е анархия.

Министъръ В. Молловъ: Туй е противозаконно, г. Стамболийски. Вие го не разбирате.

А. Стамболийски: Не Ви карамъ да стѣпчите закона, но още единъ пѣтъ Ви напомнямъ, че това положение, което миналата година се създаде отъ г. Мушанова и отъ болшинството, е нетърпимо.

Министъръ В. Молловъ: То е другъ въпросъ. То нѣма нищо общо съ това, което разискваме. Внесете законодателно прѣдложение, и ще го разискваме.

А. Стамболийски: Не ние, а Вие трѣбва да внесете такова прѣдложение.

Министъръ В. Молловъ: То е моя работа. Не Вие ще ме учите, какво да правя.

А. Стамболийски: Ние искаме да има отговорно лице, а не да ни сочатъ професорската колегия и да казватъ: „Ние не разбираме отъ нея“. Това положение трѣбва да се прѣмахне, за да знаемъ, кой е отговоренъ, защото обществото негодува; студентството харчи, то иска отъ нѣкакъ да му се помогне, а и онѣзи, които пращатъ дѣцата си тукъ, искатъ да имъ се помогне, да знаятъ, къмъ кого да се отнесатъ.

Д. Драгиевъ: Вие, г. министре, носите днесъ повече отговорностъ, отколкото ние, и, слѣдователно,

Вамъ принадлежи повече, отколкото намъ, да внесете такова предложение.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Иванъ Хаджиевъ, за пояснение.

И. Хаджиевъ: Види се, моятъ добъръ съсъдъ г. Мирски не ме е разбралъ. Азъ бѣхъ ясенъ: казахъ, че отправямъ питането си до г. министра на просвѣщеніето, като върховенъ надзорникъ на учебното дѣло у насъ. Прибавихъ при това, че, ако тъй гледаме на работата, моето питане се отнася не толкова къмъ него, но да се събятъ въ Университета, като се говори тукъ по този въпросъ, какво искаме да кажемъ и какво искаме да стане въ този Университетъ.

По-нататъкъ г. Мирски ме намѣри въ противорѣчие, като не съмъ прѣдложилъ дневенъ редъ. Не прѣдложихъ писменъ дневенъ редъ, но азъ казахъ, какво искамъ. И понеже това е така, нека го повторя още единъ пътъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Какво ще повтаряте?

Министъръ В. Молловъ: То е записано въ протоколитъ.

И. Хаджиевъ: За да се разбере по-точно, че ние не минаваме тукъ безъ вотъ по тая работа, азъ внасямъ слѣдния дневенъ редъ — сега ще го напиша и ще го дамъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Мола, г. Хаджиевъ, Вие говорите сега за пояснение, а не за да прѣдложите дневенъ редъ. Вие имате на редъ думата, да си направите своето предложение.

И. Хаджиевъ: Да Ви кажа, какво искахъ азъ; ще го прочета, за да може да се разбере отъ г. Мирски и отъ други приятели. (Чете) „Професоръ Ганевъ не може, безъ вреда на академическата наука, по-нататъкъ да остане професоръ. Академическиятъ съвѣтъ трѣбва да освободи Университета отъ този професоръ, въ интереса на професоритѣ, студентитѣ, науката, Университета и обществото“. Това е моятъ дневенъ редъ. Слѣдъ туй се минава на дневенъ редъ. Ако искате, тъй да го кажа; ако не, азъ сега ще ви го поднеса написано, за да го положите на гласуване.

Значи, до това заключение дохожда камарата, слѣдъ като се разисква по въпроса. Азъ не щѣхъ да прѣдложа дневенъ редъ и не го прѣдложихъ само за туй, защото мислѣхъ, че на чувствителния нѣма нужда да се приказва много — „Анална сиври синекъ сазъ дъръ, аниамаяна даулъ зурна азъ дъръ“.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Минаваме по-нататъкъ, понеже нѣма прѣдложенъ дневенъ редъ по интерпелацията, която се разисква сега.

И. Хаджиевъ: Нѣма ли да положите на гласуване моя дневенъ редъ?

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Вие нѣмате прѣдложенъ дневенъ редъ.

Минаваме по-нататъкъ — отговоръ отъ г. министра на финанситѣ на запитването на г. Александра Екимовъ върху прилагането закона за данъка върху занятията.

Има думата г. Александъръ Екимовъ, за да развие запитването си.

А. Екимовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Направилъ съмъ слѣдующето запитване къмъ г. министра на финанситѣ, което ще ви прочета: (Чете)

„На основание чл. 107 отъ конституцията прави слѣдующето запитване къмъ г. министра на финанситѣ:

„Какво мисли г. министърътъ да прави съ закона за данъка върху занятията и неговитѣ измѣнения, и съ публично-административния правилникъ за неговото прилагане отъ 1 септември т. г.?

„Не мисли ли г. министърътъ, че този законъ и правилникътъ противорѣчатъ на чл. 69 отъ конституцията, защото съ тѣхъ се допуца да се облагатъ българскитѣ подданици произволно съ данъци.

„Не мисли ли г. министърътъ, че съ този законъ и правилникъ правата на собственостъ, гарантирани съ чл. чл. 67, 68 и 75 отъ конституцията, се нахвърняватъ и имота на българскитѣ подданици остава въ пълно разположение на финансовия министъръ, който винаги може, по силата на закона за данъка на занятията и правилника за прилагането му, да си отмъщава на неприятни нему лица отъ възможността да упражняватъ занаятите си, както и по прикритъ начинъ да конфискува имотитѣ имъ“.

Това е моето запитване, и азъ съ данни на ръка ще го развия прѣдъ васъ и ще ви докажа, какъ българскитѣ граждани, по силата на този законъ, не се облагатъ отъ никаква комисиия, отъ никаква финансова властъ, а се облагатъ единичко по волята и по желанието на финансовия министъръ.

Прѣди да развия интерпелацията си, ще ви прочета и съотвѣтствующитѣ членове на конституцията, за които азъ казахъ, че се нарушаватъ, че имъ се противорѣчи. Чл. 69 гласи: (Чете) „Всѣки подданикъ на Българското княжество, безъ изключение, длъженъ е да плаща опрѣдѣленитѣ по закона даждия и държавни берии и да носи тежобитѣ“. Тѣзи даждия трѣбва да сѫ опрѣдѣлени по закона — това гласи чл. 69, а не да се налагатъ по произволу на единъ финансовъ министъръ. Чл. 67 гласи: (Чете) „Правата на собственостъ сѫ неприкосновени“; значи, никой не може произволно да посегне на правото на собственостъ на нѣкое лице. А чл. 68 прѣдписва, по какъвъ начинъ би могло да се отнеме по принудителенъ начинъ имотътъ на нѣкой български гражданинъ. Чл. 75 пъкъ прѣдписва: „Никому не може да се наложи наказание, което не е установено отъ законитѣ“; а азъ ще докажа прѣдъ васъ, че, въ дѣйствителностъ, финансовиятъ министъръ може самъ, по волята си, да налага наказания.

Сега на прѣдмета — по самия законъ и правилникъ.

Чл. 13 отъ закона за данъка върху занятията, съ който се облагатъ търговци, индустриалци, занаятчи и тѣмъ подобни, прѣдвижда размѣра на процента, който се взема върху прихода, опрѣдѣленъ отъ финансовитѣ власти; а чл. 13 прѣдвижда състава на комисиитѣ, които ще има да облагатъ българскитѣ данъкоплатци. Азъ ще ви прочета споменатитѣ членове, за да видите въ какъвъ съставъ се състоятъ тѣзи комисиии. Казано е: „Въ градоветѣ“; тукъ, виждате, прави се даже една разлика — българскитѣ подданици не се турятъ подъ една класификация, ами за тѣхъ се съставятъ различни законодателства: тѣзи, които живѣятъ въ градоветѣ, се смѣтатъ нѣкакъ по-привилегирована категория, а тѣзи, които живѣятъ въ селата, се смѣтатъ като нѣщо излишно, като нѣкакъвъ багажъ въ тази страна, и съ тѣхъ се постава по съвсѣмъ другъ начинъ за опрѣдѣляне на данъка. (Чете) „Чл. 18. За опрѣдѣление, съгласно съ разпорѣжданията на настоящия законъ и приложената къмъ него таблица, данъка, на който подлежатъ данъкоплатцитѣ отъ разнитѣ занаяти и рентиеритѣ, назначаватъ се комисиии въ слѣдующия съставъ: 1. Въ градоветѣ: а) отъ двама правителствени чиновници; б) отъ мѣстния кметъ или прѣдставителя му, и в) отъ единъ прѣдставителъ отъ най-главнитѣ въ града занаяти, назначенъ отъ окръжния управителъ по

представлението от съсловието, който ще се допуща на заседание въ комисията съ рѣшающъ гласъ, само когато се опрѣдѣли данѣтъ на занятията, на които той е прѣдставителъ. Значи, въ градоветѣ се прѣдвиждатъ двама финансови чиновници, общинскиятъ кметъ или неговиятъ замѣстникъ и единъ прѣдставителъ отъ съсловието, което ще трѣбва да се облага. А въ селата се прѣдвижда комисия, състоица се отъ общинския кметъ и отъ единъ чиновникъ отъ финансовата администрация. Значи, въ селата комисията се състои само отъ двама души, а тамъ е известно, че у насъ има много села, много гари, където има повече търговци, откожкото въ много градове, за които се прилагатъ наредбитѣ на буква а. По-нататъкъ се казва: комисиятъ рѣшаватъ по висшегласие. Значи, въ всѣко едно село търговците, запаятчиитѣ и индустриалцитѣ ще бѣдатъ обложени отъ комисия, състояща се отъ финансовъ агентъ, като прѣдседателъ, и отъ общинския кметъ, като нейнъ членъ, и тази комисия ще опрѣдѣли облога по висшегласие. Тамъ е известно, кой опрѣдѣли облога, когато двама души съставлятъ една комисия и когато финансовиятъ агентъ е прѣдседателъ на тази комисия. Ами че кметътъ е туренъ тамъ само рго форма, защото се опрѣдѣли по висшегласие. Има два гласа: финансовиятъ агентъ, като прѣдседателъ, ще каже своето мнѣние, и понеже неговиятъ гласъ има надтежаване, изглежда, че въ селата търговците, запаятчиитѣ и индустриалцитѣ не се облагатъ отъ никого друго, освѣнъ отъ финансовия агентъ. Казахъ ви, отъ кои се състои комисията за градоветѣ. Тамъ правилникътъ е измѣдрувалъ нѣщо повече.

Трѣбва да ви призная, г. г. народни прѣдставители, че нашата държава не се управлява само по закони — това не е вѣрно; нашата държава се управлява повече отъ правилници, и по тази материя би могло много да се говори. Вие ще видите, какъ правилникътъ, който е изработенъ отъ Финансовото министерство и публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ на 1 септември 1910 г., суспендира цѣлия законъ за данѣка върху занятията. Когато законътъ не прѣдвижда никакво особено мнѣние на финансовъ началникъ, когато законътъ никакъ не дава право на финансовъ началникъ да подава касационна жалба, а казва, че рѣшението на комисията се взема по висшегласие, и ако страната е недоволна има право да се обтѣжи прѣдъ по-горната инстанция, въ правилника се казва, че финансовиятъ началникъ има право да остане на особено мнѣние. И азъ ще ви цитирамъ този членъ на правилника, за да видите, какъ той суспендира всичкитѣ наредби на закона и какъ най-подиръ облагането става чисто и просто по волята на финансовия министъръ.

Азъ ще ви прочета чл. чл. 112 и 113 отъ правилника — не искамъ да говоря големи фрази — за да ви изтъкна, въ какво именно се състои плачътъ на търговцитѣ. (Чете)

„Чл. 112. Комисията рѣшава въпроса за опрѣдѣлене на данѣка по висшегласие. При раздѣлене на гласоветѣ, гласътъ на прѣдседателя наддѣлява“.

„Чл. 113. Прѣдседателътъ на комисията е длъженъ да остава при особено мотивирано мнѣние винаги, когато намѣри, че взетото отъ комисията рѣшение е неправилно и неотговаряше на истинското положение на дохода на данѣкоплатеца“.

Значи, комисията може да вземе единодушно рѣшение, съ изключение само на финансовъ началникъ, че единъ данѣкоплатецъ заслужава да бѣде обложенъ, съ толкова данѣкъ, а финансовиятъ началникъ — запомнете много добръ, че тази наредба никѣдъ въ закона не е прокарана, никѣдъ въ закона я нѣма, това право никѣдъ въ закона не е дадено на финансовъ началникъ, а правилникътъ му го дава, за да суспендира закона — казахъ, финансовиятъ началникъ може да остане на особено мнѣние. Ще видите какви

последствия има това особено мнѣние, като дойдемъ при контролната комисия. Ако нѣкой данѣкоплатецъ не е доволенъ отъ наложения му данѣкъ, всички тѣзи прѣписки и докладътъ се прѣпращатъ на контролна комисия и всички тѣзи жалби се разглеждатъ. Контролната комисия разглежда не само жалби на недоволни данѣкоплатци, но тя разглежда даже и облози на всички данѣкоплатци, които не сѣ подали жалба, стига да има тамъ особено мнѣние на финансовитѣ началници. И контролната комисия, по силата на този правилникъ, има право, където намѣри, че нѣкой отъ данѣкоплатцитѣ, споредъ нейното усмотрѣние, не е достатъчно обложенъ, да прѣдпише на първоначалната комисия, по възможностъ въ другъ съставъ, да направи наново облога, и ако първоначалната комисия, въпрѣки това прѣдписание на контролната комисия, настои пакъ на първото рѣшение, защото то може да бѣде справедливо, контролната комисия има право на veto, има право сама тя да опрѣдѣли облога. Но вижте, какво става и тамъ. Може контролната комисия да бѣде добросъвестна, може тя да намѣри истинскитѣ податни сили на данѣкоплатеца и да удовлетвори неговата молба, ако той се оплаква, че е много обложенъ; но чл. 127 отъ правилника казва: (Чете) „Окрѣжниятъ финансовъ началникъ е длъженъ да остава при особено мнѣние всѣкога, когато намѣри, че контролната комисия е взела едно несправедливо рѣшение, и да съобщава за това въ Министерството на финанситѣ, като изпраща на сѣщото и прѣписката“. Значи, контролна комисия, първоначална комисия, то е вѣтъръ; стига финансовиятъ началникъ да бѣде малко даваджия, стига на финансовъ началникъ да е пошущнато, че трѣбва да ви прѣстѣдва, той ще докара работата цотамъ, щото най-подиръ да каже последната си дума финансовиятъ министъръ.

Въ чл. 130 отъ правилника за прилагането на закона за данѣка върху занятията се казва: (Чете) „Рѣшенията си контролната комисия съобщава чрезъ финансовъ началникъ на заинтересованитѣ лица срѣщу разписка. Рѣшенията на контролната комисия се обтѣжаватъ по касационенъ редъ прѣдъ министра на финанситѣ въ петнадесетъ-дневенъ срокъ, считанъ отъ деня на съобщението му на заинтересованото лице“. И по-нататъкъ: „Мотивиранитѣ особени мнѣния на окрѣжния финансовъ началникъ се считатъ за тѣжби срѣщу рѣшенията на контролната комисия и се разглеждатъ отъ министра на финанситѣ по касационенъ редъ“. Това никѣдъ го нѣма въ закона; това е творение само на правилника. (Продължава да чете) „Прѣпискитѣ, по които министърътъ на финанситѣ касира рѣшенията на контролната комисия, се поврщатъ за ново разглеждане отъ сѣщата комисия при другъ съставъ. Контролната комисия е длъжна да не повтаря нарушенията, които министърътъ на финанситѣ ѝ е посочилъ“. Ето последната алинея на чл. 130 отъ правилника, която анулира и закона, и всички права, и правата на всички комисии: (Чете) „Въ случай че тя не се подчини на рѣшението на министра на финанситѣ, последниятъ рѣшава окончателно въпроса по оплакването на данѣкоплатеца или по особено мнѣние на окрѣжния финансовъ началникъ“. Значи, финансовиятъ министъръ е въ пълното си право, въпрѣки всички комисии, които сѣ написани само за утѣха и въ закона, и въ правилника, да каже своята последна дума и да ви наложи данѣкъ, какъвто той пожелае.

Г. г. народни прѣдставители! Когато търговцитѣ направиха стачка въ София, азъ направихъ едно питане къмъ г. министра на финанситѣ по този случай и г. министърътъ направи известни изявления. Азъ си взехъ обѣтъ отъ неговиятъ изявления, които той направи въ камарата, и ще ви ги прочета, за да видите, че тѣ отъ единия край до другия не почиватъ на никакъвъ правилникъ, на никакъвъ законъ

и сж само за залъгване на народните прѣдставители, защото всичко това, което той каза, дѣйствителността, законитѣ, правилницитѣ въ тази страна го оборватъ. Той каза тъй: „Облогътъ, който тази година става, сега трѣбва да се внесе само за 1910 г.; за никакво минало врѣме не се отнася. Имаше единъ облогъ, който бѣше по-рано, допълнителенъ нареченъ, и който засѣгаше само акционернитѣ дружества. Той се отнася за годинитѣ 1908 и 1909“. Не е вѣрно, че този облогъ засѣгаше само акционернитѣ дружества; този облогъ засѣгаше всички търговци, всички индустриалци, на които данъкътъ бѣше наложенъ по най-високия размѣръ на таблицата. Това г. министърътъ на финанситѣ много добръ знае, защото тия хора сж обложени съ данъкъ, и данъкътъ е постигналъ вече въ държавната хазна.

Министъръ А. Ляпчевъ: Това 20 пѣти е говорено отъ министра на финанситѣ и 50 пѣти отъ други нѣкои тукъ. Напрасно сте се уловили за тая фраза.

А. Екимовъ: Моля, азъ ще ви чета и други работи. „Смѣтамъ, че не е толкова — казва министърътъ на финанситѣ — много тежко положението на онѣзи, които ще се обложатъ, защото, тъй или иначе, облагането става по начинъ, че всѣки единъ може да оспори размѣра на данъка, ако има тази добра воля да изложи своитѣ книжа.“ „Но, въ всѣки случай, дадена е възможностъ на всѣки единъ желающъ да докаже своя доходъ и да бѣде облекченъ, ако има несправедливостъ при облагането. Но поражда се другъ въпросъ: какъ вие желаете да знаете нашитѣ тефтери.“ Той казва това. Г. г. народни прѣдставители! Не е вѣрно, че търговцитѣ, за да постигнатъ намаление на своя облогъ, за да постигнатъ единъ справедливъ облогъ споредъ прѣдписанието на закона, могатъ да доказватъ това съ своитѣ тефтери. Г. министърътъ на финанситѣ, вѣроятно, не е прочелъ забѣлжичицата, която е прокарана въ 1909 г., когато е вотиранъ бюджетътъ, по желание на бившия министъръ на финанситѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Четете я добръ, защото ще станете смѣшенъ.

А. Екимовъ: Азъ ще ви чета забѣлжика пета.

Министъръ А. Ляпчевъ: Четете я.

А. Екимовъ: (Чете) „Търговци, индустриалци, занаятчии и други, които държатъ търговски книги по търговския законъ, при споръ за опрѣдѣляне дохода, подлежащъ на данъкъ, сж длъжни да доказватъ възраженията си съ тия книги“. Отдолу има забѣлжичица и може всѣки да я прочете: (Чете) „Омѣнена съ чл. 17 отъ закона за бюджета на държавата за 1909 г.“

Министъръ А. Ляпчевъ: Я четете хубаво чл. 17 на закона за бюджета за 1909 г.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Когато ще му отговорите, г. министре, ще я прочетете.

А. Екимовъ: Ще ми отговорите.

Министъръ А. Ляпчевъ: Вие говорите работи, които не сте прочели.

А. Екимовъ: Сега ще Ви прочета, г. министре, чл. 134 отъ правилника: (Чете) „Финансовитѣ власти, респективно контролната комисиия и Министерството на финанситѣ, не сж длъжни да даватъ на данъкоплатцитѣ обяснения, защо не взематъ търговскитѣ книги за основа при опрѣдѣление на данъка имъ“. Това не е забѣлжика; това е членъ въ правилника. Може азъ да ви прѣдставя търговскитѣ тефтери, во-

дени по прѣдписанията на търговския законъ, запечатани съ 25 печата на нотариуса, завѣрени и зарегистрирани, както прѣдвижда търговскиятъ законъ, инвентарътъ сключенъ по редъ, но Ваша воля, Ваше право е, да-ли Вие ще ги вземете въ съображение или не, защото тъй прѣдписва чл. 134. И когато Ви запитатъ: защо не вземате въ съображение моитѣ тефтери, този членъ на правилника Ви освобождава даже да ми дадете обяснение. Е, този членъ на правилника не суспендира ли всичкитѣ закони? Защо казвате, че търговцитѣ иматъ право да прѣдставятъ тефтеритѣ си и да оборватъ несправедливитѣ дѣйствиия на комисията?

Г. министърътъ на финанситѣ казва и друго: „Търговското съсловие не е избрало пътя, по който то може да апелира къмъ държавната властъ, къмъ законодателното тѣло, къмъ общественото мнѣние въ тая страна за защита на своитѣ интереси, ако такива съществуватъ. Неговиятъ пътъ е съвсѣмъ другъ. То се прѣдставлява отъ интелигентни хора, отъ хора, които могатъ много лесно да се организиратъ, то се прѣдставлява отъ хора, които могатъ да понесатъ жертви прѣдъ сѣдилищата и много лесно да си възстановятъ правдата“. Значи, г. министърътъ искаше да изтъкне тогава: „Г. г. търговци! Не се плачете, защото, ако васъ комисията не ви обложи справедливо, ако министърътъ на финанситѣ не обърне внимание на вашитѣ оплаквания, вие не сте бѣдни хора; вие имате срѣдства, вие може да се отнесете до сѣдилищата и тѣ ще ви кажатъ своята послѣдна дума“. Азъ ще цитирамъ на г. министра на финанситѣ едно рѣшение на нашия Върховенъ касационенъ сѣдъ, който се е произнесълъ вече по този въпросъ, и ще му кажа, че сѣдилищата у насъ не сж компетентни да се произнасятъ за размѣра на облога.

Министъръ А. Ляпчевъ: За размѣра не е казано тамъ. Това сж различни нѣща.

А. Екимовъ: Азъ ще ви прочета, какво е казано. Това е въ рѣшенията на Върховния касационенъ сѣдъ и не може да се заличи. (Чете) „Върховниятъ касационенъ сѣдъ, слѣдъ като изслуша — това е рѣшението на Върховния касационенъ сѣдъ № 17 отъ 2 декемврий 1903 г. на углавното отдѣление — заключението на прокурора, възвъ въ съображение: отъ съобразителната частъ на обжалваната присѣда се вижда, че окръжниятъ сѣдъ е констатиралъ, какво дружеството „Успѣхъ“ въ Браца е упражнявало търговия съ разни бакалски, колониялни и други стоки, безъ, обаче, да е била подадена отъ прѣдставителитѣ на това дружество декларация съ облагането му съ надлежния данъкъ; констатиралъ е, значи, че е извършено нарушение на закона за данъка върху занятieto, което се наказва по чл. 33 отъ сѣщия законъ съ глоба равна на слѣдующия се данъкъ. При това положение, окръжниятъ сѣдъ, като сѣдебна инстанция, прѣдъ която се обжалватъ постановленията на министра на финанситѣ, въ отношение само“ — забѣлжете това нѣщо — „правилността на глобяването, съгласно чл. 35 отъ закона за данъка върху занятията, не е могълъ, освѣнъ да признае глобяването за правилно, еднѣжъ констатира, че се е упражнявало занятие, търгувало се е съ разни стоки, безъ да се извѣсти за това надлежната властъ, за да се опрѣдѣли и заплати слѣдующиятъ се данъкъ. Не така, обаче, е постигналъ окръжниятъ сѣдъ, като е констатиралъ, че има извършено нарушение на закона за данъка върху занятията, за което виновното лице подлежи на глобяване, не се ограничилъ съ това само, което собствено влиза въ атрибутитѣ на сѣда по нарушенията на този законъ, но е влѣзълъ въ разглеждане, доколко дружеството „Успѣхъ“ правилно е обложено съ данъкъ, тогава,

когато отъ цѣлъ редъ постановления на този законъ се заключава, че данъкътъ се опредѣлява отъ финансовата власт и опредѣлението ѝ не подлежи на никакъвъ контролъ отъ страна на сѣда.

Министъръ А. Ляпчевъ: Много право — „опредѣлението ѝ“. Това съмъ казалъ и азъ.

А. Екимовъ: Не сте казали това. — Значи, Върховниятъ касационенъ сѣдъ се е произнесълъ, и самиятъ законъ много ясно диктува, че сѣдилищата у насъ не сж компетентни да се мѣсятъ въ размѣра на облагането на българскитѣ данъкоплатци.

Министъръ А. Ляпчевъ: Въ размѣра.

А. Екимовъ: Значи, този размѣръ се опредѣля отъ финансовата власт, опредѣля се по единъ законъ, по единъ правилникъ, за който азъ ви говоря доста наобширно.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ ви казахъ състава на първитѣ комисии, казахъ ви, какво тѣ рѣшаватъ, казахъ ви, че финансовиятъ началникъ може да остане при особно мнѣние; казахъ ви, че рѣшението на контролната комисия може да бѣде единодушно, но финансовиятъ началникъ остава при особно мнѣние; казахъ ви и рѣшението на финансовия министъръ, който прѣдписва на контролната комисия, или да изпълни искането, което му е внушилъ финансовиятъ началникъ, или което той желае, по свое усмотрѣние, или, най-послѣ, той рѣшава въпроса окончателно, по свое усмотрѣние. Не е въпросътъ, че българскитѣ търговци, българскитѣ индустриалци, българскитѣ занаятчи плачатъ, дѣто сте турили 8% облогъ; ако има нужда отъ данъци, турете и 50%; но нека се тури съ законъ, нека се фиксира и дайте гаранция, че никой български данъкоплатецъ нѣма да се изложи на произвола и прищѣвките на всѣки единъ министъръ.

Г. г. народни прѣдставители! Ние прокарахме миналата година единъ избирателенъ законъ, съ който гонѣхме цѣлата да запазимъ правата на българскитѣ граждани, да ги запазимъ отъ всѣкакви прѣслѣдвания, отъ всѣкакви тероръ, за да могатъ свободно въ тая страна да изповѣдватъ своитѣ политически убѣждения, но азъ ви казвамъ, че съ този законъ създавате въ страната черния тероръ. Нѣма нужда отъ затвори, нѣма нужда отъ побои, нѣма нужда отъ шайки — то е вѣгъръ, то е празна работа; тамъ, срѣщу една шайка, може да турите друга. Този законъ ви дава терентъ, този законъ ще застави всички търговци, всички индустриалци и банки утрѣ, при смѣняването на едно правителство, да отидатъ първи да дадатъ арзохалъ, че ще бѣдатъ вѣрно-поддани и прѣклонни послушатели на това правителство, защото знаятъ, какво може да направи финансовиятъ министъръ, възъ основа на този законъ и правилникъ; той на всѣко може да изгори душата и да конфискува имотитѣ му. Азъ бихъ желалъ г. министърътъ на финанситѣ да ми каже, ако утрѣ дойде една партия на власт и финансовиятъ агентъ, който иска да ме прѣслѣдва, ми тури 20.000 л. данъкъ и азъ се обтѣжа прѣдъ контролната комисия и тя вземе въ внимание моето обтѣжане, влиза ми въ положението и единодушно рѣшава, че съмъ обложенъ несправедливо, по окръжниятъ финансовъ началникъ, който не е нищо друго, освѣтъ оръдие на финансовия министъръ, желае да ме съсипе и каже: „Азъ оставамъ на особно мнѣние“, и подавамъ тази жалба послѣ при финансовия министъръ и той по силата на този законъ каже своята дума: „Да, ти трѣбва да платишъ 20.000 л.“, кѣдѣ трѣбва да се защити азъ? Дайте ми законни гаранции; убѣдете ме въ това нѣщо. Сѣдилищата ми затварятъ вратата, вие давате право на комисията да не взема въ съображение моитѣ тефтери — какво остава да на-

права? Не ми остава нищо друго, освѣтъ, или да напусна занятието, което нѣщо не мога да направя, защото всѣки единъ отъ насъ има сѣмейство, има дѣца, има ангажменти, има задължения, или да отида да стана една влѣчуга, да стана подражателъ на най-безобразното правителство, или, най-сетнѣ, да се изселя отъ тази България, за която всички даваме жертви.

Г. г. народни прѣдставители! Законътъ, обаче, не третира тѣхъ чужденцитѣ; той ги третира друго-яче. За тѣхъ изрично е прѣдписано, въ чл. 26 на закона се дава една гаранция за тѣхъ, и азъ ще ви го прочета, за да видите. Тамъ се казва: (Чете) „За бѣлѣжка. Когато се разгледватъ заявленията на чуждитѣ подданици, които се ползватъ съ право по капитулациитѣ, въ контролната комисия присъствуватъ единъ или двама тѣхни делегати, споредъ числото на тия подданици въ крага. Начинътъ на избирането на делегатитѣ ще се опредѣли отъ Министерския съвѣтъ“. Ето, виждате, този законъ дава гаранция за тѣхъ, тѣ не могатъ така произволно да бѣдатъ третирани, но ние какво да правимъ? Азъ искамъ да изтъкна отъ тази трибуна тукъ, че плачътъ на търговското съсловие, на индустриалното съсловие у насъ не е затуй, защото ни се изтъква отъ червената маса, че Хаджи Калчовъ плаща 100 л., а трѣбвало да плати 20.000 л.; вземете му и 30.000 л., като има, но дайте гаранция, дайте справедливост и избавете ни отъ произволитѣ, не ни излагайте въ рѣцѣтъ на всѣки финансовъ министъръ, на всѣки финансовъ началникъ. Ние вѣрваме въ Вашата добросъвестност, ние вѣрваме, че ще дадете ухо на нашитѣ оплаквания, но вие ни оставяте утрѣ на произвола. Прѣдставете си какъ може да бѣдемъ третирани и прѣслѣдвани и тогава се замислете за вашия избирателенъ законъ и за всички свободи и права, които конституцията дава въ тази държава.

Азъ моля г. г. народнитѣ прѣдставители да не гледатъ повърхностно на този въпросъ; той не е дребенъ въпросъ. Търговското съсловие, индустриалното съсловие, занаятчийското съсловие сж разпрѣснати изъ цѣла България, и вие нанисате ли му такъвъ ударъ, турите ли му такова опекунетво отъ финансовия министъръ, трѣбва да знаете, че това съсловие, което изнесе борбитъ прѣди освобождението и слѣдъ освобождението и на което се тъпкатъ правата, ще угасне, неговиятъ гласъ за дълго врѣме ще затихне, а това ще се отрази злѣ върху цѣлата страна. Ето защо бихъ желалъ г. министърътъ на финанситѣ да излъзе съ дани да ми докаже, кѣдѣ е гаранцията на търговцитѣ и индустриалцитѣ отъ произволитѣ на финансовата власт. Ако той не може да докаже това, азъ бихъ желалъ часъ по-скоро да внесе въ камарата законъ, да се прокара една наредба въ такава смисълъ. Ако той намира, че на държавата трѣбватъ по-голтѣмъ данъци, нека ги увеличи, нека тури 16, 20, 50%, ние ще платимъ, но да даде една наредба, да даде една сигурност, че никой нѣма право отъ прѣдвидѣнии максимумъ 50% да ни вземе 100 и 200%.

Г. г. народни прѣдставители! Вамъ е доста извѣстно, че когато ние дебатирахме закона за приходитѣ и разходитѣ на държавата, ние повдигнахме единъ въпросъ за сумата, която трѣбва да сложимъ върху поземелния данъкъ. Можеше тая сума да опредѣлимъ 20 милиона, можеше да я опредѣлимъ 25 милиона, но произволи не дадохме да станатъ. Тая сума се опредѣли тукъ, тя се опредѣли съ вашия вотъ и ние съ нея запрѣтихме всѣкакъвъ произволъ въ тая страна, който може да се упражнява отъ финансовата власт, за да ви тероризира. Ние желаемъ Народното събрание да издаде такъвъ законъ, който да гарантира и насъ, търговцитѣ, и насъ, индустриалцитѣ, и всички съсловия, и ако на държавата трѣбватъ даждия, ние ще ѝ платимъ колкото трѣбва, но въ тази държава никой да нѣма

право да ни тероризира и съсипва, както диктува неговият кефъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Екимовъ идва да потвърди не само онуй, което прочете — извлѣченията отъ моитѣ заявления прѣдъ народното прѣдставителство, на които азъ специално ще се спра, че тѣ сж вѣрни — ами и едно друго мое заявление: че срѣдата, изъ която той произлиза, търговското съсловие, дѣйствително е способно да си защити своитѣ интереси. За това е доказателство г. Екимовъ.

Г. Екимовъ ми отправя запитване: „Каква е гаранцията при облагането съ данѣкъ върху занятieto, че данѣкоплатцитѣ ще бѣдатъ облажени съгласно волята на законодателя, а не по произвола на финансовитѣ власти?“ И за да докаже, че нѣма никаква гаранция за данѣкоплатеца, че той ще бѣде облаженъ съгласно закона, г. Екимовъ заяви, първо, че законътъ е нарушилъ нѣкакъвъ членъ на конституцията.

А. Екимовъ: Правилникътъ е нарушилъ закона.

Министъръ А. Ляпчевъ: Pardon. — Второ, че правилникътъ е нарушилъ пѣкъ съвсѣмъ закона. Да се спирамъ върху ония членове отъ конституцията, които г. Екимовъ ни прочете, и да доказвамъ законността на закона, смѣтамъ, че съмъ свободенъ отъ това задължение — нѣма да сторя това. Законътъ за данѣка върху занятията не е въ никакво противорѣчие съ конституцията, но за законността или незаконността на наредбитѣ въ правилника азъ съмъ отговоренъ.

Кои сж членоветѣ, които сж незаконни, споредъ г. Екимовъ. Г. Екимовъ казва: „Данѣкоплатецътъ, който ще бѣде облаганъ отъ една комисия, който ще има право да се оплаче прѣдъ една контролна комисия, е изложенъ, първо, по наредбитѣ на правилника, винаги финансовиятъ началникъ да може да остане на особно мнѣние“. И това постановление въ правилника било противозаконно. Не, г. Екимовъ, Вие се лъжете. Финансовиятъ чиновникъ е дѣйствително единъ органъ на финансовия министъръ, той е страна при това облагане, и, като страна, той е длъженъ да внимава, да ли интересътъ на фиска е запазенъ или не, и че министърътъ е прѣдписалъ на финансовия началникъ въ правилника, че той, ако намѣри за нужно да остане на особно мнѣние, е длъженъ да остане на особно мнѣние и да иска да изтъкне ония обстоятелства, които диктуватъ другъ облогъ, сигурно по-голямъ, а може да се случи и обратното; да ги потърси и да поднесе въпроса прѣдъ контролната комисия, защото облагаемото лице има право да се обтѣжи прѣдъ контролната комисия, но фиска кой ще защити? Не ще съмнѣние, финансовиятъ началникъ. Какво има противозаконно тукъ? Нищо. Тѣй щото, нѣма никаква основа за нѣкаква противозаконностъ.

По-нататъкъ. И рѣшенията на контролната комисия могатъ да се обтѣжатъ прѣдъ самия министъръ. Това обтѣжане става, както отъ страна на облагаемитѣ, така и отъ страна на фиска. Нека направя тукъ една уговорка. Въ моя законъ за военния данѣкъ азъ наредихъ друга процедура: не оставихъ финансовия министъръ да рѣшава този въпросъ. Законътъ за данѣка върху занятията не е отъ мене. Ето, г. Гешовъ го е правилъ. Не мога да обвиня г. Гешова. Този законъ има 15-годишна практика въ нашата страна и никакви лошевини отъ това постановление нѣма. Защо? Защото практически, който и да е финансовъ министъръ, той, за да вземе рѣ-

шение въ нѣкаква смисълъ, ще го вземе по донесенията на своитѣ органи. Тѣй че, въпросътъ ще бѣде прѣминалъ прѣзъ 3—4 рѣцѣ, додѣто министърътъ постави резолюцията си. И азъ не зная досега оплакване, че финансовиятъ министъръ е желаялъ да обложи не зная какъ данѣкоплатцитѣ. Обаче, възможно е, може да стане такова нѣщо. Скрупулътъ е тамъ. Благодаря за комплимента, че азъ не съмъ такъвъ безогледенъ. Такова оплакване по отношение на финансовия министъръ не е имало. Напротивъ, помъ въпросътъ отиде чакъ до финансовитѣ министри, винаги тѣ, по една или друга причина, не сж могли по никой начинъ да отидатъ по-далечъ въ исканията си, отколкото сж прѣдставени; винаги тѣ отиватъ малко по-надолу, и обяснимо е защо. Защото не желаятъ да си създаватъ истории.

Но съвършена ли е тази наредба? Ще се съгласимъ, че тя не е отъ най-съвършенитѣ наредби и затуй въ закона за военния данѣкъ ние наредихме друга, но и тя не се различава много отъ тази. Тамъ върховна комисия е Финансовото министерство, вмѣсто да бѣде лично финансовиятъ министъръ. Малко по-добръ е, и по-добръ е лично за финансовия министъръ, защото той нѣма да има главоболія, а, може-би, и за фиска да е по-добръ, защото, като рѣшаватъ трима, като рѣшаватъ чиновницитѣ, по-малко ще взематъ въ съображение да намаляватъ данѣка. Това е моето интимно убѣждение, по оттамъ да се вадѣ заключение за нѣкаква си опасностъ отъ този законъ въ тази наредба, че финансовиятъ министъръ ще се обърне на единъ партизанитъ, който ще прѣслѣдва непрѣмѣнно данѣкоплатцитѣ, не е право. Да бѣдемъ справедливи. Може-би, тѣзи нѣща да се срѣщатъ въ нашия партиенъ животъ въ долнитѣ органи на управлението — то е вѣрно; напр., при патента и т. н.; но колчимъ работата дойде до финансовия министъръ, азъ поне не съмъ слушалъ...

А. Екимовъ: Азъ съмъ го изпитвалъ на главата си прѣзъ врѣме на стамболовисткото управление.

Министъръ А. Ляпчевъ: Pardon. — Този законъ съществува толкова години. Ако дойде единъ день да се прѣработва, не ще съмнѣние, че както на това постановление, така и на другитѣ постановления ще се даде една по-съврѣменна форма. Ние не можемъ да обвиняваме закона, защото нашитѣ закони сж създадени въ разни врѣмена, при които държавата е разполагала съ единъ или другъ персоналъ. Трѣбва да си отберете хората, да създадете нови работи и т. н.

Сега, толкова мога да кажа досѣжно начина за облагането и за обтѣжването на рѣшенията. Никаква незаконностъ не виждамъ въ обстоятелството, че правилникътъ билъ заповѣдалъ, какво финансовитѣ органи ще се явяватъ като страна на фиска. Това е естествено.

А. Екимовъ: Цитирайте такъвъ членъ отъ закона.

Министъръ А. Ляпчевъ: Pardon. — Законътъ нѣма нужда да прѣдписва, че ще се защищаватъ интереситѣ на фиска. Ами че това е очевидно! Кой законъ прѣдписва, че не трѣбва да се защищаватъ интереситѣ на фиска? Какъ така въ закона ще се постанови, напр., че държавата не трѣбва да си защитава интереситѣ прѣдъ тѣзи комисии?

А. Екимовъ: Значи, анулиратъ се комисииѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Ни най-малко. Комисииѣ сж едно срѣдство, посрѣдствомъ което се открива правдата. Правдата е за двѣтѣ страни, а не само за една. Облагаемото лице има право да се обтѣжи; съмнѣние нѣма, че и фискътъ има право да се об-

тужи, ще се търси правдата и ще се намъри какъ е тя. Тукъ нѣма никаква опасностъ. Казахъ ви, че върховна инстанция е министерствътъ, и понеже той е заинтересованъ, безспорно, като прѣдставителъ на фиска, и трѣбва да бѣде сѣдия, въпросътъ се малко усложнява. Казвамъ, че тая наредба не е отъ свършенитѣ, но и никаква пакостъ не е докарала. Убѣденъ съмъ, че при едно прѣработване на този законъ, и тамъ ще се даде една по-свършенна, по-свършена наредба. Този въпросъ се изчерпа.

Идва сега другъ въпросъ. Г. запитвачътъ казва, че измѣненіята на закона отъ 1909 г. били такива, че отнели правото на търговцитѣ да показватъ своитѣ тефтери. Това не е истина. Г. запитвачътъ има една грѣшка въ прочитането и азъ ще му я докажа. Въ закона къмъ края на таблицата е казано: „Забѣлѣжка V“, слѣдъ това има една линия подъ тая забѣлѣжка; подъ линията отдолу има слѣдното: (Чете) „Отмѣнената съ чл. 17 отъ закона за бюджета на държавата за 1909 г.: „Забѣлѣжка IV“ — тукъ се касае за отмѣнената забѣлѣжка IV, а не за забѣлѣжка V, която стои горѣ като дѣйствующъ законъ и гласи: (Чете) „Търговци, индустриалци, занаятчии и др., които държатъ търговски книги по търговския законъ, при споръ за опрѣдѣляне дохода, подлежащъ на данѣкъ, сж длъжни да доказватъ възраженията си съ тия книги.“ Тази забѣлѣжка не е отмѣнена. За пояснение вземете самия законъ за бюджета за 1909 г. Чл. 17 гласи: (Чете) „Забѣлѣжка IV“ — а не забѣлѣжка V — „отъ закона за допълнение на таблицата за разредитѣ, по които се плаща данѣкъ върху занятіята, се отмѣнява.“ Тази забѣлѣжка IV, която е отмѣнена, е свършено друга. Тя гласи: (Чете) „Лицата, които търгуватъ съ оръжия“ и пр. и пр.; тя е отмѣнената забѣлѣжка. Г. Екимовъ погрѣшно чете.

А. Екимовъ: Ами по чл. 134 отъ правилника?

Министеръ А. Ляпчевъ: Сега ще дойда и до този членъ. Г. Екимовъ казва: „Този правилникъ е противозаконенъ“. Защо? Чл. 134 гласи: (Чете) „Финансовитѣ власти, респективно контролната комисиия и Министерството на финанситѣ не сж длъжни да даватъ на данѣкоплатцитѣ обяснения защо не взематъ търговскитѣ книги за основа при опрѣдѣляне данѣка имъ“.

А. Екимовъ: Това не е ли смѣтото?

Министеръ А. Ляпчевъ: Чакайте. А какво гласи забѣлѣжката? Забѣлѣжката гласи: (Чете) „Търговци, индустриалци, занаятчии и др., които държатъ търговски книги по търговския законъ, при споръ за опрѣдѣляне дохода, подлежащъ на данѣкъ, сж длъжни да доказватъ възраженията си съ тия книги“. Ако търговцитѣ има да направятъ възражения, казва законътъ, тѣ трѣбва да подкрѣпятъ тѣзи свои възражения съ своитѣ търговски книги, но законътъ не задължава държавнитѣ финансови власти да се основаватъ само на тѣзи книги, и правилникътъ дава това обяснение. Това е ясно.

А. Екимовъ: Какъ е гаранцията, тогава?

Министеръ А. Ляпчевъ: Въпросътъ за гаранцията е другъ. Азъ най-напрѣдъ ще Ви отговоря за противозаконията, че тѣзи противозакония сж — какъ да ги нарека, кажете Вие думата — несъществуващи, защото Вие сте се увѣкли.

А. Екимовъ: Защо нѣма това въ закона?

Министеръ А. Ляпчевъ: Ако дойдемъ до гаранцията, какъ е гаранцията, че търговцитѣ ще бж-

датъ обложени правилно, споредъ исканията на закона, ако и търговскитѣ книги не могатъ да имъ послужатъ? Г. г. народни прѣдставители! Цѣлиятъ този данѣкъ върху занятіята, така, както днесъ съществува у насъ, е прѣтърпялъ еволюционно нѣколко стѣпки сѣ напирѣдъ къмъ данѣкъ върху дохода. Законътъ отъ 1885 г. имаше съвсѣмъ друга форма; той бѣше чисто и просто патентъ. Законътъ отъ 1895 г. направи една-двѣ крачки напирѣдъ; съ него повече се диференцира, се опрѣдѣли, че доходътъ отъ капиталъ се облага иначе, а доходътъ отъ занятие се облага иначе. Забѣлѣжките на покойния Паяковъ внесоха още по-друго диференциране, но всичкитѣ тѣзи промѣни върватъ сѣ къмъ единъ данѣкъ на доходъ. Не ще съмнѣние, за мене поне да се нагласи единъ данѣкъ върху дохода е една доста мъчна работа. Единъ данѣкъ върху дохода прѣдполага извѣстни условия при облагането, както г. Екимовъ сѣ се оплаква тукъ, такива условия, при които и данѣкоплатецътъ да се запази, па и финансовата администрация да бѣде така нагласена, така пригодена, че дѣйствително да оцѣни имотното състояние, дохода на хората. Ние нѣмаме единъ законъ, който да изчерпва тая материя, нѣмаме още напълно оформенъ данѣкъ върху дохода. Прѣстои въ бѣдѣще да се реформира. Азъ мога да кажа само слѣдното. Този данѣкъ върху занятіята, както по силата на нѣщата досега си е вървѣлъ — да се прѣвърща въ данѣкъ на дохода, на прихода, ще го нарека — ще трѣбва да се развие въ единъ дѣйствителенъ данѣкъ върху прихода, но само този данѣкъ върху занятіята, а не да се закача другъ данѣкъ. И това ще бѣде най-добъръ за нашата страна. Когато ще се развие туй, тогава ще има надлеженъ законъ по-свършенъ, по-пълненъ, който нѣма да изчерпи спороветъ, а ще посъкрати неправилноститѣ.

Поуката за мене е една и азъ желая да я отбѣлѣжа тукъ, че всичкитѣ тѣзи — и земледѣлнитѣ, и търговцитѣ, и занаятчинтѣ — които искатъ да бждатъ вмѣкнати подъ данѣкъ върху занятіето, трѣбва много добъръ да помислятъ съ какви мъчности и свързано облагането при този данѣкъ, и съ какви рискове за справедливостъ, прѣди да искатъ да си намѣкнатъ такъвъ яремъ на своята шия, дори доброволно, както се проповѣдва. Само на туй обръщамъ внимание. И затуй търговското съсловие е въ едно по-особено положение: то дори може да понесе несправедливоститѣ на данѣцитѣ. Да не ви се вижда, че това е нѣкакъвъ парадоксъ. Думитѣ, които г. Екимовъ изказа тукъ: „Ако държавата иска, поставете и 50%, ще платимъ“, прѣдполагамъ, че за мнозина отъ васъ сж бошъ лафъ.

А. Екимовъ: Това, което съмъ казалъ е вѣрно.

Министеръ А. Ляпчевъ: Не е тѣй. Търговското съсловие, въ ролята си на посрѣдникъ между продавачитѣ и купувачитѣ, има една възможностъ побърже да смѣкне юка, товара, който данѣкътъ може да му хвърли на гърба; тогавъ, когато производителътъ, работникътъ нѣма тази възможностъ да си смѣкне товара, който му се хвърля. И ето защо днесъ дори се проповѣдва, и сериозно се проповѣдва, отъ много умни хора и се поддържа отъ най-богатитѣ хора въ свѣта, че състоятелнитѣ хора иматъ всичката смѣтка да подражаватъ традициитѣ на нѣкогашнитѣ врѣмена, да носятъ съ гордостъ тежината на данѣцитѣ и, само по себе си се разбира, съ тази тежина не, както би казалъ варненскитъ народенъ прѣдставителъ, да добиятъ ихтибаръ, но да запазятъ въ обществото извѣстно положение, и тѣ си го запазватъ, защото, казватъ тѣ, тѣзи посрѣдници на вземането и даването, тѣзи по-зможни съсловия иматъ единъ милионъ срѣдства да се отърватъ много бърже отъ този юкъ. Не е за чудене, че въ една Англия — не помня колко бѣше цифрата, но, ако не

се дѣжа — около 40 хиляди сж ония, които понасят данъка върху прихода въ грамадната му част, доколкото азъ си спомнямъ. Но да кажемъ, че сж 50—60 хиляди. Какво сж тѣ спрѣмо едно население отъ 30—40 милиона? Нищо не сж. И тѣ не се оплакватъ много отъ това. Въ Прусия, дѣто е въведенъ този данъкъ върху прихода, най-сериознитѣ хора проповѣдватъ това, защото въ данъчната система не се констатира, че еди-кой-си носи товаръ, защото той го плаща по събирането не — тамъ има много други моменти, които трѣбва да се взематъ подъ внимание, какъ дѣйствително той ще легне. Не искамъ да приказвамъ за косвенитѣ данъци — вие ги знаете. Каквото мито наложите на стоката, търговцитѣ ще го платятъ, а кои ще го плащатъ въ края на крайщата — това е извѣстно. Но дори и въ прѣжитѣ данъци за търговцитѣ е пакъ така. Ето защо несправедливостта при единъ данъкъ върху прихода, дѣто трѣбва да се взематъ прѣдъ видъ толкозъ неподатливи на оцѣнка обстоятелства, за по-сѣстоятелнитѣ съсловия, особено за търговското съсловие, може да се изравни съ прѣхвърлянето на данъчната тежоба върху другъ гърбъ, а тази несправедливостъ е много трайна за ония, които, както казахъ, не могатъ тѣй лесно да прѣхвърлятъ юка на другитѣ, особено за земледѣлцитѣ.

Смѣтамъ, че съ тия нѣколко думи отговорихъ, доколко г. запитвачътъ бѣше неоснователенъ въ твърдѣнията си, че правилникътъ не билъ почивалъ на закона. Напротивъ, той напълно почива на закона. Отговорихъ тѣй сѣщо, доколко е погрѣшно неговото схващане за невъзможността на търговцитѣ да се защитятъ, съ една резерва, . . .

А. Екимовъ: Кадѣ?

Министъръ А. Ляпчевъ: . . . че нищо нѣма свършено и този законъ не е отъ най-свършенитѣ; ще се усвършенствува повече, разбира се, и съ друга резерва, че абсолютна справедливостъ е немислима и невъзможна въ никои далѣкъ, и затуй тази справедливостъ се корегира съ възможността на оновова, на когото лежи товарътъ, да смѣкне частъ отъ него на другото, което пъкъ се постига съ едно — съ трайността на данъцитѣ. Ако данъцитѣ често се промѣняватъ, тази несправедливостъ постоянно ще се възражда; ако данъцитѣ траятъ по-дълго врѣме, тѣ полека-лека се понизавняватъ. Защото, ако е въпросъ за тежоби и за печалби, я сравнете една промѣна въ цѣноститѣ, каквато промѣна ни донесоха послѣднитѣ 3—4 години, какви пертурбации направи въ имотнитѣ отношения на хората, ще разберете отъ каква грамадна важностъ е тая справедливостъ или несправедливостъ на данъка върху занятията или на който и да било другъ данъкъ. Цѣната на земята прѣзъ послѣднитѣ нѣколко години се повдигна, въ слѣдствие на маса причини, външни и мѣстни, въ такъвъ грамаденъ размѣръ, че данъкътъ върху нея изгуби голѣмото си значение, което имаше по-рано. Утрѣ може да настѣпи по-друго. Та искамъ да кажа, че несправедливостта се поправя чрѣзъ тази моя втора резерва, съ по-голѣмата дълготрайностъ на данъцитѣ и, най-послѣ, съ онова, което нѣколко пкти вече ви забѣлѣзахъ — съ възможността да се усвършенствува и самата система на облагането.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Това, което азъ знаехъ, прѣди да започна да развивамъ моята интерпелация, напълно се оправда. Г. министърътъ на финанситѣ не бѣ въ състояние да разбие нито едно отъ моитѣ твърдѣния, защото не може,

сѣ навещдането примѣри на облагане въ Англия, де тамъ данъцитѣ носѣли 40.000 души и че търговцитѣ, като се наложатъ данъцитѣ, можели да си ги разхвърлятъ, не може, казвамъ, съ това да се опровергаятъ работи, които стоятъ написани въ закона; това трѣбва да се оправи съ законъ. Азъ ви казахъ, г. г. народни прѣдставители, доста обяснително, че по силата на този законъ и по силата на този правилникъ нѣма никаква гаранция за търговското съсловие, което що се облага съ този данъкъ — ама абсолютно никаква, нито сѣнка даже отъ гаранция. Гаранцията е единичка — честността, добросъвестността на г. министра на финанситѣ. Азъ ви заявихъ и по-рано, че отъ свѣдѣнията, които съмъ добилъ, напълно съмъ се увѣрилъ, че настоящиятъ министъръ на финанситѣ — това му прави честь — е далъ ухо на всички оплаквания и не е погледналъ ни най-малко партизански на работата, а е искалъ всѣкога да уреди всички работи. Той може да ги уреди; но я ми кажете, ако той не желае да ги уреди, какво ще стане. Значи, ние трѣбва да върваме, че ако въ България идватъ само добри финансови министри, честни, добросъвестни, непартизани и ние имаме най-добри и най-скромни обноски спрѣмо тѣхъ — да не смѣомъ да критикуваме никога тѣхнитѣ дѣйствия, да бждемъ всѣкога покорна рая — тѣ ще благоволятъ да дадатъ ухо на нашитѣ оплаквания и да произнесатъ своята дума; въ противенъ случай ще могатъ съ своя юмрукъ да ни накаратъ да мълчимъ.

Финансовиятъ министъръ казва, че не е върно това, което азъ съмъ цитиралъ по неговитѣ думи, които той казъ като отговоръ на моето питане. Азъ не съмъ изсмукалъ това отъ прѣситѣ си; азъ държа точни бѣлѣжки. Дневницитѣ се изправятъ на всѣки народенъ прѣдставителъ и вие ще ги четете. Той е казалъ даже нѣщо повече, че сѣдилищата защитаватъ тѣзи нѣща; но азъ не съмъ взелъ всичкото казано отъ него — когато излѣзатъ дневницитѣ, ще се види всичко това.

Министъръ А. Ляпчевъ: Дайте ми ги да ги прочета.

А. Екимовъ: Г. финансовиятъ министъръ казва: „Ами военниятъ данъкъ?“ Въ военния данъкъ, г. министри, вие дадохте пълна гаранция. Вие запрѣтите на финансовата власть, на комиснитѣ, да облагатъ произволно; тѣ сж длѣжни да взематъ въ съображение декларациитѣ на данѣкоплатеца. Но вие дадохте друго право на финансовата власть; вие казахте: финансовата власть има право да дири и, ако нѣкой данѣкоплатецъ укрива нѣщо отъ своя имотъ, ще плаща воененъ данъкъ въ троенъ размѣръ и давността за данъка, за глобитѣ се покрива съ петъ години. Вие тогава имате право да кажете това: не въ троенъ размѣръ, а турете въ размѣръ на 133 пкти да плати глоба този, който укрива имотитѣ си прѣдъ финансовата власть. Никой нѣмаше да Ви осажда. И понеже законътъ за облагане търговцитѣ съ данъкъ занятие покрива давността съ една година, вие взехте това въ съображение, и за да направите данѣка по-тежъкъ, казахте: давността се покрива съ петъ години. Туй е много право. Но вие вързахте рѣцѣтъ на финансовата власть: тя трѣбва да обложи всѣки данѣкоплатецъ по декларацията, която той дава, и по-натѣкъ нейната работа е да отиде да дири, ~~да-ли~~ има укрити имоти.

Второ нѣщо. Тамъ вие направихте и други наредби. Вие казахте, че облагането става ежегодно, защото много добръ знаете, че както може да се мѣняватъ приходитѣ на държавата ежегодно, тѣй се мѣнява и имотното състояние и приходътъ на всѣки подданикъ, който съставя членъ отъ тази държава, и турихте въ основата на това облагане една спра-

недливост — ако тая година заслужава да плати 5 л., а догодина 55 л., нека ги плати. Значи, Вие запазихте данъкоплатците отъ произволи и направихте най-важното пѣщо: Вие отнехте правото на финансовия министъръ да може да каже последната своя дума и възложили това на една комисия, въ състава на която влизатъ лица, въ които можемъ да имаме пълна вѣра, че нѣма да се ръководятъ нито отъ партизански съображения, нито отъ лични вражди, а всѣкога ще кажатъ своята права дума, за да защитятъ интереситъ на държавата и данъкоплатците. Но това въ този законъ не го казвате; това и въ Вашия правилникъ не го казвате. Даже Вашиятъ правилникъ казва други работи, които не искаха да цитирамъ. Когато въ закона се запрява да се облагатъ скотовѣдцитъ съ данъкъ, вашитъ чиновници, които сж мѣдурвали този правилникъ, казватъ: (Чете) „Скотовѣдци на едъръ добитѣкъ не се освобождаватъ отъ данъкъ за продаване на млѣко, масло или сирене отъ добитѣка си, ако добивѣтъ отъ това е по-голямъ отъ 150 л. годишно.“ Намѣрете ми наредба въ закона, която да прѣдписва туй нѣщо.

Министъръ А. Ляпчевъ: То е друго нѣщо; то се отнася до тия скотовѣдци, които вършатъ търговия.

А. Екимовъ: Не, всѣки скотовѣдецъ, отъ най-срѣдна рѣка земледѣлецъ, взема 150 л. отъ млѣко и масло, а Вашиятъ правилникъ отива противъ наредбитъ на закона. Въ правилника Вие даже казвате друго нѣщо, което се отнася до чергата на тия господа: (Посочва г. г. земледѣлците) — тѣ не сж го чели, но той ще ги закачи — (Чете) „На данѣтъ подложатъ всички, земледѣлци, градинари, бостанджии, лозари и други такива, които обработватъ наети земи, безъ да се гледа въ дюкяни ли извършватъ продажбата или на открито“. Значи, ако единъ земледѣлецъ въ тази държава нѣма своя собствена земя 50 декара, а наеме толкова земя за да работи, Вие, по чл. 3 на този правилникъ, го поставяте въ положение да плаща прогресивно-подоходенъ данѣкъ. Това го нѣма въ закона. А знайно е, че половината отъ нашитъ земледѣлци сж надничари, т. е. тѣ наематъ чужда земя, и финансовитъ власти могатъ да уловятъ всѣки единъ, който работи нива на изполица или подъ наемъ, или който добива отъ крави и биволици приходъ повече отъ 150 л., и да го задължатъ да плаща данѣкъ занятию, да бѣде обложенъ.

Д. Драгиевъ: Туй на-ли е правилникъ?

А. Екимовъ: Да.

Д. Драгиевъ: Въ тази си частъ той не е задължителенъ; той противорѣчи на закона за поземелния налогъ.

А. Екимовъ: Тукъ има и друго нѣщо. Казва се, че, макаръ обложениятъ съ данѣкъ недвижимъ имотъ да остане ненаетъ прѣзъ пѣлата година, ще се плати за него данѣкъ. Значи, ако единъ търговецъ, или земледѣлецъ, или индустриалецъ, който, като жителъ въ тая страна, има една къща, която дава подъ наемъ, я даде подъ наемъ на нѣкой батакчия, който днесъ се прѣнесе въ къщата, а утрѣ я напусне, финансовата властъ ще го обложи съ данѣкъ и нѣма да държи смѣтка за това, че къщата му стои затворена пѣла година, а ще каже, че трѣбва да си плати данѣка на държавата. Ето всичкитъ тѣзи наредби сж противъ здравия разсѣдѣкъ и противъ всѣкакво законодателство и всѣкакви закони. Тѣ се коватъ съ правилници отъ Министерството на финанситъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не е истина.

А. Екимовъ: Вие не можахте ни най-малко да ни изтъкнете кѣдѣ имаме една искрица отъ гаранция, а това насъ ни опасява. Вие ни оставяте на произвола; защото казвате: въ селата ще има комисия отъ двама души — отъ кмета и финансовия началникъ — и тя ще облага по вишегласие. Вие казвате финансовиятъ началникъ има право да защитава интереса на фиска. То е странно! Ако Вие оставяте на финансовия началникъ да разрешава спора, оставете го вънъ отъ вратитъ на комисията, и когато последната произнесе своята дума, тогава той да може да отиде да обтѣжава. Но Вие го оставяте въ комисията, той е членъ на комисията, той прѣдставлява фиска, а тамъ е и окръжниятъ управителъ, тамъ е и кметътъ, има и застѣпникъ на самостоятелната комисия — всичкитъ тѣзи лица ще стоятъ да пазятъ интереса на фиска и, при всички тѣхни единодушни рѣшения, даватъ право на финансовия началникъ да може да каже своето „вето“, да даде една касационна жалба, и Вие запазвате своето право да кажете своята дума по нея. Тамъ е произволътъ и за този произволъ ние плачемъ. Азъ не можахъ да намѣря нито една думица въ Вашиятъ обяснения, която да ми покаже пътя, по който азъ мога да запазя своитъ права, ако единъ денъ бѣда злѣ третирани, прѣстѣдвани. Да, виждамъ отсега този пътъ: падне ли нашата партия отъ властъ, всички търговци и занаятчици ще отидемъ да дадемъ харзовалъ на тая партия, която ще дойде на властъ, и ще ѝ кажемъ: ние сме ваши коѣнопрѣклонни поддържатели, само не ни облагайте съ данѣкъ. Това е пътятъ на убиване политическата свобода, на убиване самостоятелността на българскитъ граждани, а това демократическата партия ни най-малко трѣбва да го търпи. Вие трѣбва или да създадете единъ административенъ съдъ, или отворете ни вратитъ на общитъ сѣдилища — тамъ да отиваме да се обтѣжаваме. Сжщото нѣщо ще стане и съ данѣка върху сградитъ. Утрѣ ще вземете да прѣцѣпвате сградитъ; законътъ си остава сѣ сѣщиятъ. Ние ще се извиняваме прѣдъ българския народъ, че ние не създадохме закона да увеличимъ даждията, но утрѣ могатъ да кажатъ, че моята къща, вмѣсто 20 хиляди, струва 30.000 л. и, понеже последната дума има министърътъ, пакъ може да ми наложи туй нѣщо. Вие цитирахте закона на народняцитъ — той е асѣл тѣхно творение, бѣлѣжитъ сж наши — и казахте, че тогава произволи не сж могли да ставатъ и плачове не сж могли да се повдигатъ; но Вие трѣбваше да прибавите, че тогава имаме опрѣдѣлена граница — казваше се до 1.500 л. — и една несправедливостъ отъ 1.500 л. би могла до 3—4 години, докато управлява тази партия, да се понесе. Съ Вашитъ забѣлѣжки нѣма вече граница: менѣ могатъ да ми турятъ не 1.500 л., а 150.000 л. и съ единъ замахъ финансовата властъ да ми продаде чергата и да ме изпѣди на улицата голъ; тя може да направи това; никаква гаранция нѣма въ туй нѣщо. На кого ще отиде да се оплача — на Господъ или на другъ? Такъвъ произволъ не може да сѣществува.

Друго нѣщо. Ако прѣдварително ни се съобщеше облагането, ние можахме да упражняваме занятието си, като се съгласимъ да платимъ данѣкъ за 1910 г. по новото облагане; но 1910 г. изтече, първото полугодие отъ 1911 г. настѣпи и ние още не знаемъ Вашата последна дума, нито рѣшенията на финансовитъ власти. Ние, ако видимъ сега, че този данѣкъ е непоносимъ за насъ и затворимъ дюкянитъ и магазинитъ си, пакъ ще трѣбва да го платимъ на държавата за 1910 г. и за първото полугодие на 1911 г., защото можемъ да дадемъ заявление за отказване отъ търговията си за второто полугодие отъ 1911 г., докогато, може-би, ще имаме резултатитъ; азъ, като не съмъ успѣлъ дотогава да направя това, ще трѣбва да плащамъ тоя данѣкъ.

Та, казвамъ, Вие въ нищо не ме разубѣдихте и затуй ще моля народното прѣдставителство да гласува моя дневенъ редъ, за да се погрижи финансовиятъ министъръ, който много добръ знае тия несправедливости, който много добръ знае тая работа, по-скоро да внесе единъ законопроектъ съ материя отъ този характеръ. Нѣмаше да страдаме толкозъ, ако не бѣхме прибързали съ закона за благоустройството; България нѣмаше да пропадне, ако той не бѣше прокаранъ. Трѣбва, обаче, единъ такъвъ законъ, за да запазимъ българскитѣ граждани отъ произволъ и да спасимъ демократическата партия отъ една черна страница въ нейното управление.

А. Поповъ: Вапиятъ данѣкъ не е ли намаленъ?

А. Екимовъ: Не зная.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Поддържамъ питането, което бѣше направено отъ интерпелатора отъ тая трибуна.

Азъ бѣхъ, който едно врѣме отправихъ аналогично питане къмъ г. министра на финанситѣ. За това азъ даже бѣхъ обвиненъ отъ единъ добръ съседъ на банкитѣ отъ лѣвицата, г. Хаджиевъ, че съмъ си противорѣчилъ: „Какъ тѣй, народниятъ прѣдставителъ Кръстьо Мирски, който отъ трибуната не еднѣжъ е пледиралъ каузата на работниците, да се качи на нея, да пледира и каузата на търговцитѣ или на капиталиститѣ въобще въ страната! Тукъ има противорѣчие“. Да, щѣше да има противорѣчие, ако азъ бѣхъ социалъ-демократъ, а пъкъ азъ съмъ само демократъ. Единъ демократъ, когато се кълне да работи за общото благо на народа, се задѣлжава да работи не само за работниците, въ случая — за наемнитѣ работници; единъ демократъ винаги помни, че въ свѣта всичко се върши съ взаимни отстъпки и че абсолютна справедливостъ липсва на глобуса. Може-би, единъ день това ще се достигне, но още не се е намѣрилъ даже пророкъ да прѣдскаже тоя день, и въпросъ е, доколко ще се върва на единъ такъвъ пророкъ. И така, азъ не си противорѣча, когато възставамъ, наедно съ народния прѣдставителъ г. Екимовъ, противъ нѣкои несправедливи облагания, извършени надъ нѣкои български граждани, благодарение на фамозната първа забѣлжка къмъ таблицата за разреждане, по които се плаща данѣкътъ върху занятията, забѣлжка, авторътъ на която е прѣждившиятъ министъръ на финанситѣ, покойниятъ Лазаръ Паяковъ, наредба у насъ, която се поддържа изрично чрѣзъ закона за бюджета за 1909 г. отъ приемника на автора на тая забѣлжка, бившиятъ министъръ на финанситѣ г. Иванъ Саллабашевъ, разпореждане, което и сегашниятъ министъръ на финанситѣ повидимому счита, че може да се търпи у насъ поне нѣкоя година, но послѣдниятъ горчиво ще се кае единъ день, като слѣзе отъ министерското крѣсло, дѣто е станалъ толкова голѣмъ, отявленъ зачитникъ на държавното съкровище. Истина е, длъжностъ на всѣки финансовъ министъръ е да се грижи за интереситѣ на държавното съкровище, но въ границитѣ на законитѣ, а ако той намира тия закони въ коя да е тѣхна точка несправедливи, вмѣнява му се, като министъръ на финанситѣ, немигуема длъжностъ да поиска поправянето на такива закони. Че тая забѣлжка, отъ която се оплакватъ днесъ много граждани у насъ, прѣимуществено въ градоветѣ, е несправедлива, струва ми се, да споря обширно, ще бѣде дѣйствително нѣщо, което може да ви оскърбява, което може да оскърбява най-вече г. министра на финанситѣ, като добръ икономистъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Ни най-малко, г. Мирски. Азъ не мога да измѣня забѣлжката, когато става облогъ на единъ данѣкъ.

К. Мирски: Тая забѣлжка е несправедлива, и азъ ще се постарая само съ нѣколко думи да аргументирамъ нейната несправедливостъ. Ако Вие признавате тая наредба за несправедлива, трѣбва да ни кажете: защо и до кога искате по несправедлива наредба да облагате българскитѣ данѣкоплатци.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. Мирски! Абсолютно справедливъ нѣма нито единъ данѣкъ на свѣта.

К. Мирски: И азъ съмъ на туй мнѣние.

Министъръ А. Ляпчевъ: Тогава релативно съдете и справедливостъта.

Н. Чолаковъ: Много данѣци сѫ несправедливи.

К. Мирски: Когато отъ тукъ азъ зададохъ на г. министра на финанситѣ въпроса: бива ли единъ български данѣкоплатецъ, който е плащалъ годишно 40 л. данѣкъ върху занятieto, да се обложи на послѣдѣкъ съ 400 л. данѣкъ при увеличаване дохода му, напр., само съ 10%, когато азъ попитахъ, справедливо ли е такова облагане, каза ми се: „Законътъ е такъвъ“. Да, но такъвъ законъ не може да се търпи въ една правова държава.

Г. г. народни прѣдставители. Вашето благосклонно внимание е крайно необходимо по въпроса, който ни занимава, защото отговорностъ по него ще носятъ у насъ не само г. министърътъ на финанситѣ и другаритѣ му, не само болшинството на камарата, което поддържа демократическото правителство, а всичкитѣ членове на Народното събрание, безъ разлика отъ коя партия сѫ тѣ. Касае се за данѣкъ, а пъкъ когато е въпросъ за данѣкъ, то с се едно, че се касае до бъркане въ джебоветѣ на тогава или оногова противъ неговата воля. Въ една статия, напечатана на 10 ноември изтеклата 1910 г. въ списанието „Revue politique et parlementaire“, се дава една дефиниция на данѣка отъ единъ членъ на камарата на депутатитѣ въ Франция: „L'impôt consiste à fouiller dans la poche du contribuable“ — данѣкътъ или налогътъ състои въ бъркането въ джеба на данѣкоплатеца. За тая дефиниция авторътъ на статията казва, че тя не е неточна, но не е и напълно прецизна, защото има „бъркане въ джеба“ и „бъркане въ джеба“. Ако се бърка справедливо, тогава данѣкоплатецътъ нѣма основание да се оплаква.

Г. министърътъ на финанситѣ казва: „Какво сж взели толкова търговцитѣ у насъ, тия, които се считатъ, че сж обложени двойно, тройно и десеторно, да се оплакватъ? Общеизвестна истина е, че най-лесно тѣ могатъ да стоварятъ тоя данѣкъ другиму“. Да, г. министре, това е безспорна истина, че всѣки търговецъ най-лесно може да стовари данѣка, колкото и да билъ той голѣмъ, другиму. Но кой е тоя другиятъ? Това е болшинството на народа, това сж потребителитѣ въ страната. И захарътъ, ако отъ единъ левъ стане левъ и половина, половината левъ ще изтегли онзи, който я яде; а не е само търговецътъ, който я яде.

Вѣрно е, че бившиятъ министъръ на финанситѣ основателно се е отказалъ да внесе тукъ, въ Народното събрание, законопроектъ за прогресивно-подходяния данѣкъ, както бѣше обѣщавалъ, ако ме не лъже паметътъ, въ една отъ сеситѣ на настоящето Народно събрание. „Въ идущата сесия ще ви внесе законопроектъ за прогресивно-подходяния налогъ“.

Министър А. Ляпчев: Е, че вие всички много говорите тук, за да има време да се разгледа такъв законопроект. Законопроектът е готов.

Н. Мирски: Ако е готов, раздайте ни го поне да го прочетем, а не да го разгледаме, г. министре. — Бившият министър на финансите, г. Иван Саллабашев, казвам, основателно се е отказал да иска от Народното събрание гласуването на един законопроект за прогресивно-подоходния налог, защото тая работа действително не може да се ръши тъй бърже, доказателство на което служи, че неговият приемник, види се, напълно е усвоил неговия втори възглед, именно да се не бърза с гласуването у нас на прогресивно-подоходния налог, за да не се сбърка. Но от това, че ако има несправедливост в сега действащия у нас закон за данъка върху занятията, не слѣдва, че тая несправедливост трѣбва да се търпи, може-би, двѣ, може-би, и повече години, сир., докогато Народното събрание гласува един закон за прогресивно-подоходния налог. На г. министра на финансите ми е криво, като сме говорили тук много. Мен ми струва, че той трѣбва да се радва, ако говорим много, особено по материя, каквато е настоящата, защото трѣбва да се осмѣждат само ония многоглаголющи, които говорят кошове думи. Ако е въпрос за такива, и аз съм с него наедно ще подписа, че е осмѣдително да се говорят тук общи фрази, да се говори повърхностно, да се говори, че поземелният данък бил несправедлив, без да се аргументира това, като се забравя, че когато поземелният налог стане малък, земитъ лесно ще могат да вървят от рѣка въ рѣка, и когато тѣзи, въ рѣцѣта на които тѣ трѣбва да бѣдат, сѫ онуждени, като лесно ще могат да ги продадат, понеже се е възкачила цѣната, много мѣчно ще могат да си купят една част от тѣх, когато плодородието имъ помогне да искат пакъ да се одобиятъ съ земя, и тогава ще плащатъ, разбира се, хюджеретъ, който ще бѣде много-много по-голямъ отъ поземелния налогъ. Не можемъ да сравнимъ, слѣдователно, поземелния налогъ съ данъка, който сега ни занимава.

Въпросътъ е тукъ за данъка, съ който се облага работата у насъ и съ който се облагатъ рентитъ. Че всички трѣбва да си плащатъ данъка въ опредѣленитъ отъ закона срокове, това е свещена за мене истина, и азъ съмъ даже на мнѣние, че би трѣбвало да се увеличи размѣрътъ на глобата, за да се привикне всѣки у насъ на падежа да си плаща данъка. Азъ помня, какъ въ време на сръбско-българската война се притискаха много български граждани, които по-напрѣдъ не били закачани отъ лицепритие, а пъкъ съ доброто, което мислятъ, че имъ правятъ, имъ нанесохъ зло, като въ една недѣля събраха отъ тѣзи това, което трѣбваше да събератъ въ четири години. Това бѣше опропастване за много данъкоплатци у насъ. Данъкътъ, обаче, ако не е справедливъ, той всѣва негодувание у данъкоплатцитъ и не еднѣжъ докарва и революции въ страната и сваля не едно министерство, не едни министри отъ крѣселата имъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Мирски, говорете по прѣдмета.

Н. Мирски: Справедливо е, наистина, по-силнитъ да плащатъ повече данъкъ, но отъ това не слѣдва, че по-силнитъ трѣбва да плащатъ въ еднакъвъ размѣръ данъкъ — както казахъ и при питането, което бѣхъ отправилъ къмъ г. министра на финансите — и отъ доходитъ отъ труда си, и отъ доходитъ отъ капитала си. Навсѣждѣ азъ не знамъ поне нѣкоя държава, дѣто да е противното — навсѣждѣ размѣрътъ на данъка върху дохода отъ труда бива сѣ по-малъкъ отъ размѣра на данъка върху дохода съ

капитала. Отворете който щете данъченъ законъ, на който щете правова държава, и туй нѣщо ще го срѣщнете. За това нека, напр., отворимъ само единъ-два закона. Законътъ на Прусия Ein kommensteuer, издаденъ въ 1881 г. — налогъ върху доходитъ, произходящи отъ всички източници, . . .

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Мирски! Разполагате само съ 15 минути.

Н. Мирски: Сега ще свърша. — . . . и второ, Ergänzungsteuer по закона отъ 1883 г., който докача само глобалния имотъ, т. е. капитала. Както виждате, въ Прусия се взема върху капитала по-голямъ процентъ, отколкото върху дохода отъ труда. Отворете закона на Англия — Finance Act отъ 1907 г., съ който се въведе income tax, тѣхниятъ подоходенъ налогъ, различие между спечеления доходъ — earned, и неспечеления доходъ — uneearned increment; върху първия данъкътъ е по-малъкъ. Въ Франция сѣщо е гласуванъ въ 1909 г. отъ камарата законопроектъ за подоходния налогъ, четири категории доходи се наредиха. Най-малъкъ процентъ — 3% — е върху доходитъ отъ земледѣлската експлоатация, отъ заплатата и отъ свободнитъ професии; върху дохода отъ капиталитъ, обаче, най-голямъ е процентътъ, именно 4%. Това, което ви цитирахъ, е достатъчно, понеже времето е много кратко.

За да наведе още една несправедливостъ въ тая фамозна заблѣжка, ще ви кажа, че тя е противъ сдружаванията, а пъкъ едно министерство, което прѣслѣдва сдружаванията на българскитъ граждани, то е противъ кооператизма, и тогава да не ми се хвалите, че сте кооператори. Азъ ще докажа това. Трима българи се сдружаватъ . . .

Министър А. Ляпчев: Не могатъ трима, седемъ души трѣбва.

Н. Мирски: Моля, азъ говоря въ случая за колективни дружества. — Трима души търговци въ Варна, да кажемъ, който е търговски градъ раг excellence, както знаете, сѫ си отдѣлни търговци и всѣки има доходъ, да кажемъ, на годината 5.000 л. По заблѣжка първа къмъ таблицата, мѣродавната наредба е чл. 14 на закона — 2% ще платятъ, значи, всѣки ще плати по 100 л., а тримата ще платятъ 300 л. Ако тѣзи тримата се сдружатъ, ще спечелятъ 15.000 л., ще платятъ 4%, по чл. 13 на закона за данъка върху занятията, значи, ще платятъ 600 л. Дѣ е тукъ търпимостта на този законъ?

Ето защо, понеже ми се заблѣзва, че времето било много напрѣдвало, че 15-тѣ минути сѫ били изтекли, азъ свършвамъ, като заключавамъ слѣдующето: г. министърътъ на финансите, понеже заяви, че само затуй не билъ ни внесълъ още законопроектъ за прогресивно-подоходния налогъ, нека послѣдва своя доверашенъ другаръ отъ отвѣждъ Дунава, да ни внесе такъвъ законопроектъ, . . .

Министър А. Ляпчев: Нѣмамъ време да си отида, както той си отиде. Той го внесе, като си отиде.

Н. Мирски: Но той го остави въ камарата на 14 декемврий 1910 г. и ние, българитъ, които се интересуваме, го имаме сега на рѣка, а които отъ насъ не знаятъ ромѣнски, могатъ да прочетатъ, и законопроектъ и изложението на мотивитъ му, въ Indépendance Roumaine отъ 15 и 16 декемврий. — . . . да ни внесе такъвъ законопроектъ, който, вървамъ, още прѣдшественикътъ му е приготвилъ или пъкъ по негово разпорѣждане да е приготвенъ, не да го гласуваме въ тази сесия, но да се прѣсне между насъ, а чрѣзъ насъ, по всичкитъ данъкоплатци, и всички да си кажатъ думата по него, та единъ денъ никой да

не казва, че тоя данък, който ще се гласува, е несправедлив. Но защото ще изтече доста време, докогато такъв един законпроект стане закон — ще се минат поне двѣ-три и повече години, по моето разумѣние на работата — налага се да станат най-необходимитѣ, г. министри, поправки на сега дѣйствиющия законъ за данѣка върху занятията и рентитѣ, поправки, които се налагат не затова, защото търговцитѣ правятъ стачка, а защото здравиятъ разумъ ги прѣдписва. Вие сега казахте, г. министри, че Вашиятъ законъ за военния данъкъ гарантиратъ повече данѣкоплатецѣтъ за правилно облагане. Дайте и въ тоя законъ такава една наредба, да се гарантиратъ и тѣзи, които плащатъ данѣкъ върху занятieto или рентитѣ и които сж въ много по-големо число. Има и други нѣкои сжществени наредби, които трѣбва да се направятъ въ закона, но азъ сега не разполагамъ съ време да ги изброявамъ, да се спирамъ на тѣхъ. Ще цитирамъ само проекта на дневенъ редъ, който азъ мисля, че ще спаси божомъ демократическото правителство, и болшинството, което го поддържа, отъ порицанието на българския избирателенъ корпусъ: (Чете) „Народното събрание постановява да внесе г. министърътъ на финанситѣ още въ тази сесия поне единъ законпроектъ за измѣнение и допълнение на закона за данѣка върху занятията, и минава на дневенъ редъ“. Ако г. министърътъ на финанситѣ възприеме такъвъ единъ дневенъ редъ, това не ще значи, че ние искаме тукъ да го порицаваме въ бездѣйностъ или слабодѣйностъ, но значи, че изказваме желанието на българския народъ да направи това, което е необходимо, което е отъ сжществена полза не само за търговцитѣ, а за всички въ страната, и въ интереса даже на държавното съкровище, ако се направи добра сметка.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Иванъ Евстратиевъ Гешовъ.

И. Гешовъ: Г. г. народни прѣдставители! Ония стъ васъ, които ме чува по бюджета, нѣма да се учудватъ, ако заявя, че по главнитѣ точки на прѣдложението, което сега се разисква въ тази ограда, азъ съмъ съгласенъ съ г. министра на финанситѣ. Азъ бѣхъ пръвъ, който въведохъ тоя прогресивенъ подоходенъ налогъ въ България, и ще бѣда пръвъ и най-върлъ неговъ защитникъ въ нашата страна. Отъ време на време, когато ходѣхъ въ Романия, г. г. народни прѣдставители, откато прокарахъ този данѣкъ тукъ, въ нашата страна, много пѣти романски приятели ме закачаха, че ние сме отишли по-напрѣдъ, отколкото тѣ. Но и тамъ на 14 миналия декемврий се внесе отъ министра г. Константиновско законпроектътъ, за който ви говори г. Мирски, и всички признаваха, че ние можемъ да се гордѣемъ съ това, че по-напрѣдъ отъ тѣхъ въведохме тоя данѣкъ въ нашата страна. Той е единъ данѣкъ, който постепенно усвояватъ всичкитѣ културни страни, който съ време ще бѣде общъ прѣкъ данѣкъ въ свѣта, и мисля, че ние не трѣбва да бждемъ отъ ония, които възставатъ противъ него. Но друго нѣщо е принципътъ, г-да, на самия данѣкъ, а друго сж законитѣ, и друго сж правилницитѣ, които го уреждатъ днесъ. Законътъ, съ който азъ въведохъ данѣка, има много недостатѣци; пръвъ съмъ азъ, който ги признавамъ. Прѣди 15 години още нѣмахме нито тѣзи данни, нито тази всесвѣтска опитностъ, която оттогава насамъ културнитѣ страни сж добили, слѣдователно, и не можахме да направимъ нѣщо съвършено. Оттогава, обаче, доста време се измени, менъ ми се струва, при новитѣ опитвания за разширението на тоя данѣкъ, ние не трѣбваше тѣй да прибързаме, не трѣбваше тѣй лесно и необсждено да постѣпваме, както постѣпихме. Но станалото е станало вече, и сега остава намъ поне това, което съ закона е постановено у насъ, да може споредъ

закона, съгласно закона, законообразно да бѣде прилагано. Не съмъ, нека мимоходомъ кажа, и на мнѣнието на г. Мирски, че трѣбва да прибързаме съ внисането на такъвъ единъ законпроектъ. Нека г. министърътъ, ако не е изучилъ още въпроса, да го изучи добръ и тогава да го внесе, за да не му правимъ пакъ такива натяквания, каквито правихме на нѣкои отъ неговитѣ прѣдшественици. И като казвамъ „прѣдшественици“, справедливостта изисква да се каже, че публично-административниятъ правилникъ, противъ който възстана г. Екимовъ, не е дѣло на сегашния министъръ на финанситѣ. Това всички разбрахте, като чухте, че той се обнародва на 1 септемврий миналата година. Тогава бѣше министъръ още г. Саллабашевъ; слѣдователно, и г. Ляпчевъ не е отговоренъ за него. Но че г. Ляпчевъ сега го прилага, затова нѣма никакво съмнѣние, и желателно е да му се обърне вниманието върху дѣйствиелни нѣкои несѣобразности на тоя правилникъ и да напомнимъ прѣдъ него да измѣни ония части отъ правилника, които не сж съобразни съ закона. А такива нѣкои членове, г-да, ви се посочиха отъ г. Екимова. При всичко, че г. Ляпчевъ иска да го защити, поне азъ не се убѣдихъ и затова станахъ и азъ да си кажа мнѣнието по тѣхъ, защото се касае до единъ доста важенъ принципъ отъ закона, и ще помоля и азъ г. министра Ляпчевъ, слѣдъ като изслуша мене, слѣдъ като изслуша и други, да вземе прѣдъ видъ нашитѣ бѣлѣжки и, ако се убѣди отъ тѣхъ, да измѣни правилника. Да се измѣни единъ правилникъ поне не е тѣй мжчно, както да се измѣни единъ законъ.

Прѣди всичко, и азъ бихъ рекълъ, че първитѣ членове отъ тоя публично-административенъ правилникъ, съ които нѣкои отъ земледѣлцитѣ и скотовѣдцитѣ се облагатъ, не трѣбваше да се турятъ въ него. Г. г. народни прѣдставители! Споредъ моето дълбоко убѣждение, и тѣй нашитѣ земледѣлци и скотовѣдци сж тежко обложени, че не трѣбваше нѣкои отъ тѣхъ да се облагатъ и съ данѣкъ върху занятieto. Но по тоя въпросъ азъ самъ признавамъ, че не мога да изтъкна нѣкакво противорѣчие между закона и правилника, каквото противорѣчие има въ по-нататѣшнитѣ членове, въ по-нататѣшнитѣ разпорѣждания на тоя правилникъ, а именно въ разпорѣжданията относително въззивитѣ отъ контролната комисија до министра и относително невземането въ внимание търговскитѣ книги на търговцитѣ и индустриалцитѣ.

По първия въпросъ, г. г. народни прѣдставители, какво ни казва чл. 27 отъ закона, който се цитира и отъ г. Екимова? Последната алинея на тоя членъ изрично казва: „Министърътъ на финанситѣ може да касира, по частни оплаквания, незаконнитѣ рѣшения на контролната комисија“ — разбирамъ, че по частни оплаквания на данѣкоплатцитѣ, а не и на финансовитѣ власти, не, слѣдователно, и на финансовия чиновникъ. А споредъ чл. 130 отъ правилника, тамъ вече се дава право, единъ видъ, и на финансовия чиновникъ да прави въззивъ — туря се и той на равна нога съ данѣкоплатеца, когато, както ви прочетохъ, чл. 27 изрично казва, че незаконнитѣ рѣшения на контролната комисија, могатъ да се касиратъ само по частни оплаквания. Чл. 130 отъ правилника казва: (Чете) „Мотивираниѣ особенн мнѣния на окръжния финансовъ началникъ се считатъ за тѣжби срѣду рѣшенията на контролната комисија и се разглеждатъ отъ министра на финанситѣ по касационенъ редъ“. Питамъ г. г. юриститѣ, които сж въ тая ограда, това нѣщо отговаря ли на закона? Споредъ мене, не.

Тѣй сжщо, споредъ мене, не отговаря на закона и онова разпорѣждане на публично-административния правилникъ, въ което се говори за търговскитѣ книги. Чл. 133, който г. Екимовъ ви прочете, казва: (Чете) „Свѣдѣнията отъ търговскитѣ книги могатъ

да се вземат за основа, само когато книгите сж надлежно завърени, водени редовно и не възбуждат никакво съмнение. Подиръ него веднага иде чл. 134, прочетенъ отъ г. Екимова, споредъ който: (Чете) „Финансовитѣ власти, респективно контролната комисия, и Министерството на финанситѣ не сж длъжни да даватъ на данъкоплатците обяснения, защо не взематъ търговскитѣ книги за основа при опредѣление на данъка имъ“. Ми се струва, г. г. народни прѣдставители, че всждѣ — г. министърътъ на финанситѣ знае много добръ това — единствения критерий на доходитѣ на търговцитѣ, на индустриалцитѣ, единствения критерий — може би не е право казано, но единственото доказателство сж тѣхнитѣ книги; всждѣ за това се борятъ фискалнитѣ власти. Министърътъ на финанситѣ въ Франция, Кайо, именно за това се излагаше на нападите отъ противниците на неговия законопроектъ за прогресивно-подоходния налогъ, защото той искаше да вземе за основа тѣхнитѣ търговски книги, а пъкъ други възставаха противъ това, като казваха, че не искатъ такива инквизиторски срѣдства. Е добръ, нашитѣ търговци и индустриалци се подлагатъ на това инквизиторско срѣдство — да прѣдставятъ своитѣ книги; щомъ за тия книги нѣма никакво съмнение, щомъ тѣ сж законно завѣрени и редовно водени, менъ ми се струва, че Министерството на финанситѣ, финансовитѣ власти нѣматъ право да казватъ: „Не ви приемаме книгитѣ за основа на облога“. Това нѣщо е противно и на духа на бѣлѣжка пета отъ тия бѣлѣжки, съ които прилагането на тоя данѣкъ се разшири и на всички търговци и занаятчици у насъ. Истина, както забѣлѣжа г. министърътъ на финанситѣ, тамъ се говори за задължения на търговцитѣ, но не и за задължения на финансовитѣ власти; но менъ ми се струва, че тукъ е ясно вече каква е била цѣльта на законодателя. Щомъ търговцитѣ сж съгласни да си прѣдставятъ книгитѣ, да си извадятъ наявъ своитѣ търговски тайни, фискалнитѣ власти, ми се струва, нѣматъ право да кажатъ: „Не, азъ не вземамъ за основа на облога вашитѣ книги; азъ ви облагамъ, както азъ мисля за добръ“. Мисля, г-да, че г. министърътъ, който знае каква борба се води по тоя въпросъ въ чуждитѣ страни, ще се съгласи по него съ мене, както ще се съгласи съ мене и по другата точка, а именно, че министърътъ на финанситѣ нѣма право да взема въ внимание въззивитѣ или особенитѣ мнѣния на окръжнитѣ финансови чиновници и че и по двѣтъ точки ще направи нужнитѣ измѣнения въ правилника.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Оплакването на г. Екимова е доста справедливо. То дѣйствиелно ни обръща вниманието на една чудовищна наредба, не само въ нашата данѣчна система, създадена отъ по-рано, но на една още по-чудовищна наредба, създадена въпрѣки всѣкакви законни основания, въпрѣки всѣкаквъ вѣтъ на Народното събрание, създадена произволно отъ единъ демократически министъръ. Ние съзираме, че е публикуванъ прѣди нѣколко мѣсеца единъ публично-административенъ правилникъ; чрѣзъ този правилникъ финансовиятъ министъръ, безъ да се ослани на нѣкакво законно основание, безъ да е попиталъ Народното събрание, създава нови данѣци, облага хора, които и безъ това плашатъ прѣголтми даждия. Така, напр. — този членъ се цитира и отъ г. Екимова — чл. 3 отъ правилника казва така: (Чете) „Земледѣлци, градинари, бостанджии, лозари, притежатели на разсадници, ако продаватъ произведенията си отъ собственитѣ си имоти въ дюкяни или други подобни помѣщения“ — санкимъ и въ къщи може — „ще се облагатъ съ данѣкъ.“

Министъръ А. Ляпчевъ: Като е търговия, разбира се.

А. Стамболийски: Значи, занаятѣ всички кооперации, било млѣкарски или други, които продаватъ произведенията си: житата, мласлата, . . .

Министъръ А. Ляпчевъ: А, то не е.

А. Стамболийски: . . . вината и пр., ще се облагатъ, макаръ че сж тѣхни произведения, когато законътъ за поземелния налогъ не допуша това. После: (Чете) „На данѣкъ подлежатъ всички земледѣлци, градинари, бостанджии, лозари и др. т., които обработватъ наети земи, безъ да се гледа въ дюкяни ли извършватъ продажбата или на открито.“ Какво значи това? Бѣдниятъ земледѣлецъ въ едно село, който има 10—20 декара наета на изполница земя отъ единъ богаташъ, произвежда жито — финансовиятъ агентъ може да му наложи данѣкъ, защото той е произвелъ това жито отъ наети земи. Този правилникъ дава право на агента, дава право на държавната властъ да съсипе и безъ туй съсипания изполничаръ; вмѣсто да се обложеше онзи, който дава подъ наемъ и да се заставятъ тѣзи, които иматъ повечко земя, нѣкакъ да я разпродадатъ на тѣзи, които нѣматъ; напротивъ, бѣдникътъ, който прибѣгва да взема земи подъ наемъ, той се облага.

Министъръ А. Ляпчевъ: Тукъ не е за изполничаря.

А. Стамболийски: Тукъ се казва ясно: който наема земи; не е казано какви произведения да произвежда.

Министъръ А. Ляпчевъ: Който е наелъ земи и който продава на пазара редовно. Тѣ сж градинаритѣ, които наематъ земя и вършатъ търговия.

А. Стамболийски: Моля Ви се, четете: „На данѣкъ подлежатъ всички земледѣлци, градинари . . .“ и пр.

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ бихъ желалъ да ми покаже, кой земледѣлецъ е билъ дѣйствиелно обложенъ.

Недѣлчо Георгиевъ: Въ Русенско има.

А. Стамболийски: Алинеята е много ясна: (Чете) „На данѣкъ подлежатъ всички земледѣлци, градинари, бостанджии, лозари и други такива, които обработватъ наети земи, безъ да се гледа въ дюкяни ли извършватъ продажбата или на открито.“ Тукъ не е казано, ако се явява постоянно на пазара. Една бѣдна вдовица неала нива, обработва я, иска да продаде това жито, може петъ пѣти да се яви на пазара, докато го продаде, агентитѣ облагатъ тази жена съ данѣкъ. То прилича на слѣдующия примѣръ: за една къща, която се дава подъ наемъ, се плаща данѣкъ върху сградитѣ; ако този членъ се разширѣше и за сградитѣ, и азъ наема тази къща, веднага финансовиятъ агентъ ще дойде и ще ми вземе данѣкъ, защото съмъ наелъ тази къща.

Н. Коларовъ: Позволете, г. Стамболийски. Единъ софийски чиновникъ, който притежава 10 крави въ града, отъ които добива телца, продава ги на касапѣтъ, и дори кравитѣ и продава млѣкото въ града, трѣбва ли да плаща патентъ или не трѣбва?

А. Стамболийски: Всѣки, който произвежда, трѣбва да плаща данѣкъ, но вие сега създавате специаленъ законъ и правилникъ за тѣзи кравари. Вие казвате: всѣки скотовъдецъ, който изкарва отъ скотовъдство 150 л. годишно, ще го обложимъ съ данѣкъ; всѣки овчаръ, всѣки земледѣлецъ вънъ отъ поземелния налогъ ще бѣде обложенъ съ данѣкъ занятию.

Н. Коларовъ: И азъ не съмъ съгласенъ съ правилника. Ето, напр., алинея втора отъ чл. 4 казва, че за разиграване на мечки и маймуни не се плаща данъкъ.

Д. Драгиевъ: Азъ не вѣрвамъ за софийскитѣ чиновници да сте направили този правилникъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. Драгиева и г. Коларова да не прѣкъсватъ.

Д. Драгиевъ: Налѣво гледате, а надѣсно не виждате г. Коларова.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: И двама ви молихъ.

А. Стамболийски: (Чете) „Скотовѣдцитѣ на едѣръ добитѣкъ не се освобождаватъ отъ данѣкъ за продаване на млѣко, масло или сирене отъ добитѣка, ако добитѣтъ отъ това е по-голямъ отъ 150 л. годишно“. Тукъ не се казва за краваритѣ, г. Коларовъ; тукъ се казва въ цѣла България. Единъ земеделецъ има ли 20, 30, 50, овце, въпрѣки обстоятелството, че плаща поземеленъ налогъ, въпрѣки обстоятелството, че плаща бегликъ, ще плати и данѣкъ занятието, защото изкарва 150 л.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Само на едѣръ добитѣкъ.

А. Стамболийски: Нѣма едѣръ добитѣкъ; тукъ се говори за скотовѣдци; изкарватъ ли 150 л., ще те обложатъ съ данѣкъ.

Д. Драгиевъ: Моля, г. прѣдседателю, отъ тамъ хората не се намѣсватъ въ дебатитѣ.

А. Стамболийски: А въ закона за данѣка върху занятието ето какво се казва: (Чете) „Занятията, които се облагатъ съ данѣкъ, се дѣлятъ на петъ главни категории, а именно: а) служебни занятия, б) свободни занятия, в) търговски занятия, г) индустриални занятия и д) занаяти (еснафи)“. Нѣма да се казва, че изпоземеленитѣ, нѣма да се казва, че земеделците и скотовѣдцитѣ се облагатъ съ добавъченъ данѣкъ. Каквото щете казвайте, г. министри, това е една неправда, това е едно нарушение на чл. 43 отъ конституцията, и съгласно чл. 155 отъ конституцията можемъ да Ви изправимъ единъ денъ ей тукъ, (Смѣхъ) ако поддържате този правилникъ за занятията.

Министъръ А. Ляпчевъ: Тѣзи, които спечелватъ за държавата, никога не ги осаждатъ.

А. Стамболийски: За щастие, този правилникъ не е отъ Васъ и Вие на-да-ли ще го приложите, и подобряте ще сторите по-скоро да го отмените. Азъ обръщамъ вниманието на васъ, г. г. демократи. Вие, както и ние не знаемъ нищо за този чудовищенъ правилникъ, и вие трѣбва да заставите г. министра на финанситѣ да отмени това нѣщо, защото то, ако почне да се прилага, ще създаде сътресения въ страната, а ще почне да се прилага.

Д. Мишевъ: Той се прилага вече.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Ако има нѣщо, което да тежи въ тая страна на данѣкоплатитѣ, то сѣ най-много несправдитѣ, които ставатъ при облагането; тѣ повече тежатъ, отколкото самиятъ данѣкъ. И прѣдставете си, че личността, която облагатъ, нѣма кѣдъ да се оплаче. Ако една финансова администрация рече да съсипе единъ

данѣкоплатецъ, както каза г. Екимовъ, този човѣкъ нѣма дѣ да намѣри спасение, освѣнъ въ изселването; не може да се отнесе въ никое сѣдилище; погрѣшно г. финансовиятъ министъръ чрѣзъ окръжно е изпратилъ хората да се отнесатъ къмъ сѣдилищата. Азъ знамъ единъ случай съ тѣзи военни комисии, на които прѣрѣзяхме краката вече. Единъ човѣкъ плаща 20 л.; военната комисия, понеже го намѣрила, че е опозиционеръ, турила му 550 л. воененъ данѣкъ. Запитва военния министъръ, какво да прави; нѣма какво, казва, това е рѣшение окончателно. Провѣрочната комисия се състои само отъ офицери, въ сѣда не можешъ да отидешъ и просто дохожда на човѣка да се изсели. Сега подобрихме това положение, на военнитѣ отнехме правото да си играятъ съ сѣдбата на хората; дай Боже да имъ отнемемъ и правосѣдието, което тѣ раздаватъ; но въ края на крайщата трѣбва да отворимъ вратитѣ на правосѣдието, за да има най-послѣ кѣдъ да намиратъ данѣкоплатитѣ правда. Това положение, което е сега, не може да се търпи. Държавата може и трѣбва да се старае да прибира това, което има да взема, трѣбва да уреди чиновницитѣ, агентитѣ на тая държава, за да защищаватъ фиска; но държавата пакъ трѣбва повече да се погрижи за самата личностъ. Държавата не е цѣльта; тукъ личността е цѣльта; държавата е създадена, за да се отхрани самата личностъ. Защо ще ми бѣде тая държава, когато тя се явява да ме тормози, да тормози именно тѣзи, които я поддържатъ. Ако вие така продължавате, ще ни накарате всички да бѣдемъ анархисти и да се обявимъ противъ държавата. Тѣй е.

Д-ръ Н. Наковъ: Анархиститѣ, прѣди всичко, за данѣци не говорятъ.

А. Стамболийски: Но кой е принудилъ, г. Наковъ, хората да станатъ анархисти — на-ли тѣзи тегости, на-ли подобни неправди?

Д-ръ Н. Наковъ: Азъ обръщамъ внимание, че който плаща данѣкъ не е анархистъ.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Запитването на г. Екимова трѣбва да се вземе въ внимание отъ г. финансовия министъръ и трѣбва часъ по-скоро този правилникъ да се отмени. Теорията на г. Мирски . . . (Глъчка) Моля, г. прѣдседателю, обърнете вниманието на ония тамъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Не желаятъ да слушатъ, г. Стамболийски. Какво да ги правя?

А. Стамболийски: Теорията на г. Мирски е отживѣла вѣка си, както и той — впрочемъ тази теория е и на демократическата партия и не е прѣкалено, ако кажемъ, че и нейното врѣме е отживѣло асѣ — да се облага земята съ колкото се може по-голямъ данѣкъ, за да остане въ рѣцѣтъ на земеделцитѣ. Азъ моля г. Мирски, като адвокатъ, да се съгласи да обложимъ адвокатитѣ съ троенъ и четворенъ данѣкъ, за да направимъ тѣй, щото да не се явяватъ млади адвокати, за да конкуриратъ на сегашнитѣ адвокати.

К. Мирски: Като изучите по-всестранно въпроса, ще говорите по-друго-яче.

А. Стамболийски: Азъ и миналия пътъ, когато говорихъ по бюджета, говорихъ върху тази теория. Тя прилича, казахъ тогава, на онова, което сѣ вършили нѣкога нашитѣ бащи въ турско врѣме спрѣмо своитѣ дѣца: имашъ хубава жена или дѣщеря, ще трѣбва да я държишъ въ къщи, трѣбва да не я изваждашъ, въобще да я направишъ колява, за да не се хареса на бейското око. Но тогава, когато я подложишъ на такъвъ режимъ, тя става неприятна

даже за бащата, става неприятна за самият българин, а камо-ли за турците. Съ тази теория ще накарате земеделците да избягат, и асметът почна да бѣгатъ. Оставете се отъ тази теория.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ бихъ желалъ, ако друго не спечелимъ съ тази интерпелация на г. Екимовъ, да спечелимъ една декларация отъ г. финансовия министъръ, какво той ще ни сезира въ бѣдѣта съ една коренна реформа на данъчната система у насъ, за едно въвеждане на прогресивно-подоходния данѣкъ. Такова заявление г. министърътъ на финансите трѣбваше да направи. Както виждаме, всички почти групи сѣ горѣ-долу за тази система. Чудно ми е, защо г. министърътъ на финансите не пригърне сѣщо прогресивно-подоходния данѣкъ като единъ общъ данѣкъ. Доколкото ми е извѣстно, бившиятъ министъръ на финансите е билъ пригрозилъ нѣкакъвъ законопроектъ за такова едно облагане; щомъ, обаче, министъръ Ляпчевъ поема управлението, този законопроектъ е билъ задържанъ. Ако има такъвъ законопроектъ, г. министре, направете Вашитѣ поправки и го публикувайте, както направи министърътъ на финансите въ Ромѣния, за да го проучи обществото, да се изкаже пресата, да се изкажатъ всички заинтересовани страни, и слѣдъ нѣкоя и друга година, добръ проученъ този данѣкъ, да се прокара и у насъ. Вие виждате, че една монархическа страна като Русия, и тя пригръща вече прогресивно-подоходното облагане.

Г. г. народни прѣдставители! Г. Ляпчевъ, министърътъ на финансите, като говорѣше за това облагане, каза, че има много да си пострададатъ онѣзи, които искатъ това облагане, отъ лошата администрация, която имаме. Ами че не боравимъ ли ние съ тази администрация и днесъ?

Министъръ А. Ляпчевъ: Не съмъ казалъ „лоша администрация“.

А. Стамболийски: И днесъ ние викаме чужденците да ни облагатъ, и днесъ вие издавате чудовищни закони, които ви цитира г. Екимовъ. При това голѣмо право, което се дава на единъ финансовъ началникъ, на единъ финансовъ агентъ, ние сме търпѣли това положение. Но ако въведемъ прогресивно-подоходното облагане и ако възприемемъ системата на това облагане, както е въ Пруссия, съ четири комисии подъ редъ, въ които да влизатъ и прѣдставители на властта, и прѣдставители на народа, не ще има това несправедливо облагане.

Послѣ, мнозина казватъ, че материалното положение на хората не е проучено, затуй не можемъ да въведемъ прогресивно-подоходния данѣкъ у насъ. Ами че на какво основание вие, български държавници, облагате българския народъ, когато досега не сте му проучили материалното положение? И днесъ вие не сте го освободили отъ данѣка, и днесъ го облагате съ данѣкъ.

Послѣ, нѣкои твърдятъ, че най-много ние, земеделците, щѣли сме да пострадаме съ този прогресивно-подоходенъ данѣкъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Щомъ искате да го направимъ както въ Пруссия, безспорно, ще платите и данѣкъ върху земята, и данѣкъ върху дохода.

А. Стамболийски: Азъ знамъ, г. министре, какъ е въ Пруссия. Наредитѣ за начина на облагането, за нареждането на администрацията трѣбва да се взематъ отъ Пруссия. Какъ ще бѣде, то е единъ бѣдѣщъ въпросъ, но право да ви кажемъ, изповѣдваме това, ние не се боимъ отъ единъ прогресивно-подоходенъ налогъ. Ние и днесъ сме обложени така, че държавата се явява като ортакъ на нашия доходъ. Никогата единъ прогресивно-подоходенъ налогъ не може да има 50%.

Министъръ А. Ляпчевъ: Това ще се запази, както е запазено въ Пруссия.

А. Стамболийски: Па и да имаме 50%, ние ще го търпимъ, ще го плащаме, но ще бѣдемъ доволни.

Министъръ А. Ляпчевъ: Напанагонъ и поземеленъ данѣкъ ще плащате.

А. Стамболийски: Недѣйте мисли, че ще се освободи нѣкой въ България, а само земеделците ще плащатъ. Щомъ като това облагане е върху приходите, и върху капитала, и върху труда, всѣки ще бѣде засегнатъ.

Г. г. народни прѣдставители! За да нѣма подобни интерпелации, подобни оплаквания отъ туй или онуй съсловие, че е повече обложено, че е несправедливо обложено, трѣбва обязательно да се реформира нашата данъчна система въ такава смисълъ: да ни се прѣдложи единъ законопроектъ за прогресивно-подоходенъ налогъ, който да обема въ нѣколко щедули всички доходи, и тогава, като имаме единъ такъвъ данѣкъ, азъ мисля, че ще прѣстанатъ тѣзи оплаквания, тѣзи несправедливости, които се вършатъ досега. Азъ желая г. министърътъ на финансите да даде една подобна декларация. Може утрѣ или други день, или тази година, да не се прокара, но да има такъвъ единъ законопроектъ да се проучи отъ обществото, да се проучи отъ българския народъ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финансите.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! На мене остава много малко да прибавя къмъ онова, което казахъ. При всичкитѣ твърдения за нѣкаква незаконност на правилника, несъобразностъ на правилника съ закона, азъ ще го оставамъ не затуй, защото трѣбва, а затуй, защото не съзирамъ да има несъобразностъ между него и закона. Такава нѣма. Ще отиде много дълго, ако се спирамъ по редъ на всички точки и да ви доказвамъ, че несъобразностъ нѣма. Даже г. Гешовъ забѣлѣза, че, що се отнася до тѣзи скотовѣдци и градинари, които тукъ се прѣд-виждатъ, то не е незаконно, то е законно. Но ще изчерпя цѣлия този споръ съ едно заявление само: азъ бихъ желалъ — и тамъ ще бѣдатъ прави тѣзи, които искатъ това, ако искате и азъ, като министъръ на финансите, ще бѣда правъ — бихъ желалъ, казвамъ, законитѣ по отношение на данѣкоплатците винаги да се тълкуватъ стѣснително, ограничително; тамъ, дѣто законътъ изрично не е упоменалъ и остава пометъ, за да упомене правилникътъ, той правилникъ нѣма да бѣде противозаконенъ, ако го упомене. Законътъ да се тълкува въ полза на данѣкоплатците, а не въ полза на фиска, тамъ, дѣто става споръ — това съмъ поддържалъ, и, доколкото моитѣ сили сѣ били повикани на помощъ въ разбирателството на тази материя, откажъ съмъ министъръ, тѣй съмъ разбиралъ своето задѣлжение, и това мисля, че е прѣдостатъчно. Но дори при това разбиране не намирамъ правилника, тѣй както си е, противозаконенъ.

Сега, за пожеланията, за които се говори, азъ нѣмамъ нищо противъ тѣхъ. Пожелание като пожелание. Казвахъ ви и азъ, че този данѣкъ постоянно се подобрява у насъ въ една или друга смисълъ. Може да има грѣшки. Напълно съмъ съгласенъ той да се уреди по-добрь съ единъ законъ, който да вземе въ съображение много нѣща, които опитътъ е доказалъ у насъ, да изправи много погрѣшки, за да може този данѣкъ да се приближи по възможностъ по-близо до справедливостта. Противъ това азъ нѣмамъ нищо. Но азъ ли ще го внесе, другъ ли ще го внесе, то е въпросъ отъ по-малко значение. За мене

лично дълженъ съмъ да заявя: мисля, че съмъ се занимавалъ малко съ тия въпроси и затуй тъй лесно не си вдигамъ кракътъ върху прогресивно-подходяния данъкъ. Да не ви се вижда странно, ако азъ, който имамъ прѣдъ видъ всичко онова, което нашата държава върши, за да може да се създаде капиталъ и индустрия, заявя, че ще бѣде и е дори отчасти едно противорѣчие този начинъ на стремежъ, дори въ размѣра прокаранъ въ закона, а особено по идейностъ, да се иска непрѣмѣнно да облагаме централизирания капиталъ у насъ. Ние, които сме създали специални закони за подпомагане на индустрията, за да се образуватъ такива капитали, особено въ индустриалнитѣ прѣдприятия, ако направимъ туй, ще попаднемъ въ малко противорѣчие. Азъ не съмъ отъ тѣзи бързи, които да забравямъ какво правя съ едната рѣка, да го развалямъ съ другата. Ето защо азъ не се наемамъ тъй бързо да го направя.

По отношение на онова, което съмъ заварилъ, азъ го прилагамъ и, както виждате, азъ понасямъ всички укори не отъ господата, които сж повече или по-малко заинтересовани, не отъ когото и да е извънъ моитѣ привърженици, па и отъ самитѣ тѣхъ; и нѣщо повече дори: и моитѣ незадоволства по извѣстенъ въпросъ съ самия законъ, не съ правилника — правилника лесно ще измѣня съ окръжно — но съ закона. Обаче съобразете: единъ министъръ на финанситѣ заварва единъ законъ, когато става едно облагане. Азъ съмъ дълженъ тукъ да заявя, че има единъ въпросъ много по-сериозенъ, ако е за поправяне, отколкото всичко онова, което ми се говори — поне това, което днесъ се говори — по отношение на закона за данъка върху занятията. Прѣдполагамъ, че онѣзи, които знаятъ, ще се събятъ, че, тъй или иначе, ние имаме и допълнително облагане. Г. Екимовъ бѣше неправъ, когато говорѣше, какво азъ съмъ казалъ, че облагането за 1910 г. ще важи само за 1910 г. Азъ казахъ, ще важи и за 1910, и за 1911, и за 1912 г. Вие знаете, че има облагане по тѣзи забѣлѣжки и за 1909 г. и за 1908 г. Има единъ въпросъ малко по-другъ. Но трѣбваше ли азъ, въ момента на облагането — той е почти на завършване сега, та съмъ по-смѣлъ да говоря, а ще дойде день, прѣдполагамъ, да мога по-смѣло да говоря — трѣбваше ли, казвамъ, да деморализираме облагането, като внесе законъ за прогресивно-подходяния налогъ въ едно врѣме, когато прилагаме единъ законъ? Не можеше; то е пертурбация. Трѣбваше ли, тогазъ, да се поправи този правилникъ? Ами че то ще бѣде деморализация на персонала! Вие не дѣйте забравя, че не е лесна работа на финансовия началникъ, който облага, защото той ще се кара, когато министърътъ го оставя нашироко, но не му дава подкрѣпка, той е между чука и наковалнята. Азъ съмъ дълженъ, въ края на крайщата, да стѣгамъ персонала да прилага закона. Ако азъ изпусна, резултатътъ какъвъ ще бѣде? Тѣзи 5—6 милиона лева, отъ които три милиона се прибиратъ по облагането и другитѣ три отъ одрѣжкитѣ, мислите, ще се събератъ ли? Нанстина, щѣхъ да извърша най-голѣмото прѣстѣпление, по моето разбиране, доколкото финансовиятъ министъръ може да извърши прѣстѣпление въ страната. Не бѣше възможно, нито днесъ е възможно, да се поправятъ нѣкои нѣща, които може-би заслужаватъ поправка. За въ бѣдѣше, не ще съмнѣние, отъ когото и да е, този законъ ще се подобри. Азъ ви го заявявамъ: той прѣдстои на едно сериозно проучване и на едно по-възможност по-бързо поправяне. Това „по-бързо“ по никой начинъ не може, като резултатъ, да даде новото облагане прѣзъ периода, за който е станало сегашното облагане.

А. Екимовъ: Ние не искаме това.

Министъръ А. Ляпчевъ: Това трѣбва да се разбере; инакъ ще бѣде безсмислица. Едно облагане струва 3—400 хиляди лева, а то е 10% отъ този доходъ. Ако почнемъ всѣка година да го въртимъ . . .

А. Екимовъ: Не струва нито 50 хиляди лева.

Министъръ А. Ляпчевъ: Какъ да не струва? Я направете смѣтка.

А. Екимовъ: Не се плащатъ нито пѣтни, нито дневни.

Министъръ А. Ляпчевъ: Моля Ви се, азъ зная какво струва. — Но за мене глобалниятъ данъкъ върху дохода, единственъ, тъй както го прѣпорѣчватъ, много още има да се чака. Може-би това ще дойде по-скоро по другъ пѣтъ; може-би по-скоро ще дойде единъ день държавата да се задоволява съ своитѣ косвени данѣци, може-би ще се задоволява съ данѣцитѣ само върху сдруженията — не кооперациитѣ, разбирамъ крупни сдружения — . . .

А. Екимовъ: Трустовѣтъ, ще кажете.

Министъръ А. Ляпчевъ: . . . които централизиратъ масово оборота въ страната. Това е идеалътъ за нѣкои държави, това се постига. А пѣкъ тѣ сж доста майстори, като иматъ въ рѣцѣтъ си монопола на цѣнитѣ, да разхвърлятъ всичкия данъкъ, а бай Ганю да мисли, че не плаща данъкъ. И това стремление, да не се плаща данъкъ, е много стѣнителна работа: по другъ начинъ ще ти го натоварятъ. Азъ бихъ прѣдпочелъ не абсолютното, а човѣшкото: всѣки единъ гражданинъ, по-малко данъкъ да плати, но когато го плати, да почувствува, че го е платилъ, а не да му го взематъ, безъ да го почувствува, и да мисли, че той е свободенъ. Който е свободенъ отъ всичко, той нѣма и свобода.

И. Хаджиевъ: Туй е вѣрно.

Министъръ А. Ляпчевъ: Съ тѣзи нѣколко думи азъ завършвамъ и моля г. г. народнитѣ прѣдставители да не взематъ поводъ отъ тая интерпелация за едно ревизиране на цѣлия законъ и на правилника, па и нѣкои окръжни забѣркаха, защото ще отиде много далечъ.

Д. Драгиевъ: Защо не обясните за облагането на скотовѣдцитѣ?

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. Драгиевъ! Азъ на тази тема бихъ Ви взелъ всички орѣжия, защото тѣзи скотовѣдци, които се иматъ прѣдъ видъ тукъ, не сж онѣзи, за които вие платете; тѣ сж търговци на овце и волове, които въртятъ търговия, а не които продаватъ собствения си добитѣкъ. Вие живѣете въ село; Вие идвате отъ село, и отъ факта, че още никой отъ вашитѣ приятели не се е подѣстилъ, а трѣбваше да чувате това отъ г. Екимова, за мене е доста ясно, че тукъ не се касае за онѣзи скотовѣдци, които иматъ свои 5, 10, 20 говеда да ги продаватъ, а се касае за онѣзи, които купуватъ и вършатъ търговия — тия търговци ще платятъ. Касае се за ония градинари, които взематъ имотъ подъ наемъ за 1500 л. и вършатъ търговия — за тѣхъ именно се касае, защото, инакъ, нѣма кѣдъ да ги уловимъ, понеже вие знаете много добръ, че данѣкътъ върху земата не се плаща отъ наемателя, а отъ собственика. Касае се за всички онѣзи търговци, които сж свързани съ земледѣлието, и именно тѣзи търговци, било скотовѣдци, било градинари, ще платятъ, а не самитѣ производители.

И. Хаджиевъ: Позволете, г. министре, да кажа единъ конкретенъ случай.

Прѣседателствуующъ Н. Гимиджийски: (Звъни) Моля, г. Хаджневъ, не прѣкъсвайте. Станаха много запитвания, а врѣмето минава.

Има прѣдложени два дневни реда: единиятъ — отъ самия запитвачъ, г. Екимовъ, а другиятъ — отъ г. Мирски.

Дневниятъ редъ, прѣдложенъ отъ г. Екимова, е съ слѣдующето съдържание: (Чете) „Народното събрание, като изслуша обясненията на запитвача и на г. министра на финанситѣ, изказва пожелание, г. министрътъ на финанситѣ да внесе по възможностъ по-скоро единъ законъ, който да уреди, съгласно съврѣменнитѣ искания, данъка върху занятията“. Това е дневниятъ редъ, прѣдложенъ отъ г. Екимова.

А. Екимовъ: Моятъ дневенъ редъ е приетъ отъ г. министра на финанситѣ.

Прѣседателствуующъ Н. Гимиджийски: Другиятъ дневенъ редъ е на г. Мирски. Той е: (Чете) „Народното събрание постановява да внесе г. министрътъ на финанситѣ още въ тая сесия поне единъ законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за данъка върху занятията, и минава на дневенъ редъ“.

Има думата г. министрътъ на финанситѣ.

Министръ А. Ляпчевъ: Съгласенъ съмъ съ първия дневенъ редъ, прѣдложенъ отъ г. Екимова.

Прѣседателствуующъ Н. Гимиджийски: По реда на постѣпването, ще дамъ на гласуване най-напрѣдъ прѣдложения дневенъ редъ отъ г. Екимова. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които го

приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Има думата г. министръ-прѣдседателятъ.

Министръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Моля да вдигнемъ засѣданието, г. г. народни прѣдставители, и за утрѣшния день да се занимаемъ съ слѣдующитѣ въпроси:

На първо мѣсто ще сж: на трето четене прѣдложението на г. Кжнева по Давидовата работа; на трето четене законопроектъ за празниците.

Слѣдъ това бюджетопроектъ за разнитѣ фондове. Само че сега направихъ справка и излиза, че бюджетарната комисия не е благоволила да се занимае съ този въпросъ.

Министръ А. Ляпчевъ: Утрѣ заранъ.

Министръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: Надѣвамъ се, че утрѣ до обѣдъ тя ще се занимае съ него.

И. Хаджиевъ: Той ще бѣде на второ четене.

Министръ-прѣдседателъ А. Малиновъ: На послѣдно четене. — Слѣдъ това законопроектъ за заемъ, който ви е раздаденъ; и на четвърто мѣсто законопроектитѣ по Министерството на правосъдието, които личатъ въ днешния дневенъ редъ.

Моля да се приеме този дневенъ редъ.

Прѣседателствуующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложения отъ г. министръ-прѣдседателя дневенъ редъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. 20 м. вечерята)

Прѣседателствуующъ подпрѣдседателъ **Н. Гимиджийски.**

Секретаръ: **Г. Копринаровъ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. Гълъбовъ.**